

2022

Latvijas Stabilitātes programma 2022.-2025. gadam

Finanšu ministrija

SATURS

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi.....	4
2. Ekonomiskā situācija	5
2.1. Ārējā ekonomiskā vide	5
2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība.....	6
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs	19
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds	24
3.1. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi.....	24
3.1.1. Fiskālās politikas stratēģija	24
3.1.2. Fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā	30
3.1.3. 2023., 2024. un 2025. gada vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi.....	31
3.1.4. Diskrecionārie pasākumi.....	32
3.2. Pašreizējā fiskālā situācija	32
3.3. Atbalsta pasākumi krīžu seku mazināšanai.....	36
3.4. Fiskālās attīstības scenāriji.....	41
3.4.1. Sākotnējais jeb februāra scenārijs pie nemainīgas politikas	41
3.4.2. Atjaunotais jeb marta scenārijs pie nemainīgas politikas	42
3.4.3. No fiskālās stratēģijas izrietošie fiskālie rādītāji un fiskālā telpa marta scenārijā	46
3.5. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences	48
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums.....	52
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski.....	52
4.2. Jūtīguma analīze – pesimistiskais scenārijs.....	52
4.3. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2021.-2024. gadam.....	54
5. Valsts finanšu kvalitāte	56
5.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole	56
5.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte.....	59
5.2.1. Stabilitātes programmas februāra scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes	59
5.2.2. Marta scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes.....	64
6. Publisko finanšu ilgtspēja.....	67
6.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs	67
6.2. Valsts sniegtie galvojumi.....	70
7. Valsts finanšu institucionālās iezīmes.....	72
7.1. Vidējā termiņa budžeta plānošana.....	72
7.2. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde	73
7.2.1. Budžeta procedūras.....	73
7.2.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība	75
Pielikumi.....	77

VISBIEŽĀK LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

ASV	Amerikas Savienotās Valstis
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DNM	Diferencētais neapliekamais minimums
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēma
EM	Ekonomikas ministrija
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FM	Finanšu ministrija
IeM	Iekšlietu ministrija
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IT	Informācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
KF	Kohēzijas fonds
LBVF	Likums par budžeta un finanšu vadību
LM	Labklājības ministrija
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
MK	Ministru kabinets
NVO	Nevalstiskās organizācijas
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
OIK	Obligātā iepirkumu komponente
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SIA	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
UIN	Uzņēmuma ienākuma nodoklis
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VAS	Valsts akciju sabiedrība
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
VSAOI	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
VSIA	Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ZM	Zemkopības ministrija

1. VISPĀRĒJĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS VADLĪNIJAS UN MĒRĶI

Latvijas Stabilitātes programma 2022.-2025. gadam ir izstrādāta vadoties pēc Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām, un tiek sagatavota saskaņā ar ES Padomes 1997. gada 7. jūlija Regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu prasībām.

2022. gada pavasarī, kad tiek gatavota šī Stabilitātes programma, iezīmējas ar Covid-19 pandēmijas mazināšanos un ar to saistīto ierobežojumu atcelšanu, kas deva pozitīvu skatu nākotnē un cerības, ka rudens varētu nenākt ar atkārtotiem ierobežojumiem ekonomikā. Krievijas iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī izraisīja pagriezienu ierastajā pasaules kārtībā un augstu nenoteiktību par tālāko notikumu gaitu un to ietekmi uz ekonomiku. Lai arī Stabilitātes programmas izstrāde sākās pirms kara un tika izstrādāts makroekonomikas attīstības scenārijs (februāra scenārijs), kļuva skaidrs, ka ir nepieciešams izstrādāt arī alternatīvu makroekonomikas scenāriju, kurā tiktu ņemts vērā Krievijas-Ukrainas kara sākotnējais ietekmes novērtējums (marta scenārijs). Marta scenārijs ir uzskatāms par bāzes scenāriju šīs programmas sagatavošanā.

Pēc 3,8% krituma 2020. gadā Covid-19 krīzes dēļ, Latvijas ekonomika 2021. gadā strauji atguvās, un salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu IKP palielinājās par 4,8%. Valsts atbalsta apjoms Covid-19 seku mazināšanai 2020. gadā bija 1,3 mljrd. euro jeb 4,3% no iekšzemes kopprodukta, bet 2021. gadā atbalsta apmērs sasniedza jau 2,3 mljrd. euro jeb 6,9% no IKP, nodrošinot ievērojamu atbalstu gan uzņēmumiem, gan strādājošajiem. Gan pateicoties valsts atbalstam, gan uzņēmumiem arvien veiksmīgāk pielāgojoties darbībai krīzes apstākļos, 2021. gada otrajā ceturksnī Latvijas ekonomika jau atgriezās pirmskrīzes, 2019. gada ceturktā ceturkšņa līmenī.

Atbilstoši marta scenārijam IKP šogad pieaugs par 2,1%, ekonomikas izaugsmei paaugstinoties līdz 2,5% 2023. gadā, kas ir attiecīgi par 1,9 un 1,4 procentpunktiem zemāk nekā februāra scenārijā. 2024. un 2025. gadā IKP pieaugums prognozēts attiecīgi 3,3% un 3,4% apmērā. Marta scenārijā tiek prognozēts, ka patēriņa cenupieaugums 2022. gadā sasniegs 8,5%, ko galvenokārt ietekmēs energoresursu un pārtikas cenu pieaugums. Patēriņa cenu spiediens būs vērojams arī pārējās preču un pakalpojumu grupās. Tomēr Krievijas agresija Ukrainā un kara iespējamā eskalācija, kā arī sankciju noteikšana pret Krieviju, it īpaši enerģētikas jomā, varētu vēl vairāk palielināt patēriņa cenu kāpumu gan Eiropā, gan Latvijā.

Atbilstoši FM novērtējumam vispārējās valdības budžeta deficīts 2021. gadā ir 7,2% no IKP, kas par 2,1 procenta ir mazāk, kā tika prognozēts 2020. gada rudenī. Šogad pie nemainīgas politikas tas samazināsies 6,5% no IKP, bet turpmākajos gados strauji samazināsies un attiecīgi 2023.-2025. gada periodā attiecīgi būs 2,4% no IKP, 1,8% no IKP un 0,9% no IKP apmērā.

Stabilitātes programmas fiskālā stratēģija paredz vispārējās valdības strukturālās deficīta pakāpenisku ikgadēju samazināšanu 0,5% līdz 1% no IKP apmērā. Covid-19 krīzes mazināšanas pasākumi, enerģijas sadārdzinājuma kompensācijas pasākumi un aizsardzības un iekšējās drošības investīciju pieaugums fiskālajā stratēģijā tiek uzskatīti par vienreizējiem pasākumiem un tiek izslēgti no vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances.

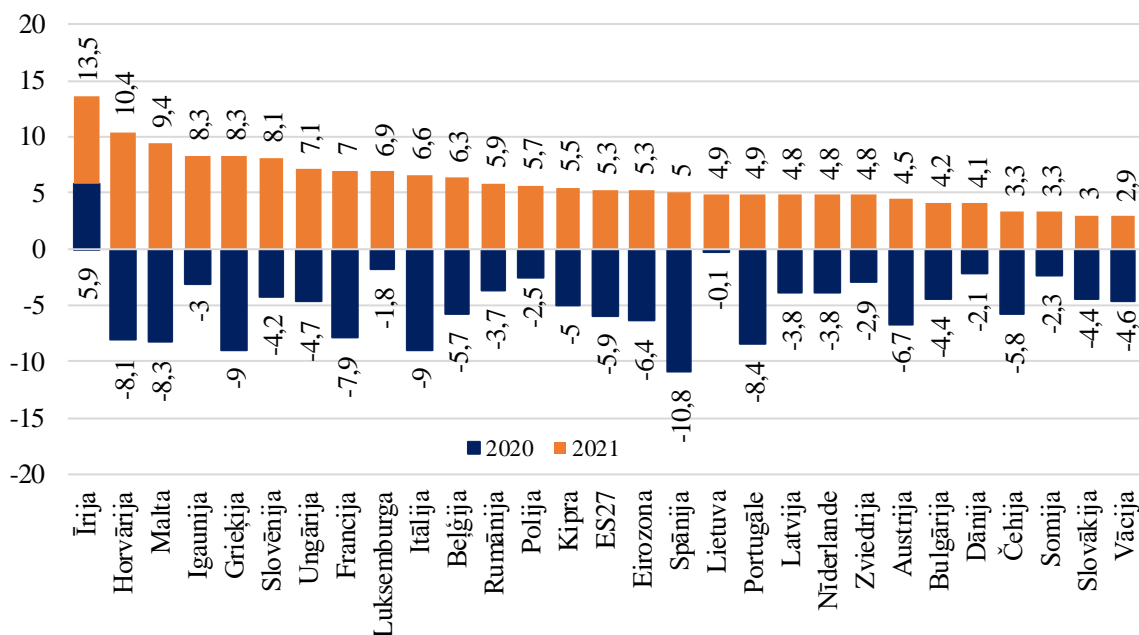
No fiskālās stratēģijas izrietošais vispārējās valdības budžeta deficīts 2023.-2025. gada periodā tiek prognozēts attiecīgi 2,8% no IKP, 2,3% no IKP un 1,7% no IKP apmērā un fiskālā telpa 0,4% no IKP apmērā, neskaitot vienreizējos pasākumus.

Aizsardzības finansējuma pieaugums līdz 2,5% no IKP 2025. gadā ir iekļautas Stabilitātes programmas nemainīgas politikas scenārijā.

2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. Ārējā ekonomiskā vide

Covid-19 izplatībai un ietekmei uz ekonomiku arvien vājinoties, pasaules ekonomika pēc 3,1% krituma 2020. gadā pērn sasniedza 5,9% izaugsmi, liecina Starptautiskā Valūtas fonda dati. Līdzīga situācija bija arī ES un Latvijas galvenajās ārējās tirdzniecības partnervalstīs, kur pēc 5,9% krituma 2020. gadā ES ekonomika 2021. gadā palielinājās par 5,3%.

2.1. att. IKP izmaiņas ES valstīs, % pret iepriekšējo gadu

Šogad, vēl pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā, gan pasaules, gan ES ekonomikai jau tika prognozēta lēnāka izaugsmenē 2021. gadā, attiecīgi 4,4% un 4,0% apmērā. Izaugsmes tempu samazināšanās tika saistīta gan ar gada sākumā pieaugušo Covid-19 omikrona varianta izplatību un daudzās valstīs ieviestajiem ierobežojumiem, gan strauji augošajām resursu cenām un piegāžu traucējumiem, un būtiskākais prognožu pazeminājums skāra tieši ASV un attīstības valstis. Tagad pēc kara sākuma izaugsmes prognozes ir pazeminājušās vēl tālāk, saasinoties jau iepriekš samilzušajām cenu kāpuma un apgrūtināto piegāžu problēmām, un rodoties vēl jauniem globālās tirdzniecības ierobežojumiem un apgrūtinājumiem.

Lielākais izaugsmes samazinājums tagad skar Eiropas valstis, kur ekonomikas prognozes pazeminātas jau vairākkārtīgi. Marta vidū *Fitch Ratings* pazemināja pasaules ekonomikas izaugsmes prognozi šim gadam par 0,7 procentpunktiem līdz 3,5%, bet *euro* zonas prognoze tika samazināta par 1,5 procentpunktiem līdz 3,0%. Vācijas ekonomikas institūts *Ifo* 23. martā pazemināja Vācijas ekonomikas izaugsmes prognozi no 3,7% līdz 2,2-3,1%, bet Starptautiskais finanšu institūts (IIF) 25. martā ziņoja par *euro* zonas izaugsmes prognozes samazināšanu šim gadam no iepriekšējiem 3% līdz 1%.

Par sagaidāmo izaugsmes kritumu Eiropā jau signalizējuši apsteidzošie rādītāji. ES patērētāju konfidences indeksa ātrais novērtējums liecina, ka martā patērētāju noskaņojums ir pasliktinājies gandrīz tikpat strauji kā 2020. gadā Covid-19 pandēmijas pašā sākumā. Salīdzinājumā ar februāri indekss ir krities par 9,4 punktiem un pašlaik tikai nedaudz pārsniedz

2020. gada aprīļa līmeni. Kritumu uzrāda arī *euro* zonas iepirkumu menedžeru indeksa (PMI) marta rādītāji, kur pakalpojumu sektorā uzņēmumu prognozes par sagaidāmajiem izlaides apjomiem ir zemākajā līmenī kopš 2020. gada novembra, bet apstrādes rūpniecības sektorā – kopš 2020. gada aprīļa.

Inflācijai *euro* zonā, pēc EK pēdējām, 10. februārī publicētajām prognozēm, šogad tika paredzēts pieaugums līdz 3,5%, salīdzinot ar 2,6% pagājušajā gadā. Taču jaunākie naftas, dabasgāzes, metālu, minerālmēslojuma un citu resursu cenu kāpumi pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā rāda, ka cenu kāpums šogad var būt vēl būtiski lielāks. Jau pēc karadarbības sākuma, 10. martā, Eiropas Centrālā banka paaugstināja šā gada inflācijas prognozi no iepriekšējiem 3,2% līdz 5,1%. *Brent* jēlnaftas cena 8. martā sasniedza 128 ASV dolārus par barelu, kas ir augstākais līmenis kopš 2008. gada jūlija, bet *euro* izteiksmē pat visu laiku augstākais, un 110-120 ASV dolāru par barelu apmērā naftas cena ir saglabājusies arī marta otrajā pusē. Dabasgāzes cena Eiropas tirgū marta sākumā pārsniedza 220 *euro* par megavatstundu, salīdzinot ar 2021. gada vidējo līmeni 47 *euro* par megavatstundu.

2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība¹

Pēc 3,8% krituma 2020. gadā Covid-19 krīzes dēļ, Latvijas ekonomika 2021. gadā strauji atguvās, un salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu IKP palielinājās par 4,8%.

Ekonomikas kritums jau 2020. gadā nebija tik straujš kā tika pieļauts Covid-19 krīzes pašā sākumā, jo Latvijas ražošanas sektors izrādījās noturīgāks pret pandēmijas šoku un pakalpojumu sektors atguvās straujāk nekā prognozēts. Līdzīgi, 2021. gadā ekonomikas izaugsme bija straujāka nekā prognozēts, ko nodrošināja labvēlīgā situācija ārējos tirgos un apjomīgie ekonomikas atbalsta pasākumi, ļaujot saglabāt uzņēmējdarbību un darba vietas krīzes tieši skartajās nozarēs, kā arī sniedzot atbalstu sociāli mazāk aizsargātajām iedzīvotāju grupām.

Valsts atbalsta apjoms Covid-19 seku mazināšanai 2020. gadā bija 1,3 mljrd. *euro* jeb 4,3% no iekšzemes kopprodukta, bet 2021. gadā atbalsta apmērs sasniedza jau 2,3 mljrd. *euro* jeb 6,9% no IKP, nodrošinot ievērojamu atbalstu gan uzņēmumiem, gan strādājošajiem. Gan pateicoties valsts atbalstam, gan uzņēmumiem arvien veiksmīgāk pielāgojoties darbībai krīzes apstākļos, 2021. gada otrajā ceturksnī Latvijas ekonomika jau atgriezās pirmskrīzes, 2019. gada ceturktā ceturkšņa līmenī.

2021. gadā kopā lielāko devumu ekonomikas izaugsmē nodrošināja tirdzniecības, veselības aizsardzības un apstrādes rūpniecības nozares, pieaugot attiecīgi par 8,9%, 24,8% un 7,4%. Lejupslīde savukārt bija fiksēta lauksaimniecības un būvniecības nozarēs – attiecīgi par 6,8% un 6,1%. Covid-19 ierobežojumu vissmagāk skartā izmitināšanas un ēdināšanas nozare samazinājās par 5,2%, bet mākslas, izklaides un atpūtas nozare saruka par 3,3%.

No izlietojuma puses ekonomikas izaugsmi pērn visvairāk veicināja privātā patēriņa pieaugums par 4,8%, ko nodrošināja Covid-19 ierobežojumu pakāpeniskā mazināšana, kā arī valsts atbalsts uzņēmumiem un māsaimniecībām. Spēcīgi auga sabiedriskais patēriņš, salīdzinājumā 2020. gadu palielinoties par 4,4%, un investīcijas pamatkapitālā palielinājās par 3,0%. Eksportam (+6,2%) palielinoties nedaudz lēnāk nekā importam (+13,5%), neto eksporta devums ekonomikas izaugsmē bija negatīvs.

Līdzīgi kā 2020. un 2021. gadā Latvijas ekonomikas attīstību visbūtiskāk ietekmēja Covid-19 pandēmija un valsts atbalsta pasākumi tās seku mazināšanai, 2022. gadā ekonomikas attīstību jau nosaka Krievijas uzsāktais karš Ukrainā, tā izraisītā ģeopolitiskā krīze un ekonomiskās sadarbības apturēšana ar Krieviju un tās sabiedroto Baltkrieviju.

¹ Aprakstā izmantoti CSP un citu avotu dati, kas bija pieejami līdz 2022. gada 24. martam.

Nozaru attīstība

Transporta un uzglabāšanas nozare, kas bija viena no Covid-19 smagāk skartajām nozarēm, pēc 2020. gadā piedzīvotā 14,6% krituma, pērn palielinājās par 5,9%, sākot atjaunoties aviopārvadājumu apjomus, kā arī augot kravu pārvadājumiem auto transportā. Vienlaikus nozares attīstību turpināja negatīvi ietekmēt Krievijas kravu tranzīta samazināšanās caur Latvijas ostām un saruka arī pasažieru sauszemes pārvadājumi Latvijas teritorijā.

Pasažieru skaits lidostā "Rīga" 2021. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājās par 17,0% un sasniedza 2,3 milj., tomēr joprojām bija 3,3 reizes mazāks nekā pirms Covid-19 pandēmijas 2019. gadā. Kravu apgrozība autopārvadājumos pērn palielinājās par 10,2%, dodot būtisku ieguldījumu transporta nozares kopējā izaugsmē, bet pasažieru skaits sauszemes transportā Covid-19 ietekmē saruka par 16,6%. Joprojām turpinot samazināties Krievijas kravu tranzītam, ostās pārkrauto kravu apjoms pērn kritās par 7,0%, tajā skaitā ogļu kravām sarūkot par 48,9% un naftas produktu kravām – par 25,9%. Dzelzceļā pārvadāto kravu apjoms 2021. gadā bija par 9,5% mazāks nekā pirms gada.

Šogad transporta nozares attīstību būtiski ietekmēs karadarbība Ukrainā un transporta sakaru apturēšana ar Krieviju un Baltkrieviju. Ar Krievijas tranzītu tieši saistīto naftas produktu kravu īpatsvars Latvijas ostās pagājušajā gadā bija 19,5%, bet ogļu kravu īpatsvars bija sarucis līdz 4,2%. Līdz kara sākumam Ukrainā kravu apjomi ostās un dzelzceļā šogad bija nedaudz stabilizējušies, kravu apgrozījumam ostās 2022. gada pirmajos divos mēnešos, salīdzinot ar pagājušā gada pirmajiem diviem mēnešiem palielinoties par 6,6%, bet kravu apjomam dzelzceļā pieaugot par 5,1%. Lidostā "Rīga" apkalpoto pasažieru skaits janvārī un februārī 6,4 reizes pārsniedza 2021. gada pirmo divu mēnešu līmeni, bet joprojām bija par 47,3% mazāks nekā pirms krīzes, 2019. gada pirmajos divos mēnešos. Pēc 2020. gada datiem, Krievijas pasažieru īpatsvars lidostā Rīga bija 8,3%.

Lai gan pandēmiskā situācija 2021. gadā bija sarežģīta, **tirdzniecības** nozare jau bija labāk pielāgojusies situācijai, un Covid-19 ietekme uz nozari jau bija daudz mazāka nekā 2020. gadā. Nozares pievienotā vērtība 2021. gadā palielinājusies par 8,9%, kas ir straujākais vērtības kāpums kopš 2007. gada. To noteica pārdošanas apjomu pieaugums vairumtirdzniecībā, kā arī spēcīga izaugsme automobiļu un motociklu tirdzniecībā.

Tikmēr mazumtirdzniecībā 2021. gads bijis izaicinājumu pilns. Tāpat kā 2020. gadā, arī 2021. gadā nozari ietekmēja Covid-19 ierobežojumi, taču gan tirgotāji, gan patērētāji bija guvuši pieredzi no 2020. gada situācijas, tādēļ negatīvā ietekme uz mazumtirdzniecību ar katru mājsēdes vilni, uzņēmumiem un iedzīvotājiem pielāgojoties situācijai, kļuva arvien mazāka. 2021. gads iesākās ar stingriem ierobežojumiem jeb mājāsēdi, kam sekoja spēcīga nozares izaugsme gada vidū, taču pandēmiskā situācija gada otrajā pusē atkal pasliktinājās, un oktobrī un decembrī rezultējās ar otro mājāsēdi gada laikā. Taču, neraugoties uz diviem pandēmijas uzliesmojumiem, 2021. gadā mazumtirdzniecības nozare pieauga par 2,5%, pateicoties augstai tirdzniecības aktivitātei vasaras mēnešos.

Mājsēdes jeb pastiprināti ierobežojumi būtiskāk ietekmē nepārtikas preču tirdzniecību, nepārtikas veikalos uz laiku apturot darbu vai mainot biznesa modeli uz preču tirdzniecību interneta veikalos. Taču, kad ierobežojumi tiek mīkstināti, nepārtikas preču tirdzniecība dod arī lielāko devumu kopējā mazumtirdzniecības pieaugumā, 2021. gadā kopā nepārtikas preču tirdzniecībai sasniedzot 3% izaugsmi. Lai gan 2021. gada laikā degvielas cenas strauji kāpa, mazumtirdzniecības nozares kopējai izaugsmei pozitīvu ietekmi nodrošināja 6,3% pieaugums degvielas tirdzniecībā. Tikmēr pārtikas tirdzniecība saglabāja 2020. gada noieta apjomus (+0,1%).

Turpina pieaugt arī iedzīvotāju finansiālie uzkrājumi. Šā gada janvārī, salīdzinot ar 2021. gada janvāri, Latvijas komercbanku piesaistītie mājsaimniecību noguldījumi pieauguši par 13,9%, sasniedzot 9,63 mljrd. *euro*, ko noteica iedzīvotāju finansiālo līdzekļu atlikumu

kāpums banku norēķinu kontos. Tas norāda uz iedzīvotāju rīcībā esošajiem līdzekļiem, kas var tikt novirzīti patēriņam tirdzniecībā, pakalpojumu nozarēs u.c.

2022. gads mazumtirdzniecībā iesācies ar spēcīgu izaugsmi, ko nosaka gan pērnā gada zemā bāze, gan augstais iedzīvotāju nepārtikas preču patēriņš. 2022. gada pirmajā ceturksnī sagaidāma nozīmīga nozares izaugsme, taču turpmākā attīstība ir neskaidra.

Covid-19 krīzes vissmagāk skartā **izmitināšanas un ēdināšanas nozare** pēc 42,0% krituma 2020. gadā, pagājušajā gadā samazinājās vēl par 5,2%. Nozares atgūšanos, atšķirībā no lielākās daļas pārējo nozaru, 2021. gadā kavēja joprojām augstais Covid-19 izplatības līmenis un saslimstības samazināšanai noteiktie ierobežojumi, kas atšķirībā no 2020. gada saglabājās arī aktīvākajā tūrisma sezonā vasaras mēnešos.

2021. gadā kopā Latvijas tūristu mītnēs vietējie un ārvalstu viesi pavadīja 2,4 milj. nakšu, kas bija par 17,6% mazāk nekā 2020. gadā. Tajā skaitā ārvalstu viesu pavadīto nakšu skaits bija par 42,6% mazāks nekā pirms gada, bet vietējo viesu nakšu skaits pieauga par 9,5%, tomēr nespējot kompensēt ārvalstu viesu skaita kritumu. Atšķirībā no Latvijas, kaimiņvalstīs Lietuvā un Igaunijā, kur Covid-19 ierobežojumi pērn bija mazāki, izmitināšanas nozare jau sāka atgūties no Covid-19 krīzes un kopējais viesu nakšu skaits tūristu mītnēs pieauga attiecīgi par 12,4% un 8,8%.

Vēl viena Covid-19 krīzē smagāk cietusī nozare **māksla, izklaide un atpūta** pēc 22,6% sarukuma 2020. gadā, 2021. gadā piedzīvoja vēl 7,0% kritumu, saglabājoties izklaides un kultūras pasākumu rīkošanas un apmeklēšanas ierobežojumiem.

Rūpniecības nozari pandēmija būtiski skāra tikai pašā tās sākumā 2020. gada aprīlī un maijā. 2021. gadā Covid-19 slimība ietekmēja rūpniecības apjomus, palielinot darbinieku saslimstību, bet kopumā 2021. gads Latvijas rūpniekiem bija ļoti izdevies. Nozares pievienotā vērtība kāpusi par 6,3%, kas ir straujākais palielinājums kopš 2015. gada. Tajā skaitā apstrādes rūpniecības pievienotā vērtība, kas sastāda 81% no visas rūpniecības, pieaugusi par 7,4%. Tomēr ES dalībvalstu vidējā apstrādes rūpniecības izaugsme 2021. gadā bijusi vēl augstāka, ko attiecīgi noteicis iepriekšējā gadā piedzīvotais straujākais kritums.

2021. gadā pieaugums bija gandrīz visās apstrādes rūpniecības preču grupās. Labi rezultāti bija apstrādes rūpniecības lielākajā apakšnozarē – kokrūpniecībā, kur ražošanas apjomi auguši par 3,7%, ko noteica augstās cenas un augsts pieprasījuma līmenis. Savukārt mēbeļu ražošanā pieaugums sasniedza 24,3%. Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas apjomi auguši attiecīgi par 8,5% un 15,5%. Poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas izlaide pieaugusi par 15,9%. Pandēmijas periodā augsts pieprasījums bijis pēc dezinfekcijas līdzekļiem, tādējādi ķīmisko vielu un produktu ražošana augusi par 24,9%. Par 10,7% vairāk ražoti arī gumijas un plastmasas izstrādājumi. Latvijas rūpniecībai nozīmīgā gatavo metālizstrādājumu ražošana augusi par 10%. Tajā pašā laikā saražotie automobiļu un piekabju apjomi auguši par 34,5%. Turpretī izlaides sarukumi konstatēti tādās preču grupās kā metālu ražošana (-37,6%), ādas un tās izstrādājumu ražošana (-10,9%), kā arī iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana (-8,6%). Neliels samazinājums bijis arī apjomīgajā pārtikas produktu ražošanā (-0,5%).

Savukārt šis gads apstrādes rūpniecībā iesācies ar 9,3% pieaugumu janvārī, ko noteica augsti būvmateriālu un gatavo metālizstrādājumu ražošanas apjomi. Tajā pašā laikā kokrūpniecībā bijis samazinājums par 1,4%.

Pārējās rūpniecības apakšnozarēs – ieguves rūpniecībā un elektroenerģijas un gāzes apgādē, 2021. gadā pieaugumi bija attiecīgi 4,7% un 2,9%. Saražotās elektroenerģijas izlaidi pozitīvi ietekmējuši pieaugušie hidroelektrostacijās ražotie elektroenerģijas apjomi. Savukārt 2022. gads iesācies ar elektroenerģijas un gāzes ražošanas samazinājumu 10,8% apmērā, galvenokārt zemāku koģenerācijas stacijās saražoto elektroenerģijas apjomu dēļ nekā pērn janvārī. Tajā pašā laikā ieguves rūpniecībā gads iesācies ar 9,4% izaugsmi.

Turpmāko Latvijas rūpniecības attīstību negatīvi ietekmēs Krievijas uzsāktā karadarbība Ukrainā. Rūpniekiem būs jāmeklē importējamo preču alternatīvas, kā arī jāatrod jauni noieta tirgi savai produkcijai. Šis process ir laikietilpīgs, tādējādi paredzama uzņēmumu ražošanas apjomu samazināšanās un darbinieku atlaišanas, līdz situācija normalizēsies.

Savukārt **būvniecības nozare** 2021. gadā piedzīvoja 6,1% pievienotās vērtības kritumu. Nozari praktiski neietekmēja Covid-19 un ar to saistītie ierobežojumi, taču negatīvu ietekmi atstāja straujš būvniecības izmaksu kāpums. Ēku būvniecībā pērn bija samazinājums 10,5% apmērā, samazinoties tādu nedzīvojamo ēku būvniecībai kā viesnīcas, vairumtirdzniecības un lauksaimniecības ēkas. Inženierbūvniecības apjomi sarukuši par 5,1%, samazinoties ceļu un dzelzceļu, kā arī pilsētu infrastruktūras izbūvei, bet specializētie būvdarbi samazinājušies par 2,7%. Turpmāk būvniecības nozari pozitīvi ietekmēs ES fondu investīcijas un *Rail Baltica* būvniecības turpināšana. Taču negatīvu iespaidu atstās Krievijas iebrukums Ukrainā, kas var izraisīt atsevišķu būvmateriālu deficītu, kā arī būvniecības projektu sadārdzināšanās, augot materiālu un energoresursu cenām.

Arī **lauksaimniecībā** pievienotā vērtība pērn samazinājās par 6,8%. Pērnā gada graudaugu raža bijusi par 14,4% zemāka nekā 2020. gadā, kad tika novākta lielākā graudaugu raža Latvijas vēsturē. Ražas samazinājumu izraisīja ilgstošs sausums un karstums vasaras mēnešos. Tikmēr sējumu platības Latvijā kopš 2018. gada kļūst arvien lielākas, 2021. gadā pieaugot par 3% pret 2020. gadu. Ražas samazinājuma ietekmē 2021. gadā sarucis arī graudaugu eksports. Šā gada pavasarī bažas par nozares attīstību rada straujais minerālmēslojuma izmaksu pieaugums, ko izraisījusi Krievijas invāzija Ukrainā.

Investīcijas

2021. gadā investīciju apjoms palielinājās par 3,0% un kopumā veidoja 6774 milj. *euro*. Salīdzinājumā ar pārējām IKP sastāvdaļām kā privāto un sabiedrisko patēriņu, tā arī eksportu, investīciju sniegums bija vājāks. Tādējādi investīciju īpatsvars IKP nedaudz samazinājās – no 24,7% 2020. gadā līdz 24,3% 2021. gadā. Vienlaicīgi jānorāda, ka tieši 2020. gadā, kad privātais patēriņš un eksports samazinājās, investīciju apjoms bija noturīgs pret Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi un saglabājās 2019. gada līmenī. Kopējo investīciju noturīgumu 2020. gadā veicināja vispārējās valdības investīciju pieaugums.

Investīciju aktivitāti 2021. gadā, it īpaši gada otrajā pusē negatīvi ietekmēja straujais cenu kāpums. Būtiski sadārdzinājās koksnes, metālu, energoresursu, gumijas un pārējo izejvielu un resursu cenas, kas ir svarīgas būvniecības procesā. Kopējās būvniecības izmaksas 2021. gadā vidēji pieauga par 6,7% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, straujāk pieaugot tieši būvmateriālu sastāvdaļai (+9,1%), kamēr strādnieku darba samaksas sastāvdaļa un izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai palielinājās par 4,1%. Tomēr, ja būvniecības izmaksu kāpums gada pirmajā pusē vidēji veidoja vien 2,9%, tad otrajā pusgadā tas sasniedza jau 10,3%. Investīciju aktivitātes kritums tieši būvniecības nozarē bremsēja kopējo investīciju dinamiku. Cenu ietekmes sakarā ir svarīgi norādīt, ka investīciju deflators 2021. gadā bija 4,4%, kas nozīmē, ka faktiskajās cenās investīciju apjoms tautsaimniecībā pērn ir palielinājies par 7,5%. Šāds investīciju deflators bijis augstākais kopš 2013. gada.

Investīcijām iekārtās un mašīnās bija noteicošā lomā kopējo investīciju pieaugumā 2021. gadā. Šo investīciju apjoms palielinājās par 13,7% un veidoja 46,7% no kopējām investīcijām. Tādējādi investīciju apjoms šajos pamatlīdzekļos bija lielāks nekā investīcijas būvniecībā. Straujais pieaugums ir atspoguļojies arī importa datos, jo kapitālpreču importa vērtība, kas atspoguļo ieguldījumus iekārtās un mašīnās, attiecīgajā laika periodā arī strauji palielinājās, pieaugot par 24,9% faktiskajās cenās. Neskatoties uz samērā straujo investīciju pieaugumu iekārtās un mašīnās, apstrādes rūpniecības nozarē strādājošo uzņēmēju aptaujas dati par investīcijas ietekmējošiem faktoriem 2021. gadā rāda, ka 59% no veiktajām investīcijām

apstrādes rūpniecības nozarē bija vērstas uz veco iekārtu aizvietošanu un ražošanas procesu optimizāciju. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, šo investīciju īpatsvars palielinājies par 2 procentpunktiem. Savukārt tikai 28% no veiktajām investīcijām bija orientēti uz ražošanas paplašināšanu. Visticamāk, pandēmijas dēļ uzņēmumi joprojām ir piesardzīgi attiecībā uz jaunu projektu īstenošanu, tāpēc ražošanas paplašināšanai atvēl mazāk nekā trešo daļu no plānotajām investīcijām. Balstoties uz aktuālākajiem aptaujas datiem, līdzīga situācija saglabāsies arī 2022. gadā.

2021. gadā investīcijas biroju, mājokļu, noliktavu un citu ēku būvniecībā, kā arī jau esošo ēku un būvju renovācijā samazinājās par 6,5% un veidoja 3063 milj. *euro*. Tādējādi šāda veida investīciju īpatsvars kopējās investīcijās samazinājās par 4,6 procentpunktiem līdz 45,2%. Investīciju kritumu noteica mazāka aktivitāte būvniecības nozarē. 2021. gada pirmajā ceturksnī būvniecības produkcijas apjoma kritumu par 12,4% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo laikā periodu ietekmēja galvenokārt būvniecības darbiem nelabvēlīgie laika apstākļi. Pērnā gada otrajā un trešajā ceturksnī investīcijas būvēs un ēkās stabilizējās. Savukārt ceturtajā ceturksnī kritums gada izteiksmē veidoja 11,0%. Investīciju aktivitātes samazinājumu noteica izejvielu cenu pieaugums un ierobežots darbaspēka apjoms, kas stimulēja algu kāpumu, tādējādi radot spiedienu uz būvniecības izmaksām. Ņemot vērā, ka ēku būvniecības process varētu ilgt vairāk nekā gadu, bet lielo infrastruktūras objektu realizēšana aizņem vairākus gadus, straujš un būtisks izejvielu cenu pieaugums lika pārskatīt attīstības projektus.

Vēl viens faktors, kas negatīvi ietekmēja būvniecības investīcijas, ir saistīts ar pandēmiju. Covid-19 krīzes dēļ tādās nozarēs kā izmitināšana, ēdināšana, izklaide un kultūra, kā arī transports būtiski ir samazinājies apgrozījums un pasliktinājušies peļņas rādītāji. Visticamāk, šīs nozares pagaidām apdomā jaunu kredītu un investīciju iespējas vidējā termiņā. Savukārt darba organizācijas ieradumu maiņa un masveidīga attālinātā darba prakse mazināja pieprasījumu pēc birojiem.

Krievijas iebrukums Ukrainā un augsts izejvielu cenu līmenis negatīvi ietekmēs investīciju aktivitāti 2022. gadā, it īpaši būvniecības nozarē. Lai arī Latvijas kredītreitings, kas atspoguļo arī investīciju riskus, saglabāties augstā līmenī, tomēr fiziskā robeža ar Krieviju – agresora valsti, varētu likt pārskatīt ārvalstu investoru rīcību attiecībā uz jaunu projektu realizēšanu Latvijā. Savukārt augstās izejvielu cenas negatīvi ietekmēs vietējo biznesu, jo būs grūtāk prognozēt investīciju projektu kopējās izmaksas. Šajos apstākļos pieaug valdības investīciju loma. Lai arī valdības investīciju apjoms nerasniedz pat ceturto daļu no kopējām investīcijām tautsaimniecībā, tās nodrošina būtisku multiplikatoru privātajām investīcijām. ES fondu ieguldījumi jaunajā plānošanas periodā, Atveseļošanās un noturības mehānisma līdzekļi, kā arī investīcijas *Rail Baltica* projekta realizācijā palīdzēs mīkstināt negatīvo faktoru ietekmi. Tomēr kopējā investīciju aktivitāte 2022. gadā būs vāja. Atbilstoši FM aktualizētajām prognozēm, investīciju apjoms šogad palielināsies par 1,9%.

Ārējā tirdzniecība

Latvijas **preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības** apgrozījums salīdzināmajās cenās 2021. gadā palielinājies par 10,0%, uzrādot labāko sniegumu kopš 2012. gada. Pasaules ekonomikas atkopšanās un ārējā pieprasījuma pieaugums galvenajos eksporta noieta tirgos kā ES un Apvienotā Karaliste, kā arī būtisks eksporta kāpums uz tādām valstīm kā ASV, Turcija, Japāna, Nigērija, Norvēģija pērn nodrošināja Latvijas preču un pakalpojumu eksporta pieaugumu par 6,2%. Savukārt Latvijas iekšējā patēriņa pieaugums un investīcijas iekārtās un tehnoloģiskajās mašīnās veicināja kopējā preču un pakalpojumu importa kāpumu par 13,5%. Ņemot vērā, ka imports ir palielinājies straujāk par eksportu, ārējās tirdzniecības bilance 2021. gadā būtiski pasliktinājusies. 2021. gadā ārējās tirdzniecības deficīts palielinājies līdz 2635 milj. *euro*, pretstatā 1225 milj. *euro* 2020. gadā. Eksporta un importa kāpums bijis

straujāks nekā iekšzemes kopprodukta 4,8% pieaugums, līdz ar to ārējās tirdzniecības nozīme tautsaimniecībā palielinājusies. Eksporta īpatsvars IKP 2021. gadā pieauga par 3,5 procentpunktiem un sasniedza 64,0%. Savukārt importa īpatsvars valsts ekonomikā pērnajā gadā veidoja 66,0%, palielinoties par 6,7 procentpunktiem salīdzinājumā ar 2020. gadu.

Neskatoties uz pandēmiju un ieviestajiem ierobežojumiem koronavīrusa izplatības mazināšanai, kuri kavē atsevišķu nozaru attīstību, kā arī loģistikas traucējumiem un atsevišķu izejvielu deficītu, 2021. gadā Latvijas **preču eksporta** pieaugums faktiskajās cenās bija straujākais desmitgadē. Pērn preču eksporta vērtība palielinājās vidēji par 23,9%, sasniedzot 16,5 mljrd. *euro* – augstāko eksporta vērtību, kopš tiek apkopoti ārējās tirdzniecības statistiskie dati. Zīmīgi, ka straujš eksporta kāpums bija vērojams praktiski visa gada garumā, un pieaugums bija visās preču grupās, kas nozīmē, ka ārējā pieprasījuma uzlabojumu izjūt visas apstrādes rūpniecības apakšnozares.

Straujš preču eksporta pieaugums bija vērojams ne tikai Latvijā, bet arī visās ES dalībvalstīs, tomēr Latvija ierindojas valstu grupā ar straujāko preču eksporta kāpumu. Vidējais eksporta kāpums ES 2021. gadā faktiskajās cenās veidoja 7,8%. Savukārt 2020. gadā preču eksporta samazinājums Latvijā bija viens no zemākajiem ES dalībvalstu starpā, liecinot par Latvijas preču eksporta noturīgo konkurētspēju. Eksporta kāpumu gan Latvijā, gan arī ES kopumā pērn noteica labvēlīgā ārējā vide un straujāka, nekā iepriekš prognozēts, pasaules ekonomikas izaugsme kopš pandēmijas sākuma.

Vēl viens faktors, kas pērn veicināja preču eksporta kāpumu nominālā izteiksmē, bija izejvielu cenu pieaugums. To ietekmēja gan strauja pasaules ekonomikas atkopšanās, gan ieviestie ierobežojumi koronavīrusa izplatības mazināšanai, negatīvi ietekmējot ražošanas jaudas un piegādes ātrumu. Tādējādi piedāvājums atjaunojās lēnāk nekā pieprasījums, radot cenu spiedienu atsevišķās nozarēs. 2021. gadā pasaules biržās strauji pieauga naftas, gāzes, elektroenerģijas, koksnes, metālu un citu izejvielu cenas. Tas ir atspoguļojies arī Latvijas ražotāju un eksporta vienības cenās. 2021. gadā preču eksporta vienības vērtības indekss salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieauga par 13,9%, kas ir ļoti straujš kāpums.

2021. gadā galvenais preču eksporta virzītājspēks bija koka un koksnes izstrādājumu preču grupa, kuras eksporta vērtība palielinājās par 44,4% jeb 972 milj. *euro*, tādējādi izskaidrojot gandrīz trešdaļu no kopējā preču eksporta vērtības pieauguma. Šī preču grupa pērn bija lielākā un veidoja 19,2% no kopējās preču eksporta vērtības. Koksnes un koka izstrādājumu eksporta pieaugums bija vērojams praktiski visos lielākajos noieta tirgos – Vācijā, Dānijā, Lietuvā, Zviedrijā, Nīderlandē. Tomēr noteicošā loma bija eksporta pieaugumam uz Apvienoto Karalisti, kur koka un koksnes eksporta vērtība 2021. gadā dubultojās un sasniedza gandrīz 1 mljrd. *euro*, nodrošinot vairāk nekā pusi no kopējā koka koksnes eksporta. Šo eksporta pieaugumu uz Apvienoto Karalisti galvenokārt veicināja garumā sazāģētu kokmateriālu un koksnes granulu eksporta kāpums. Zīmīgi, ka koksnes eksports strauji ir palielinājies ne tikai uz tradicionālajiem tirgiem, bet jūtami audzis arī jaunajos tirgos, kā piemēram, Beļģijā, Francijā, Īrijā, Itālijā, Japānā, Ķīnā un ASV. Ja ģeogrāfiskā ziņā koka izstrādājumu eksports bija plašs, tad preču veidā diversifikācija nav īpaši liela. 2021. gadā garumā sazāģēto kokmateriālu eksports veidoja 38,5% no kopējā koka un koksnes eksporta vērtības, bet neapstrādāto kokmateriālu, kā arī kokskaidu plātņu eksports attiecīgi 5,9% un 9,0%. Savukārt preču ar lielāku pievienoto vērtību, piemēram, saplākšņa un koksnes granulu īpatsvars kopējā koka un koksnes eksportā bija attiecīgi 8,1% un 11,0%.

Kopā ar koksni būtisku devumu kopējā preču izaugsme pērnajā gadā nodrošināja arī metālu un to izstrādājumu, kā arī minerālproduktu eksports. Metālu un to izstrādājumu eksporta vērtība pieauga par 50,5% jeb 555 milj. *euro*, ko veicināja dzelzs atkritumu un lūžņu eksporta pieaugums uz Turciju un Igauniju, kā arī dzelzs un tērauda velmējumu un dzelzs metālkonstrukciju eksports uz ES valstīm. Minerālproduktu eksporta vērtība pieauga par 87,5%

jeb 473 milj. *euro*, pateicoties lielākam naftas eļļu, dabasgāzes, kūdras un elektroenerģijas eksportam uz ES dalībvalstīm. Eksporta vērtību šajā grupā palielināja gan reeksporta apjomu kāpums, gan energoresursu cenu pieaugums. Būtisks eksporta pieaugums bija fiksēts arī ķīmiskās rūpniecības ražojumiem, ko veicināja farmaceitisko produktu un biodīzeļa eksporta vērtības pieaugums. Tāpat vērā ņemams eksporta pieaugums bija mehānismiem un elektroierīcēm. Eksporta pieaugums bija arī pārējās preču grupās, tomēr tas bija būtiski mazāks nekā augstākminētajām preču grupām.

Var secināt, ka Latvijas preču eksports ir veiksmīgi pārvarējis pandēmijas negatīvo ietekmi, kamēr **pakalpojumu eksports** joprojām to izjūt. 2021. gadā Latvijas pakalpojumu eksporta vērtība palielinājās par 10,0%. Pakalpojumu eksporta vērtību labvēlīgi ietekmēja telesakaru, informācijas un datorpakalpojumu, gaisa un autotransporta pakalpojumu, kā arī finanšu pakalpojumu eksporta kāpums. Savukārt ārvalstu tūristu izdevumu apjoms samazinājās par 35,7%. Eksporta kritums bija fiksēts arī būvniecības, kā arī dzelzceļa un jūras transporta pakalpojumiem.

2022. gada janvārī saglabājās pērnajā gadā novērotās tendences un turpinājās strauja **preču eksporta** izaugsme. Preču eksporta vērtība salīdzinājumā ar 2021. gada janvāri palielinājās par 29,6%. Šā gada sākumā preču eksporta pieaugumu veicināja vēl labvēlīgāka ārējā vide, ko noteica pasaules ekonomikas un ārējās tirdzniecības attīstība, kā arī straujš preču cenu kāpums. Lai arī gada sākums preču eksporta attīstībai iezīmējās kā labs, tomēr sākot ar otro ceturksni pieauguma tempi mazināsies. Pirmkārt, tas ir saistīts ar augsto bāzi pērnajā gadā. Otrkārt, vēl joprojām jūtams atsevišķu detaļu un komponentu trūkums pasaules tirgū kopumā, bet Krievijas iebrukums Ukrainā tikai saasināja atsevišķu detaļu pieejamību un piegādi. Treškārt, lai ierobežotu Krievijas agresiju Ukrainā, ASV, ES, kā arī vairākas citas pasaules valstis noteica ekonomiskās sankcijas pret Krieviju. Ekonomiskā situācija Krievijā pēdējās nedēļās ir strauji pasliktinājusies, bet rubļa vērtība pret *euro* samazinājusies uz pusi. Papildus tam, sankcijas finanšu sektorā apgrūtinās savstarpējos norēķinus, negatīvi ietekmējot ārējo tirdzniecību. 2021. gadā kopumā Latvijas preču eksports uz Krieviju veidoja 1196 milj. *euro* jeb 7,3% no kopējās preču eksporta vērtības. Lai arī kopš 2014. gada, kad Krievija anektēja Krimas pussalu, kam sekoja ES un ASV sankcijas pret Krieviju un Krievijas embargo pārtikas preču importam, Latvijas eksporta vērtība uz Krieviju praktiski nav mainījies, tās īpatsvars kopējā eksportā būtiski sarucis. 2021. gadā Krievija bija Latvijas piektais lielākais eksporta tirgus, kamēr 2013. gadā – trešais lielākais ar īpatsvaru kopējā eksportā 11,6%. Lielāko negatīvo ietekmi straujās rubļa devalvācijas dēļ izjutīs uzņēmumi mašīnbūves, farmācijas, apģērbu un audumu, kā arī alkoholisko dzērienu ražošanas nozarēs, kam eksports uz Krieviju līdz šim ir bijis ievērojams. Sagaidāms, ka eksports uz Baltkrieviju un Ukrainu arī mazināsies. Tādējādi ģeopolitiskās situācijas pasliktinājums Eiropā, kā arī augstās energoresursu cenas varētu negatīvi ietekmēt Latvijas eksportējošo uzņēmumu konkurētspēju. Tomēr Latvijas preču eksporta struktūra ir samērā labi diversificēta gan valstu, gan preču grupu ziņā, līdz ar to sagaidāms, ka preču eksports turpinās palielināties, bet pieauguma tempi būs zemāki. Negatīva ietekme sagaidāma arī pakalpojumu eksportā, jo Krievijas īpatsvars kopējā pakalpojumu eksportā veido 5,3%, bet kopā ar Baltkrieviju un Ukrainu sasniedz 6,7%. Ietekme atspoguļosies galvenokārt tūrisma jomā, samazinoties iebraucošo tūristu skaitam, kā arī transporta pakalpojumu kritumā.

Preču importa vērtība faktiskajās cenās 2021. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās par 28,4%. Straujo importa kāpumu veicināja gan privātā patēriņa, gan investīciju pieaugums Latvijā. To apliecina arī patēriņa preču un kapitālpriekšmetu importa pieaugums attiecīgi par 5,0% un 24,9%. Noteikta daļa no importētajām precēm tiek izmantota arī ražošanas procesā un tieši starppatēriņa precēm bija straujākais importa pieaugums – par 42,9%. Tāpat kā preču eksportā, arī importā kāpums bija noturīgs visu gadu un fiksēts visām preču grupām.

Lielāko devumu preču importa kāpumā nodrošināja minerālproduktu importa pieaugums par 87,3% jeb 874 milj. *euro*, tādējādi nodrošinot piekto daļu no kopējās preču importa izaugsmes. Strauju importa pieaugumu šajā preču grupā veicināja naftas eļļas, dabasgāzes un elektroenerģijas imports. Tikpat būtisku devumu nodrošināja satiksmes līdzekļu importa pieaugums par 52,5% jeb 721 milj. *euro* salīdzinājumā ar 2020. gadu. Importa pieaugums šajā preču grupā bija fiksēts visiem transportlīdzekļiem, tomēr nozīmīgāko ieguldījumu nodrošināja automobiļu, traktoru, piekabju, kā arī gaisa kuģu imports. Par 56,0% jeb 665 milj. *euro* palielinājās metālu un to izstrādājumu imports. Importa kāpums šajā preču grupā bija samērā plašs un fiksēts dzelzs atkritumiem, dzelzs un tērauda velmējumiem, dzelzs stieņiem, dzelzs caurulēm un pārējiem metāla izstrādājumiem. Tāpat būtisks importa vērtības pieaugums bija mehānismiem un elektroierīcēm, ķīmiskās rūpniecības ražojumiem, kā arī koksnei un koka izstrādājumiem.

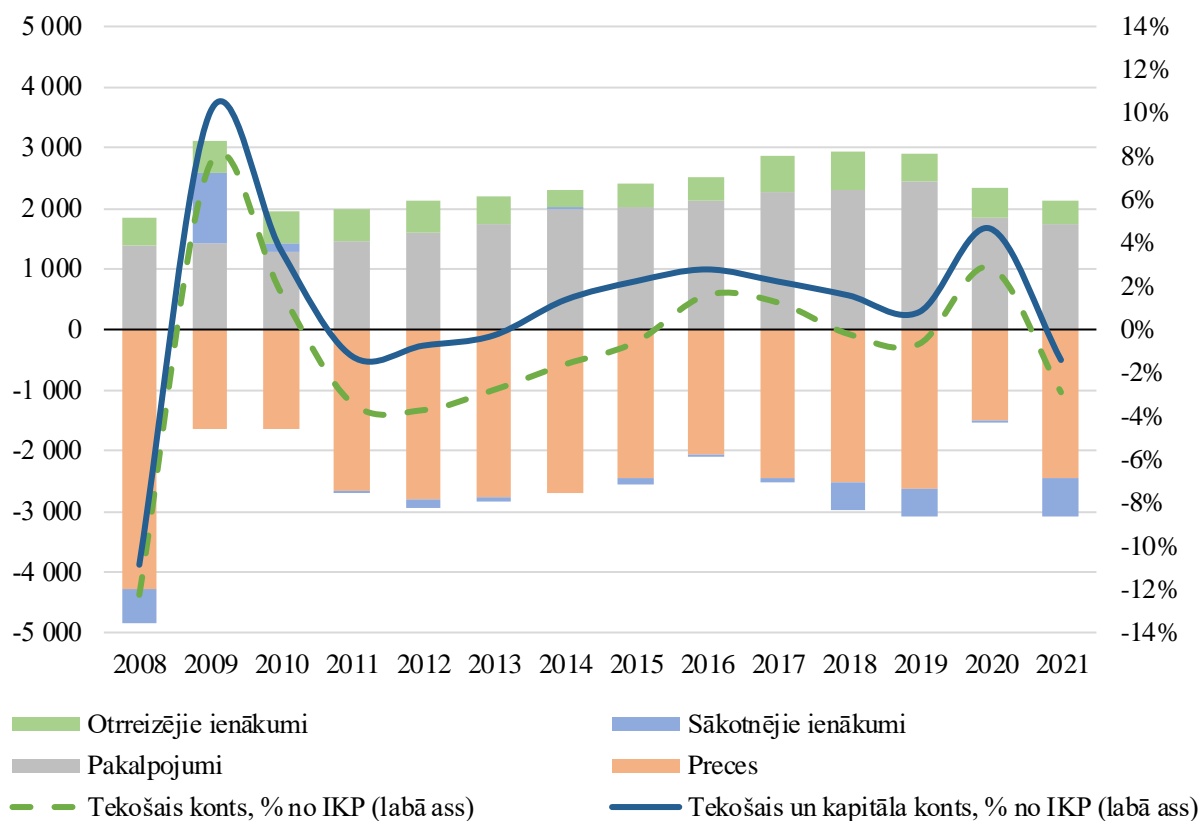
Pakalpojumu importa vērtība 2021. gadā palielinājās par 20,5%, ko veicināja transporta pakalpojumu, kā arī informācijas un datorpakalpojumu importa kāpums. Transporta pakalpojumu imports pieauga visos transporta veidos, tādējādi šo pakalpojumu importa vērtība palielinājās par 24,5%. Tikmēr informācijas un datorpakalpojumu imports pieauga par 24,0%. Vienlaicīgi Latvijas iedzīvotāju izdevumi ārvalstīs samazinājās par 9,4% salīdzinājumā ar 2020. gadu.

Tekošais konts

2021. gadā tekošajā kontā bija 940 milj. *euro* deficīts pretstatā 845 milj. *euro* pārpalikumam 2020. gadā. Pasliktinājās visas tekošā konta apakškontu bilances, tomēr noteicošā loma deficīta pieaugumā bija tieši ārējās tirdzniecības kontiem, kā arī sākotnējo ienākumu kontam (skat. 2.2. att.). Preču importam palielinoties straujāk par preču eksportu, preču konta deficīts ir palielinājies par 949 milj. *euro* līdz 2438 milj. *euro*. Līdzīgi bija arī pakalpojumu kontā – pakalpojumu imports pieauga straujāk par eksportu, tāpēc pakalpojumu konta pārpalikums ir samazinājies par 79 milj. *euro* līdz 1756 milj. *euro*. Tādējādi pakalpojumu konta pārpalikums tikai daļēji nosedz preču konta deficītu.

Sākotnējo ienākuma konta deficīts ir palielinājies par 631 milj. *euro* līdz 639 milj. *euro*, ko ietekmēja lielāks izmaksāto dividendžu apjoms ārvalstu investoriem. Savukārt otrreizējo ienākumu konta pārpalikums ir samazinājies par 125 milj. *euro* līdz 382 milj. *euro*, ko negatīvi ietekmēja augstākas Latvijas iemaksas ES budžetā, kā arī mājsaimniecību un uzņēmumu augstāks kapitāla pārvedumu apjoms uz ārvalstīm.

Tekošā konta deficīts attiecībā pret iekšzemes kopproduktu 2021. gadā ir palielinājies līdz 2,9%. Svarīgi norādīt, ka tekošā konta deficīts jāvērtē kopā ar kapitāla konta pārpalikumu, ko galvenokārt veido ienākošās ES struktūrfondu investīcijas, kā arī Zivsaimniecības fondu investīcijas. Šādā griezumā deficīts pērnajā gadā būtu vien 1,4% no IKP. Lai arī tekošajā kontā bija fiksēts deficīts, tomēr tekošā konta bilances struktūra un dinamika kopumā vērtējama kā sabalansēta.

2.2. att. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. euro) un tekošais un kapitāla konts procentos no IKP²

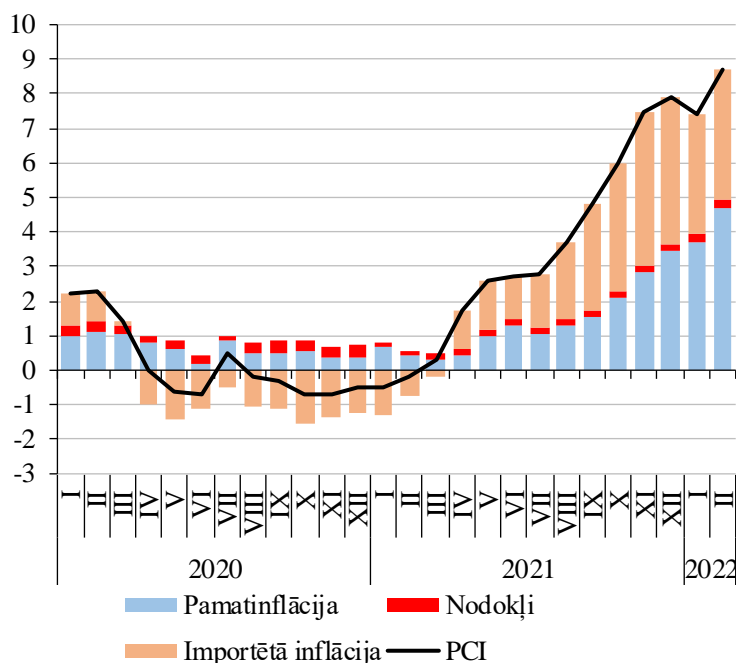
Inflācija

2021. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu patēriņa cenas Latvijā pieauga par 3,3%, kas bija straujākais cenu kāpums kopš 2012. gada. Lai arī vidējais cenu pieaugums 2021. gadā bija straujāks nekā iepriekšējos gados, tomēr inflācijas līmenis kopumā ir atgriezies pirmspandēmijas līmenī, kad inflācija 2017.-2018. gadā attiecīgi bija 2,9% un 2,5%. Vienlaikus ir svarīgi norādīt, ka vidējais patēriņa cenu pieaugums 2021. gadā neatspoguļo pašlaik aktuālo situāciju ar preču un pakalpojumu cenu izmaiņām, jo inflācijas dinamika pa mēnešiem pērn bija neviendabīga. 2021. gada janvārī un februārī Latvijā bija fiksēta deflācija attiecīgi 0,5% un 0,2% apmērā. Savukārt, sākot no marta, patēriņa cenas nepārtraukti ir augušas, pieaugumam tempam gada izteiksmē palielinoties no 0,3% martā līdz 7,9% decembrī. Līdz ar to pērnā gada decembrī fiksētais patēriņa cenu kāpums bija straujākais pēdējo 12 gadu laikā. Detalizētāka informācija par patēriņa cenu pārmaiņām 2021. gadā pa mēnešiem un preču un pakalpojumu grupām ir atspoguļota 2.1. tabulā un 2.3. att.

² Datu avots: Latvijas Banka

Grupas un apakšgrupas	2021	Jan 2022	Feb 2022
Vidējā inflācija	3,3	7,4	8,7
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni	2,2	8,8	11,8
Mājokļa īres maksa	1,6	2,1	3,1
Elektroenerģija	8,1	-17,9	-17,9
Gāze	16,8	65,3	65,5
Siltumenerģija	3,5	25,2	26,7
Degviela	17,4	26,3	26,6
Pārvadājumu pakalpojumi	-0,5	1,4	0,2
Veselības aprūpe	2,8	3,7	4,2
Atpūta un kultūra	2,3	3,5	4,0
Restorāni un viesnīcas	2,1	5,3	6,2
Dažādas preces un pakalpojumi	1,0	4,7	4,3

2.1. tabula. Gada inflācija pa grupām 2021. gadā vidēji un 2022. gadā janvārī un februārī, %

2.3. att. Devums gada inflācijā pēc izcelsmes avota, procentpunkti un PCI, %³

Straujš patēriņa cenu kāpums vērojams ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē kopumā. Saskaņotais patēriņa cenu indekss *euro* zonā 2021. gadā vidēji pieauga par 2,6%. Savukārt pērnā gada decembrī patēriņa cenu līmenis *euro* zonā ir palielinājies par 5,0%, kas ir straujākais cenu pieaugums kopš *euro* zonas izveidošanas jeb no 1999.gada. Vidējā inflācija ASV 2021. gadā bija 4,7%, bet gada inflācija decembrī sasniedza 7,0%, kas ir straujākais cenu kāpums kopš 1982. gada. Tā kā Latvija ir maza un atvērta ekonomika, kura cieši integrēta pasaules ekonomikā, importējot daudzas izejvielas un kapitālpieces, tad globālais cenu pieaugums ietekmē arī Latvijas patēriņa cenas.

Faktorus, kuri stimulēja inflāciju visā pasaulē 2021. gadā, var iedalīt trijās grupās. Pirmkārt, pasaules ekonomiskās aktivitātes pieaugums, ko atbalsta labvēlīgie fiskālie un monetārie stimuli. Svarīgi atzīmēt, ka pasaules ekonomikas atgūšanās no Covid-19 pandēmijas notika straujākā tempā nekā sākotnēji prognozēts. Tādējādi kopējais pieprasījums apstiež kopējo piedāvājumu, radot spiedienu uz ražošanas un piegādes jaudām, kuras tika būtiski ietekmētas tieši 2020. gadā. Starptautiskais Valūtas fonds 2020. gada rudenī prognozēja, ka pasaules IKP 2021. gadā palielināsies par 5,2%, bet faktiskais pieaugums sasniedza 5,9%. Otrkārt, izejvielu un it īpaši naftas, gāzes, koksnes, metālu cenu pieaugums, kas saistīts ar straujo šo preču pieprasījuma kāpumu. Treškārt, izejvielu trūkums un piegādes ķēžu traucējumi. Šajā gadījumā runa ir nevis par dabas resursiem, bet citām starppatēriņa precēm, piemēram, pusvadītājiem jeb mikroshēmām, ko izmanto transportlīdzekļu, elektroierīču un sadzīves tehnikas ražošanā. Savukārt degvielas cenu pieaugums un piegāžu traucējumi negatīvi ietekmē loģistikas izmaksas. Atbilstoši pēdējam Starptautiskā Valūtas fonda novērtējumam, pasaulē inflācija stabilizēsies 2022. gada vidū. Tas nozīmē, ka cenu pieaugums turpinās paātrināties

³ Datu avots: CSP, FM aprēķini

visu šā gada pirmo pusi. Savukārt 2022. gada otrajā pusē inflācija pasaulē stabilizēsies, bet cenu līmenis pats par sevi saglabāsies augsts.

2021. gadā kopumā lielāko devumu patēriņa cenu pieaugumā Latvijā noteica energoresursu cenu pieaugums, it īpaši degvielas sadārdzinājums. Pērn degvielas cenas pieauga par 17,4%, ko lielā mērā ietekmēja naftas cenu kāpums pasaules biržās. Tādējādi degvielas cenu pieaugums vien izskaidro trešdaļu no kopējā patēriņa cenu kāpuma. Pērnajā gadā fiksētais degvielas cenu pieaugums ir straujākais kopš 2011. gada, kad degviela gada laikā sadārdzinājās par 17,5%. No vienas puses, šādu pieaugumu varētu uzskatīt par ļoti strauju, tomēr dīzeļdegvielas vidējā cena Latvijā pērn bija 1,24 *euro* par litru, kas kopumā atbilst vidējai cenai pirms pandēmijas, jo 2019. gadā dīzeļdegviela vidēji maksāja 1,20 *euro* par litru. Degvielas cenu kāpumu noteica naftas cenu pieaugums, kad *Brent* markas jēlnaftas cena 2021. gadā vidēji sasniedza 70,8 ASV dolārus par barelu, pretstatā 43,4 ASV dolāriem par barelu gadu iepriekš. Pērn naftas cenu prognozes nepārtraukti tika pārskatītas uz augšu, kas galvenokārt saistīts ar naftas deficītu, pieaugot pieprasījumam līdz ar pasaules ekonomikas attīstību. Savukārt naftas piedāvājumu ierobežoja samērā lēnā OPEC+ naftas ieguves apjoma palielināšana.

Ja degvielas cena sāka palielināties jau no pērnā gada marta, tad pārējo energoresursu cenu straujš kāpums bija fiksēts tikai rudenī, ko izraisīja enerģētiskā krīze Eiropā. Aukstā ziema iepriekšējā apkures sezonā Eiropā palielināja gāzes pieprasījumu, bet karstā vasara pērn kopumā stimulēja elektroenerģijas patēriņu. Vienlaicīgi, zems ūdenslīmenis hidroelektrostacijās un vāja elektroenerģijas ražošana no alternatīvajiem avotiem (vēja un saules) mazināja elektroenerģijas piedāvājumu. Papildus tam, energoresursu cenas ietekmēja arī emisijas kvotu tirgus augšupvērstās tendences ES, atomelektrostaciju tehniskie darbi Skandināvijas valstīs, gāzes patēriņa pieaugums Āzijā, kā arī traucējumi loģistikā. Tas kopā ar augošo ekonomiku radīja energoresursu deficītu, līdz ar to būtiski ietekmēja arī cenu. 2021. gadā gāzes, elektroenerģijas un siltumenerģijas cenas Latvijā palielinājās attiecīgi par 16,8%, 8,1% un 3,5%. Šīs preces kopā ar degvielu turpinās ietekmēt vidējo patēriņa cenu pieaugumu arī 2022. gadā.

Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni bija vēl viena preču grupa, kura pērn būtiski ietekmēja vidējo inflāciju, straujāko cenu pieaugumu uzrādot tieši gada nogalē. Pārtikas cenas 2021. gadā pasaulē kopumā sasniedza desmitgades augstāko līmeni, tomēr Latvijā šis globālais pārtikas cenu pieaugums sāka atspoguļoties tikai gada pēdējos mēnešos. Tas varētu būt saistīts ar lielo konkurenci šajā segmentā, it īpaši pārtikas mazumtirdzniecībā. Papildus tam pārtikas cenu dinamiku ietekmēja arī Covid-19 izplatība, jo nestrādājot viesnīcām un kafejnīcām strādājot tikai daļēji, pieprasījums pēc pārtikas precēm bija zemāks. Tādējādi 2021. gadā vidēji pārtikas cenas bija par 2,2% augstākas nekā iepriekšējā gadā. Tomēr pērnā gada decembrī pārtikas inflācija gada izteiksmē sasniedza jau 7,2%, un 2022. gadā pārtikas cenu pieauguma spiediens vēl palielināsies.

2022. gada sākumā saglabājās iepriekšējā gada nogales augstās inflācijas tendence, ko turpināja noteikt augstās energoresursu un pārtikas cenas. Janvārī un februārī patēriņa cenas pieauga attiecīgi par 7,4% un 8,7%. Patēriņa cenu kāpums pēdējos mēnešos līdzinās 2007.-2008. gada periodam, kad Latvijas ekonomikā bija izteiktas pārkaršanas pazīmes. Tomēr svarīgi uzsvērt, ka pašreizējie inflācijas iemesli galvenokārt ir saistīti ar ārējiem faktoriem, nevis ar nesabalansētu ekonomikas attīstību.

Lai mazinātu straujo energoresursu cenu pieaugumu, valdība ievieša vairākus atbalsta pasākumus. No šā gada 1. janvāra mājāsaimniecībām ir pieejami vairāki atbalsta instrumenti, kuri vērsti uz elektroenerģijas, gāzes un siltumenerģijas tarifu mazināšanu. Papildus tam, pensionāriem un ģimenēm ar bērniem tiek sniegts atbalsts energoresursu izmaksu kompensēšanai. Atbalsta pasākumi būs spēkā līdz šā gada aprīļa beigām un, beidzoties atbalsta periodam, augstākminēto preču cenu pieauguma temps varētu atkal palielināties. Turpmākā

elektroenerģijas, gāzes un siltumenerģijas cenu dinamika būs atkarīga no energoresursu cenu svārstībām pasaules biržās. Pasliktinoties ģeopolitiskajai situācijai Eiropā Krievijas iebrukuma Ukrainā dēļ, naftas un gāzes cenas pieaugs. Tādējādi augstas degvielas cenas Latvijā saglabāsies vismaz visu šā gada pirmo pusi. Attiecībā uz gāzes tarifiem, var droši apgalvot, ka gada otrajā pusē tie tiks pārskatīti paaugstinošā virzienā un siltumenerģijas tarifi saglabāsies augsti arī nākošajā apkures sezonā. Svarīgi arī norādīt, ka straujais energoresursu cenu kāpums vēl nav pilnā apmērā atspoguļojies pārējo preču un pakalpojumu cenās. Tā kā energoresursi ir būtiska ražošanas un loģistikas izmaksu komponente, kas ietekmē preču un pakalpojumu gala cenu, to otrreizējiem efektiem vēl būs ietekme uz patēriņa cenu izmaiņām.

Atbilstoši FM marta sākuma makroekonomikas scenārijam, patēriņa cenu pieaugums 2022. gadā sasniegs 8,5%, ko galvenokārt ietekmēs energoresursu un pārtikas cenu pieaugums. Patēriņa cenu spiediens būs vērojams arī pārējās preču un pakalpojumu grupās. Tomēr Krievijas agresija Ukrainā un kara iespējamā eskalācija, kā arī sankciju noteikšana pret Krieviju, it īpaši enerģētikas jomā, varētu vēl vairāk palielināt patēriņa cenu kāpumu gan Eiropā, gan Latvijā.

Darba tirgus

Situāciju darba tirgū 2021. gadā, tāpat kā iepriekšējā gadā, turpināja noteikt Covid-19 pandēmija, slimības izplatības mazināšanai noteiktie ierobežojumi, pakāpeniskā saslimstības mazināšanās un valsts atbalsts pandēmijas un ierobežojumu smagāk skartajām nozarēm un iedzīvotājiem.

Pēc pieauguma līdz 8,1% pandēmijas pirmajā, 2020. gadā, bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma pērn samazinājās līdz 7,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Gan 2020., gan 2021. gadā Covid-19 ietekme Latvijas darba tirgū ir bijusi visai ierobežota, galvenokārt pateicoties valsts atbalsta pasākumiem, tostarp dīkstāves pabalstiem un algu subsīdijām. Tā rezultātā bezdarba pieaugums pandēmijas laikā bija būtiski zemāks nekā 2008.-2009.gada finanšu krīzes laikā un arī daudz mērenāks, nekā tika prognozēts Covid-19 krīzes sākumā.

Kopējais Covid-19 atbalsts 2021. gadā sasniedza 2,3 mljrd. *euro* (6,9% no IKP), pieaugot no 1,3 mljrd. *euro* (4,3% no IKP) 2020. gadā, savukārt tiešais atbalsts nodarbinātībai dīkstāves pabalstu un algu subsīdiju veidā pērn pieauga līdz 168,6 milj. *euro* (0,5% no IKP), salīdzinot ar 107,8 milj. *euro* (0,4% no IKP) 2020. gadā.

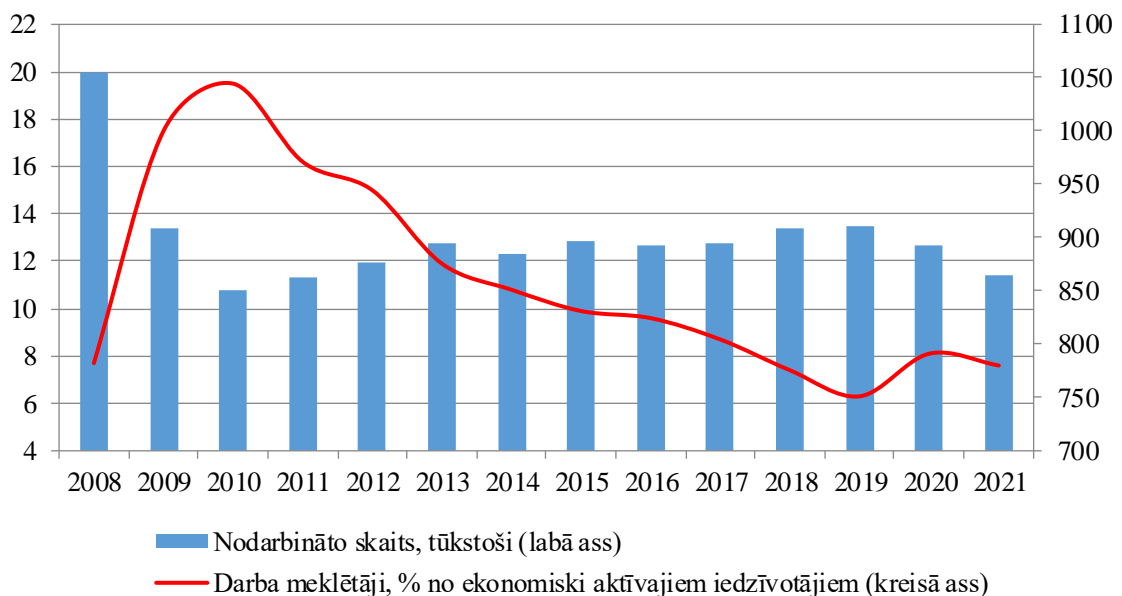
Visa 2021. gada laikā bezdarba līmenis ir pakāpeniski pazeminājies, no 8,1% pirmajā ceturksnī noslīdot līdz 7,1% ceturtajā ceturksnī, kad bezdarbs jau bija par 0,8 procentpunktiem zemāks nekā attiecīgajā ceturksnī pirms gada. Bezdarba kritums 2021. gadā kopumā varētu būt bijis vēl straujāks, taču gada pēdējos mēnešos bezdarba un nodarbinātības rādītājus atkal sāka negatīvi ietekmēt pandēmijas uzliesmojums un darba ierobežojumi pret Covid-19 nevakcinētajiem. Tā rezultātā Nodarbinātības valsts aģentūras reģistrētā bezdarba dati ceturtajā ceturksnī parādīja neredzamu straujāku bezdarba pieaugumu nekā parasti ziemas sezonā.

Vienlaikus jau pieejamie dati par 2022. gada pirmajiem mēnešiem uzrāda reģistrētā bezdarba stabilizāciju, un februārī reģistrēto bezdarbnieku skaits praktiski vairs nebija pieaudzis, bet martā tas jau bija sācis samazināties. Turpmākajos mēnešos bezdarba rādītājus var samazināt vakcinācijas sertifikātu prasības atcelšana strādājošajiem, taču negatīva ietekme jau būs ekonomiskās aktivitātes sarukumam, Latvijas uzņēmumiem pārtraucot sadarbību ar Krieviju un Baltkrieviju, un cenšoties atrast jaunus noieta un izejvielu tirgus. Līdz ar to gada vidū iespējams īslaicīgs bezdarba līmeņa pieaugums un 2022. gadā kopā bezdarbs var saglabāties 2021. gada līmenī, bet pēc tam, negatīvajai ietekmei mazinoties, 2023. gadā samazināties līdz 6,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits, pēc darbaspēka apsekojuma datiem, pagājušajā gadā bija par 3,2% mazāks nekā 2020. gadā un veidoja 864 tūkst. Strādājošo skaita

kritumu noteica Covid-19 saslimstības mazināšanai noteiktie ierobežojumi, kad cilvēki uz laiku kļuva ekonomiski neaktīvi, saņemot dīkstāves pabalstus. Ierobežojumiem mazinoties, nodarbināto iedzīvotāju skaits 2021. gada laikā pakāpeniski sāka palielināties, līdz kamēr to ceturtajā ceturksnī atkal negatīvi ietekmēja Covid-19 uzliesmojums, kā arī darba ierobežojumi pret Covid-19 nevakcinētajiem cilvēkiem. 2021. gada ceturtajā ceturksnī nodarbināti bija 864,2 tūkst. iedzīvotāju, kas bija par 2,4% mazāk nekā 2020. gada attiecīgajā ceturksnī. 2022. gada sākumā, Covid-19 saslimstībai un ierobežojumiem mazinoties, uz laiku par ekonomiski neaktīvajiem kļuvušie cilvēki arvien vairāk sāka atgriezties darba tirgū un nodarbināto skaits jau bija par lielāks nekā attiecīgajā laikā pirms gada, februārī sasniedzot 858 tūkst. un par 0,9% pārsniedzot 2021. gada februāra līmeni.

2022. gadā kopumā nodarbinātības rādītājus var pozitīvi ietekmēt iespēja atgriezties darba tirgū pret Covid-19 nevakcinētajiem cilvēkiem, kā arī darba iespējas Latvijā uzņemtajiem kara bēgļiem no Ukrainas. No otras puses, pieprasījumu pēc strādājošajiem var samazināt ar Krieviju saistītās ekonomiskās aktivitātes sarukums. Tomēr gadā kopumā joprojām ir sagaidāms nodarbinātības pieaugums, strādājošo skaitam salīdzinājumā ar 2021. gadu palielinoties par 1,3%, tomēr vēl neatgriežoties pirms Covid-19 – 2019. gada līmenī.

2.4. att. Nodarbinātība un bezdarbs 2008.-2021. gadā

Neskatoties uz Covid-19 krīzi, algu pieaugums 2020. gadā tikai nedaudz palēninājās, mēneša vidējai bruto darba samaksai salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinoties par 6,2%. 2021. gadā, minimālai algai pieaugot līdz 500 *euro*, krasi palielinoties darba samaksai veselības aizsardzības nozarē, kā arī uz laiku darba tirgu atstājot zemo algu saņēmējiem tādās nozarēs kā izmitināšana un ēdināšana, algu pieaugums kļuva vēl straujāks. Mēneša vidējā bruto darba samaksa 2021. gadā palielinājās par 11,8%, sasniedzot 1277 *euro*. Pagājušajā gadā algu pieauguma tempi privātajā un sabiedriskajā sektorā bija līdzīgi – attiecīgi 11,9% un 11,8%, bet sabiedriskajā sektorā saglabājās nedaudz augstāks darba samaksas līmenis – 1293 *euro*, kamēr privātajā sektorā vidējā alga bija 1273 *euro*.

Vidējās darba samaksas pārmaiņas pērn būtiski ietekmēja ne tikai darbinieku algu izmaiņas, bet arī darba tirgus strukturālās pārmaiņas, tajā skaitā gada laikā darbību uzsākušie un pārtraukušie uzņēmumi un darbinieku skaita un slodžu izmaiņas, tajā skaitā Covid-19 pandēmijas ietekmē. 2021. gadā notika arī būtiskas izmaiņas darbaspēka nodokļu jomā, kad no 1. jūlija tika ieviestas minimālās valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, kā arī

beidzās pārejas periods, pēc kura par visiem mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju darbiniekiem darbaspēka nodokļi ir jāmaksā vispārējā kārtībā, kas tāpat ietekmēja mēneša vidējās darba samaksas līmeni.

Nozaru griezumā gada laikā vidējā alga visstraujāk augusi veselības un sociālās aprūpes nozarē – par 28,2%, profesionālo pakalpojumu nozarē – par 18,2% un mākslas, izklaides un atpūtas nozarē – par 13,9%. Augstākā mēneša bruto darba samaksa saglabājās finanšu pakalpojumu nozarē, kur tā bija 2282 *euro*, un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē – 2088 *euro*. Savukārt zemākā alga bija izmitināšanas un ēdināšanas nozarē – 795 *euro* un starpība starp algu līmeņiem augstāk un zemāk apmaksātajās nozarēs 2021. gadā vēl tikai pieauga.

2022. gadā darba samaksas pieaugums palēnināsies, ko noteiks gan pagājušā gada augstā bāze, gan lēnāks algu pieaugums sabiedriskajā sektorā, gan minimālās algas saglabāšana 2021. gada līmenī, gan ekonomisko sakaru saraušana ar karu uzsākušo Krieviju. Tāpat jau izveidojušos algu spiedienu šogad mazinās pieaugušais darbaspēka piedāvājums, tostarp iespēja nevakcinētajiem iedzīvotājiem atgriezties darba tirgū un Ukrainas bēgļu uzņemšana.

Kopumā sagaidāms, ka zemāka ekonomikas izaugsme darba tirgū šogad vairāk atspoguļosies lēnākā algu pieaugumā, mazāk krītošos nodarbinātības un pieaugošos bezdarba rādītājos. Sagaidāms, ka vidējās bruto darba samaksas pieauguma temps 2022. gadā samazināsies līdz 6,0%, 2023. gadā noslīdēs līdz 5,7%, bet pēc tam stabilizēsies tuvu produktivitātes pieauguma tempam.

2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs

Šogad tika izstrādāti divi makroekonomiskās attīstības scenāriji vidējam termiņam – 2022.-2025. gadam. Pirmais scenārijs tika izstrādāts 2022. gada februāra sākumā, taču februāra beigās Krievijas uzsāktā militārā agresija pret Ukrainu padarīja to par neaktuālu, ņemot vērā ES un citu pasaules valstu ieviestās sankcijas un privāto kompāniju reakciju un atteikšanos sadarboties ar Krieviju tās negatīvās reputācijas dēļ. Līdz ar to jau marta sākumā tika izstrādāts jauns scenārijs, kurš arī būs par pamatu Stabilitātes programmas 2022.-2025. gadam sagatavošanai.

Abi scenāriji tika izstrādāti, konsultējoties ar Latvijas Bankas un Ekonomikas ministrijas ekspertiem, februāra scenārijs arī konsultējoties ar EK un Starptautiskā Valūtas fonda, bet marta scenārijs – ar komercbanku ekspertiem. Abus makroekonomiskās attīstības scenārijus ir apstiprinājusi Fiskālās disciplīnas padome, attiecīgi 2022. gada 14. februārī un 9. martā publicējot savus atzinumus.

Sākotnējais jeb februāra scenārijs

Februāra scenārijs ir izstrādāts augstas nenoteiktības apstākļos – ekonomiku turpina ietekmēt Covid-19 piesardzības pasākumi un neskaidrība par pandēmijas attīstību. Turklāt pieaugušais ģeopolitiskais saspīlējums nopietni sadārdzināja energoresursu cenas 2021. gada beigās, palielinot izmaksas un audzējot inflāciju.

Scenārijs paredz, ka Covid-19 saslimstība 2022. gada pavasarī atkāpsies un pakāpeniski tiks atcelti pērnā gada beigās ieviestie stingrie ierobežojumi un, sākot ar šā gada 2. ceturksni, ekonomika sāks darboties bez ierobežojumiem. Turklāt ņemot vērā to, ka iedzīvotāju imunitāte pret Covid-19 ir būtiski pieaugusi, scenārijs neparedz, ka turpmāk būs nepieciešams ieviest ekonomiku ierobežojošus pasākumus, lai mazinātu saslimstību.

Atbilstoši šis scenārijam Latvijas IKP 2022. gadā palielinātos par 4,0%, bet 2023. gadā ekonomikas izaugsme būtu 3,9% apmērā. Salīdzinot ar iepriekšējām, 2021. gada jūnijā

izstrādātajām prognozēm, iekšzemes kopprodukta pieauguma prognoze 2022. gadam ir samazināta par vienu procentpunktu, bet 2023. gadam IKP pieaugums prognozēts par 0,4 procentpunktiem augstāks nekā pērn jūnijā. Divos nākamajos gados – 2024. un 2025. gadā – ekonomikas izaugsme tiek prognozēta tuvu ekonomikas potenciālās izaugsmes tempam 3,4% apmērā.

2.2. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2021*	2021*	2022	2023	2024	2025
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP faktiskajās cenās	B1*g	32 917	11,8	10,8	7,6	6,3	5,8
2. IKP 2015. gada cenās	B1*g	27 904	4,8	4,0	3,9	3,4	3,4
IKP pēc izlietojuma 2015. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	15 601	4,8	5,4	6,2	4,0	4,0
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	5 377	4,4	5,2	0,6	0,5	0,5
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	6 774	3,0	2,5	5,0	5,0	3,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	2 788	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	18 138	6,2	5,1	4,0	4,1	5,0
8. Imports	P7	20 773	13,5	6,4	4,7	3,8	3,9
Ieguldījums IKP izaugsme							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums	P3+P51		4,3	4,6	4,8	3,6	3,2
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		5,8	0,8	0,0	0,0	0,0
11. Eksporta-importa balance	B11		-5,3	-1,5	-0,9	-0,2	0,3

* 2021. gada statistika ir CSP uz 28.02.2022.

2021. gadā Latvijas ekonomikas izaugsme sasniedza 4,8%, un ekonomikas atgūšanās no Covid-19 krīzes bija būtiski straujāka un sākās ātrāk, nekā tika prognozēts pagājušā gada jūnijā. Tas arī noteicis zemākus 2022. gadā sagaidāmos IKP pieauguma tempus, ko nedaudz pazeminājuši arī šā gada pirmajā ceturksnī joprojām pastāvošie ierobežojumi atsevišķu pakalpojumu nozaru darbībai.

Līdz ar ārkārtējās situācijas beigām un pilnu ekonomiskās darbības atjaunošanos 2022. gadā būtu sagaidāms spēcīgs 5,4% privātā patēriņa pieaugums, ko gan nedaudz būtu ierobežojusi iedzīvotāju pirktspējas mazināšanās straujā cenu pieauguma rezultātā. 2023. gadā privātais patēriņš pieaugtu vēl straujāk, ko nodrošinātu gan algu pieaugums, gan vairs neierobežota ceļošana, gan pandēmijas laikā veiktie uzkrājumi.

Februāra scenārijs paredz būtiskas ES investīcijas 2021.-2027. gada plānošanas periodā, ņemot vērā paredzamo ES struktūrfondu un Atveseļošanās un noturības mehānisma plānoto finansējumu. Tomēr to reālo (jeb salīdzināmās cenās) ieguldījumu mazinās pieaugušās būvniecības izmaksas, ko cita starpā ietekmē arī pieaugušās energopreču cenas. Līdz ar to investīcijas šogad augtu tikai par 2,5%. Savukārt jau ar 2023. gadu investīcijas palielinātos straujāk un varētu sasniegt 5% pieaugumu, nostabilizējoties būvniecības cenām.

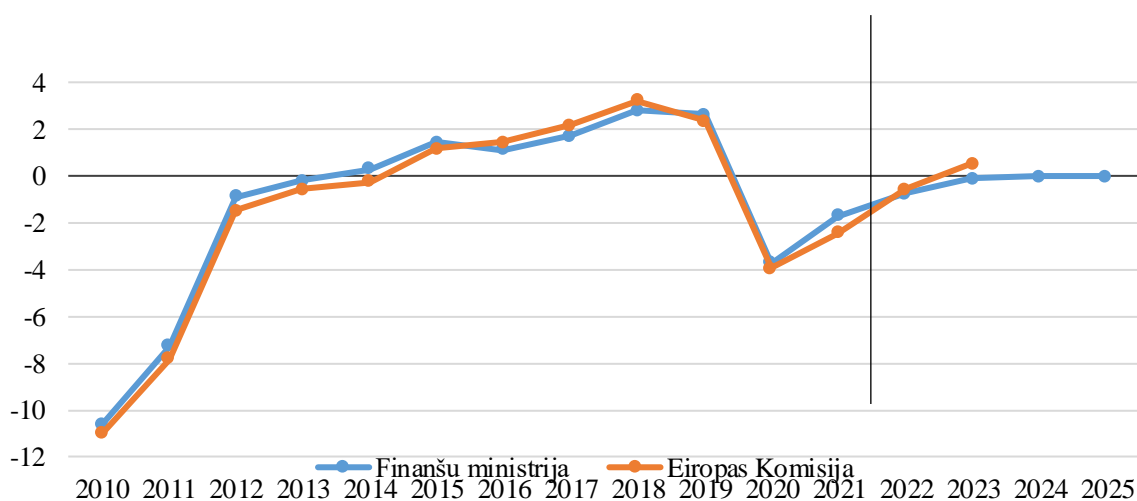
Tikmēr eksporta pieaugums 2022. gadā būtu nedaudz lēnāks nekā pērn, veidojot 5,1%, bet 2023. gadā tas palielinātos par 4%, kas atbilst ārējās ekonomiskās vides un Latvijas galveno ārējās tirdzniecības partnervalstu attīstībai. Pēdējai par pamatu tika izmantotas EK un Starptautiskā Valūtas fonda tā brīža jaunākās – 2022. gada ziemas prognozes, kas parādīja, ka ekonomikas izaugsme pasaulē un Latvijas galvenajās ārējās tirdzniecības partnervalstīs atjaunojusies straujāk nekā iepriekš sagaidīts, attiecīgi nosakot lēnākus attīstības tempus 2022. gadā. Šogad izaugsmi palēninātu arī Covid-19 jaunā omikrona varianta izplatība, piegāžu ķēžu traucējumi un augošās energoresursu un pārtikas cenas.

Gada vidējā inflācija 2022. gadā sasniegtu 6,2%, tai palielinoties no 3,3% pagājušajā gadā. Augsto inflācijas līmeni šogad, tāpat kā 2021. gada otrajā pusē, noteiktu strauji pieaugušās energoresursu cenas, kas arvien vairāk sāk atspoguļot citu preču un pakalpojumu cenās. Gada pirmajā pusē inflācija saglabātos augstā 7-8% līmenī, kamēr gada otrajā pusē, energoresursu cenām stabilizējoties, kopējais patēriņa cenu pieaugums kļūtu lēnāks un 2023. gadā gaidāma inflācija pazeminātos līdz 3,1%. Nākamajos divos gados inflācija turpinātu pazemināties, līdz 2025. gadam stabilizētos 2% līmenī.

Mēneša vidējā darba samaksa pēc straujā 11,8% pieauguma 2021. gadā, šogad turpinātu salīdzinoši strauji palielināties, ko noteiktu ierobežotais darbaspēka piedāvājums un augošās cenas. Vienlaikus līdz ar lēnāku valsts izdevumu pieaugumu algu kāpums sabiedriskajā sektorā kļūtu lēnāks, un kopējais vidējās darba samaksas pieaugums valstī sasniegtu 7,5%. Nākamajos gados algu pieauguma temps turpinātu pakāpeniski pazemināties, laika posmā līdz 2025. gadam pietuvojoties produktivitātes pieauguma tempam, un stabilizējoties 5% līmenī. Bezdarba līmenis turpinātu samazināties, 2022. gadā noslīdot līdz 6,9% un 2023. gadā tālāk pazeminoties līdz 6,5%, kamēr tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits atjaunos nedaudz lēnāk nekā prognozēts pērnā gada jūnijā, pandēmijas seku ietekmē mazinoties iedzīvotāju iesaistei darba tirgū un nedaudz straujāk sarūkot ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitam.

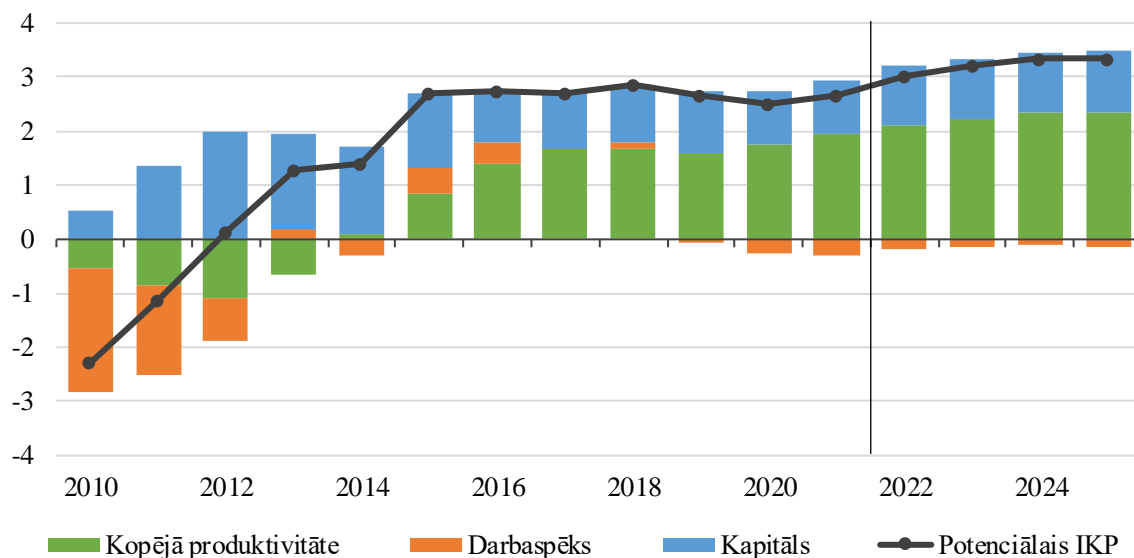
Ekonomikas cikliskā attīstība atbilstoši februāra scenārijam

Latvijas ekonomika kopš 2011. gada, pirmā pēc-recesijas gada, vidēji auga par 3,4% gadā, ko nodrošināja stabili augošais ārējais pieprasījums un investīciju plūsma, sevišķi 2017. un 2018. gadā, saistībā ar jauno ES fondu ciklu. 2019. gadā iezīmējās ekonomikas cikliskā bremsēšanās un investīciju pieauguma tempi mazinājās no 11,6% vidēji 2017.-2018. gadā līdz 6,9% 2019. gadā. Rezultātā iekšzemes kopprodukta izaugsme 2019. gadā sabremzējās līdz 2,5%. Savukārt 2020. gadā ekonomiskā cikla bremsēšanos pastiprināja Covid-19 pandēmija, ietekmējot visu ekonomikas nozaru attīstību un dažās, ar tūrismu saistītajās nozarēs atstājot ilgstošas sekas uz potenciālā iekšzemes kopprodukta līmeni. Rezultātā izlaižu starpība, kas kopš 2015. gada bija pozitīva, 2020. gadā kļuva stipri negatīva. Saglabājoties februāra scenārijam, negatīvā izlaižu starpība izzustu triju gadu laikā, līdz ekonomika atgrieztos uz potenciālā attīstības līmeņa un no 2024. gada turpinātu ar 3,4% pieaugumu. Kopumā līdzīgs vidēja termiņa izlaižu starpības novērtējums ir arī EK 2021. gada rudens prognozēs.

2.5. att. Izlaižu starpība, %

IKP potenciālo izaugsmi prognožu periodā pamatā noteiks kopējais produktivitātes pieaugums, kuras devums no zemā 1,6 procentpunktu līmeņa 2019. gadā pēcpandēmijas periodā pieaugtu līdz vidēji 2,3 procentpunktiem, raksturojot ekonomikas atkopšanās posmu. Pārējo potenciālā iekšzemes kopprodukta pieaugumu nodrošinātu kapitāla devums, kas ir aptuveni viens procentpunkts, kamēr darbaspēka devums kļūs negatīvs demogrāfiskās situācijas dēļ. Saskaņā ar FM aprēķiniem, potenciālā iekšzemes kopprodukta izaugsme vidējā termiņā būs 3,0 – 3,3% apmērā.

2.6. att. Potenciālā iekšzemes kopprodukta izaugsme un komponentu devums, %

Atjaunotais jeb marta scenārijs

Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā šā gada 24. februārī un ekonomiskās sadarbības krasa sarūkuma ar Krieviju un tās sabiedroto Baltkrieviju, februāra sākumā izstrādātais scenārijs zaudēja aktualitāti. Tāpēc FM marta sākumā atjaunoja makroekonomiskās attīstības scenāriju, ņemot vērā jauno ģeopolitisko realitāti.

2.3. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2021*	2021*	2022	2023	2024	2025
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP faktiskajās cenās	B1*g	32 917	11,8	10,9	6,8	6,1	5,8
2. IKP 2015. gada cenās	B1*g	27 904	4,8	2,1	2,5	3,3	3,4
IKP pēc izlietojuma 2015. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	15 601	4,8	3,7	4,4	4,0	4,0
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	5 377	4,4	0,8	0,6	0,5	0,5
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	6 774	3,0	1,9	4,7	4,8	3,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	2 788	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	18 138	6,2	-3,0	-0,1	4,0	5,0
8. Imports	P7	20 773	13,5	-2,0	1,7	3,7	4,0
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums	P3+P51		4,3	2,7	3,7	3,6	3,2
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		5,8	-0,1	0,0	0,0	0,0
11. Eksporta-importa bilance	B11		-5,3	-0,5	-1,3	-0,2	0,2

* 2021. gada statistika ir CSP uz 28.02.2022.

Atbilstoši aktualizētajam scenārijam IKP šogad pieaugtu par 2,1%, ekonomikas izaugsmei paātrinoties līdz 2,5% 2023. gadā un vidējā termiņā atgriežoties pie iepriekš prognozētajiem izaugsmes tempiem. Šīs prognozes 2022. un 2023. gadam ir attiecīgi par 1,9 un 1,4 procentpunktiem zemākas nekā februāra sākumā izstrādātajā makroekonomiskās attīstības scenārijā.

Visbūtiskāk ekonomikas izaugsmi šogad un nākamgad ietekmēs ārējās tirdzniecības kanāls – visas ekonomiski attīstītās valstis ieviesa tirdzniecības sankcijas pret Krieviju, daudzas privātas kompānijas atteicās sadarboties, rūpējoties par savu reputāciju. Līdz ar to ir gaidāms būtisks preču un pakalpojumu apgrozījuma kritums Latvijai nozīmīgajā tirdzniecības virzienā. Prognozēs arī pieņemts, ka tirdzniecības ierobežojumi ar Krieviju un Baltkrieviju saglabājas vēl 2023. gadā, bet nenotiek arī krasa situācijas tālāka eskalācija.

Latvijas preču eksports uz Krieviju pagājušajā gadā veidoja 7,3% no kopējā Latvijas eksporta, kamēr Baltkrievijas un Ukrainas daļa Latvijas preču eksportā bija attiecīgi 1,1% un 1,4%. Pakalpojumu eksportā Krievijas īpatsvars ir zemāks – 5,3%, ņemot vērā pēdējos gados strauji sarukušo Krievijas kravu tranzītu caur Latvijas ostām un Latvijas atteikšanos no nerezidentu apkalpošanas banku sektorā. Scenārijs paredz mazākus eksporta un importa apjomus, kamēr Latvijas uzņēmumi pārorientēs preču un pakalpojumu eksportu no sankcijām pakļautajām agresorvalstīm uz jauniem noieta tirgiem. Rezultātā Latvijas preču un pakalpojumu eksports 2022. gadā saruks par 3,0%, kas ir par 8,1 procentpunktu mazāk nekā sākotnējā scenārijā. Nākamajos gados eksporta izaugsme būs februāra scenārija apjomā, tomēr jāatzīmē, ka eksporta vērtība būs zemāka nekā februāra scenārijā.

Papildus ekonomisko situāciju negatīvi ietekmēs arī straujais cenu pieaugums, karadarbības, sankciju un piegāžu ķēžu pārrāvumu dēļ strauji augot energoresursu un pārtikas cenām, kā arī uzņēmumu un patērētāju konfidences kritums. Tādējādi privātais patēriņš šogad augs par 3,7% un nākamajā gadā par 4,4% jeb par 1,8 procentpunktiem lēnāk nekā februāra scenārijā. Līdzīgi arī investīciju izaugsmi bremzēs augušās izmaksas, īpaši privāto investīciju pusē, līdz ar to kopējā pamatkapitāla veidošana šogad augs tikai par 1,9%, bet 2023. gadā, situācijai stabilizējoties, par 4,7%.

Vienlaikus izaugsmi palīdzēs uzturēt valsts izdevumu kāpums, palielinot finansējumu aizsardzības vajadzībām, kā arī Latvijas iedzīvotāju un Ukrainas bēgļu sociālajam atbalstam. Būtisks pieaugums šogad gaidāms valsts un ES fondu investīcijās, tām par trešdaļu pārsniedzot 2021. gada līmeni.

Zemāka ekonomikas izaugsme darba tirgū šogad vairāk izpaudīsies lēnākā algu pieaugumā, kamēr negatīvā ietekme uz nodarbinātības un bezdarba rādītājiem būs mazāka. Sagaidāms, ka vidējās bruto darba samaksas pieauguma temps 2022. gadā samazināsies līdz 6,0%, 2023. gadā noslīdēs līdz 5,7%, bet pēc tam stabilizēsies tuvu produktivitātes pieauguma tempam. Bezdarba līmenis gada vidū īslaicīgi pieaugtu, darbu zaudējot atsevišķiem ar Krievijas un Baltkrievijas tirgiem saistīto uzņēmumu darbiniekiem, tomēr 2022. gadā kopā bezdarbs saglabātos 2021. gada līmenī – 7,6% apmērā, bet pēc tam, negatīvajai ietekmei mazinoties, 2023. gadā saruktu līdz 6,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

3.1. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi

3.1.1 Fiskālās politikas stratēģija

Covid-19 pandēmija ir izraisījusi būtiskas izmaiņas līdz šim īstenotajā fiskālajā politikā, kas ir balstīta uz strukturālā deficīta mērķa -0,5% no IKP ievērošanu.

2020. gadā ES tika aktivizēta Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula, ļaujot ES dalībvalstīm palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu 2020. gadā tādā apjomā, cik ir nepieciešams Covid-19 pandēmijas izsauktā ekonomikas kaitējuma mazināšanai. 2021. gada ilgtspējīgas izaugsmes stratēģijā EK paziņoja, ka vispārējā izņēmuma klauzula paliks spēkā arī 2021. gadā, uzsverot, ka dalībvalstīm ir jāsniedz mērķtiecīgs un pagaidu fiskālais atbalsts to ekonomikām arī 2021. gadā, vienlaikus nodrošinot fiskālo ilgtspēju vidējā termiņā. Savukārt 2021. gada 3. marta paziņojumā, kurā sniegtas vispārīgas norādes dalībvalstīm par fiskālās politikas īstenošanu nākamajā periodā, EK norāda, ka saskaņā ar tā brīža prognozēm vispārējā izņēmuma klauzulu ir jāturpina piemērot arī 2022. gadā un ir jāatceļ sākot ar 2023. gadu. Gala lēmumu bija plānots pieņemt pamatojoties uz 2021. gada pavasara prognozēm, 2021. gada maija pirmajā pusē. Gala lēmums tomēr netika pieņemts. EK 2021. gada pavasara pakotnes komunikācijā apstiprināja, ka Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula 2022. gadā tiek saglabāta, taču attiecībā uz 2023. gadu tā nevis pieņēma gala lēmumu, bet gan saglabāja iepriekš pausto, ka ir sagaidāms, ka tā tiks izbeigta sākot ar 2023. gadu. 2022. gada 2. martā EK publicēja fiskālās politikas vadlīnijas 2023. gadam. Tajās norādīts, ka pamatojoties uz EK 2022. gada ziemas prognozi, paredzams, ka klauzula tiks deaktivizēta no 2023. gada, tomēr, ņemot vērā augsto nenoteiktību, tas tiks atkārtoti novērtēts, pamatojoties uz EK 2022. gada pavasara prognozi (š.g. maijā).

Vispārējās izņēmuma klauzulas esamība ir mainījusi ar fiskālās disciplīnas normu piemērošanas tvērumu. FDL skaitlisko fiskālo nosacījumu piemērošanas principi vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekta sagatavošanā ir definēti Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likuma 33. panta otrajā daļā:

Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likuma 33. pants:

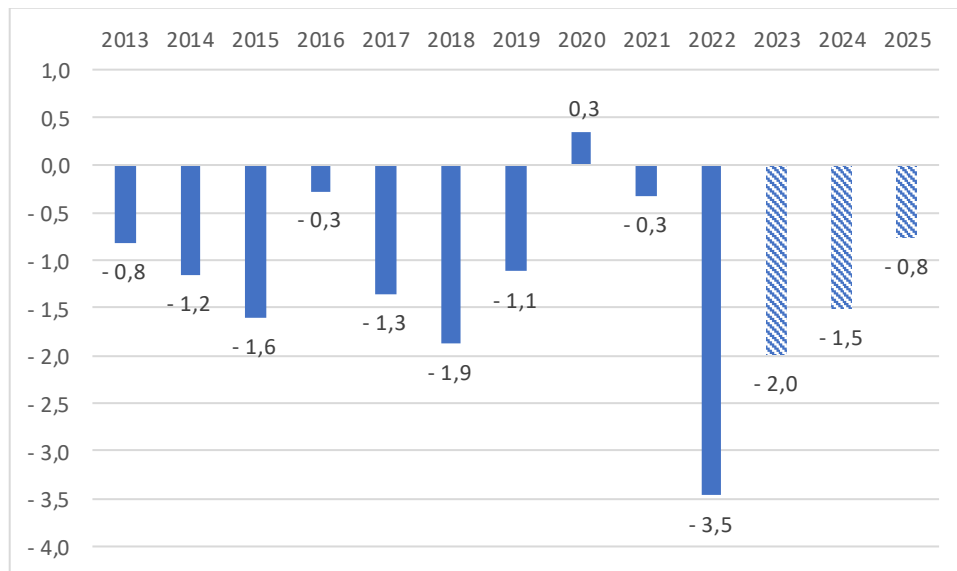
“(2) Izstrādājot likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024. gadam" un likumprojektu "Par valsts budžetu 2022. gadam" un izpildot minētos likumus, netiek piemēroti Fiskālās disciplīnas likuma 7. panta trešās daļas un 9., 10. un 13. panta nosacījumi, bet tiek piemēroti saskaņā ar Padomes 1997. gada 7. jūlija regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu 5. panta otro daļu izdotā atzinuma nosacījumi.”

Ņemot vērā EK konsekventi pausto prognozi, ka 2023. gadā vispārējās izņēmuma klauzula tiks atcelta, Stabilitātes programmas sagatavošana balstās uz pieņēmumu, ka šī klauzula ar 2023. gadu tiek atcelta un attiecīgi ir spēkā FDL normas. Ja, tomēr, vispārējā izņēmuma klauzula tiek saglabāta 2023. gadā, izstrādājot vidēja termiņa budžeta ietvaru, attiecīgi tiks koriģēta fiskālās politikas stratēģija.

Pārejas periods un FDL 12. panta pirmās daļas 1. punkta aktivizēšana

FDL 12. pants paredz atkāpes iespējas no 0,5% deficīta mērķa ārkārtas gadījumos, tai skaitā būtiskas ekonomikas lejupslīdes apstākļos. Būtiska ekonomikas lejupslīde ES kalpoja par pamatu vispārējās izņēmuma klauzulas ieviešanai. Jāatzīmē, ka FDL normas ir izstrādātas ar pieņēmumu, ka ārkārtas apstākļu izraisītie papildus izdevumi vai ieņēmumu samazinājums

pēc savas dabas ir īslaicīgi un līdz ar ārkārtas apstākļu izbeigšanos, vispārējās valdības strukturālais deficīts automātiski atgriežas pirmskrīzes līmenī. FDL nav paredzējis fiskālo politiku, kas krīzes periodā apzināti palielinātu strukturālo deficītu virs tā līmeņa, kas nepieciešams, lai segtu krīzes objektīvi radītos papildus izdevumus/ieņēmumu kritumu. Tomēr EK ieviestā vispārējā izņēmuma klauzula un ar to saistītās fiskālās politikas rekomendācijas aicināja uz deficīta pieauguma rēķina ne tikai segt papildus krīzes izdevumus, bet arī finansēt ekonomikas sildīšanas pasākumus. Tas noveda pie situācijas, ka strukturālais deficīts ir pieaudzis vairāk, kā krīzes izraisītie papildus izdevumi un ar krīzes beigām strukturālais deficīts automātiski neatgriežas pirmskrīzes līmenī. Izslēdzot Covid-19 atbalsta pasākumus, tai skaitā ekonomikas sildīšanas investīciju projektus, kā arī izslēdzot enerģijas cenu pieauguma kompensējošos pasākumus, strukturālais deficīts 2021. un 2022. gadā ir palielinājies pret 2019. gada līmeni un pie nemainīgas politikas neatgriežas pirmskrīzes līmenī.

3.1. att. Vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, no 2023. gada prognozes pie nemainīgas politikas (marta scenārijs)

Saskaņā ar FDL prasībām 2023. gadā strukturālais deficīts nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP, taču pie nemainīgas politikas tas jau ir 2,0% no IKP, radot nepieciešamību veikt 1,5% no IKP konsolidāciju. Šādu konsolidāciju būtu ne tikai praktiski sarežģīti īstenot, bet tā izsauktu būtiski ierobežojošu fiskālo politiku, kas negatīvi ietekmētu ekonomiku.

Covid-19 pandēmija atbilst ne tikai FDL 12. panta 1. daļas 3. punkta gadījumam, kas bija par pamatu vispārējās izņēmuma klauzulas ieviešanai, bet tā atbilst arī FDL 12. panta 1. daļas 1. punkta gadījumam, kas nosaka: “dabas katastrofu, avāriju un citu dabas vai sociālo procesu izraisītu materiālo zaudējumu novēršanas pasākumi, kuru prognozētās izmaksas vienā saimnieciskajā gadā pārsniedz 0,1 procentu no attiecīgā gada iekšzemes kopprodukta”. Covid-19 pandēmija ir dabas process, kas publiskajām finansēm un ekonomikai ir izraisījis zaudējumus. Pandēmijas negatīvās ietekmes mazināšanas pasākumi, tai skaitā pasākumi ekonomikas lejupslīdes mazināšanai, ir uzskatāmi par “zaudējumiem” FDL izpratnē. Ja arī Covid-19 pandēmija beidzas, tās sekas joprojām ietekmē sabiedrību un ekonomiku, piemēram, vispārējās valdības strukturālā deficīta pieauguma formā. Vispārējās valdības strukturālā deficīta pieaugums ir tiešas sekas Covid-19 pandēmijai, tāpēc, ja strukturālais deficīts tiktu samazināts pakāpeniski, novirzes no 0,5% no IKP līmeņa būtu uzskatāmas par Covid-19 izraisītajiem “zaudējumiem” FDL izpratnē. Ja šādi “zaudējumi”, jeb atkāpe no 0,5% no IKP

netiktu īstenoti un tiktu veikta ekonomikas situācijai neatbilstoša konsolidācija, valsts īstenotu neatbilstošu politiku izejai no Covid-19 krīzes. Līdz ar to, līdz ar Covid-19 pandēmijas beigām, tās radītā negatīvā ietekme nebeidzas, bet turpina pastāvēt vēl kādu laiku. Šajā periodā valsts īsteno politiku negatīvās ietekmes mazināšanai un šīs politikas negatīvā fiskālā ietekme ir uzskatāma par “zaudējumiem” FDL izpratnē un šajā periodā ir piemērojams FDL 12. panta 1. daļas 1. punkts.

Fiskālās politikas stratēģija 2023-2025. gadam paredz pakāpenisku vispārējās valdības strukturālā deficīta samazināšanu, šajā periodā aktivizējot FDL 12. panta 1. daļas 1. punktu.

Uzkrāto bilanču starpības

FDL 11. pants nosaka automātisko *ex-post* korekcijas mehānismu, t.i. minimālās plānojamās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances korigēšanu, lai nodrošinātu to, ka iepriekšējo gadu faktiskās novirzes no bilances nosacījuma (FDL 10. pants) neietekmē budžeta sabalansētību. Ja budžeta izpildes gaitā tiek konstatēts, ka uzkrātā faktisko strukturālo bilanču novirze no plānoto bilanču apmēra ir negatīva un sasniedz vismaz 0,5% no IKP, nākamā vidēja termiņa budžeta likuma trešajā gadā vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi nosaka par 0,5% no IKP lielāku. Uzkrātās bilanču starpības ir attēlotas 3.1. tabulā.

3.1. tabula. Uzkrāto bilanču starpības

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	IKP (faktiskajās cenās), milj. euro	22 749	23 626	24 572	25 360	26 984	29 154	30 647	29 433
2	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-0,8	-1,2	-1,6	-0,3	-1,3	-1,9	-1,1	0,3
3.(1.×2.)	Faktiskā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. euro	-184,7	-272,4	-392,7	-68,7	-363,5	-546,1	-342,5	100,0
4	Minimālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, % no IKP	-1,3	-1,0	-1,0	-0,9	-1,0	-1,2	-0,6	-0,5
5.(1.×4.)	Minimālā plānojamā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, milj. euro	-296,2	-236,2	-243,2	-225,3	-270,3	-354,3	-173,6	-136,8
6.(3.-5.)	Saimnieciskā gada bilanču starpība, milj. euro	111,5	-36,2	-149,5	156,6	-93,2	-191,8	-168,9	236,9
7.((6.:1.)×100)	Saimnieciskā gada bilanču starpība, % no IKP	0,5	-0,2	-0,6	0,6	-0,3	-0,7	-0,6	0,8
8.(Σ(6.))	Uzkrāto bilanču starpības summa (kumulatīvi), milj. euro	111,5	75,3	-74,1	82,4	-10,8	-202,6	-371,5	-134,6
9.((8./1.)×100)	Uzkrāto bilanču starpības summa, % no IKP	0,5	0,3	-0,3	0,3	0,0	-0,7	-1,2	-0,5
10	FDL 11. panta nosacījums, % no IKP	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
11	Ir jākorigē, ja 9.<10.								Ir jāveic korekcija

Nemot vērā, ka 2023. gadā izlaižu starpība ir 0% no IKP un turpmākajos gados ir pozitīva, šajā periodā ir piemērojama minimālās plānojamās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances koriģēšana, kas saskaņā ar FDL 11. panta piekto daļu, strukturālais deficīts tiek samazināts par 0,5 % no IKP vairāk, kā samazinājums bez koriģēšanas.

Deficīta samazināšanas trajektorija

2023. gadā, līdz ar vispārējās izņēmuma klauzulas atcelšanu, ir jāievēro Stabilitātes un izaugsmes pakta tiesību normas un FDL tiesību normas. Šajā gadījumā ir jāpiemēro normas, kas nosaka deficīta samazināšanas trajektoriju, ja vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts pārsniedz vidēja termiņa budžeta mērķi.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra regulas Nr. 1175/2011, ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu 5. pants nosaka, ka: "Vērtējot korekcijas veikšanu vidēja termiņa budžeta mērķa sasniegšanai, ES Padome un EK pārbauda, vai attiecīgā dalībvalsts tās cikliski koriģētajā budžeta bilancē, izņemot vienreizējus un citus pagaidu pasākumus, veic atbilstīgus ikgadējos uzlabojumus, kas vajadzīgi, lai sasniegtu tās vidēja termiņa budžeta mērķi, par kritēriju ņemot 0,5 % no IKP." Līdz ar to, kā pamata kritērijs strukturālā deficīta samazināšanai ir ikgadējs samazinājums par 0,5% no IKP.

FDL 11. pantā ir noteikta minimālās plānojamās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances koriģēšana, ja iepriekšējos gados faktiskais strukturālais deficīts ir pārsniedzis mērķa vērtības un kumulatīvais pārsniegums ir vismaz 0,5% no IKP. Kā izklāstīts iepriekšējā sadaļā, šis nosacījums tiek izpildīts.

Saskaņā ar FDL 11. panta piekto daļu, šādos gadījumos strukturālais deficīts tiek noteikts par 0,5% no IKP zemāks, nekā standarta gadījumā. Tā kā 2023.-2025. gada periodā vidēja termiņa mērķis nav sasniegts, bet notiek konverģence uz to, 0,5% no IKP korekcija ir jāpiemēro strukturālā deficīta samazināšanas ātrumam.

Līdz ar kumulatīvā pārsnieguma kompensēšanu 2023. gadā ar papildus 0,5% no IKP strukturālā deficīta samazinājumu, turpmākajos gados kompensēšana nav nepieciešama, jo kumulatīvais pārsniegums pēc kompensācijas ir mazāks par 0,5% no IKP.

No ES un Latvijas fiskālās politikas tiesību normām izriet, ka 2023. gadā vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts ir jāsamazina par 1% no IKP (0,5 (standarta samazinājums) + 0,5 (iepriekšējos gados akumulēto noviržu korekcija)), bet turpmākajos Stabilitātes programmas gados vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts ir jāsamazina par 0,5% no IKP ik gadu.

Vienreizējie pasākumi

Vispārējās valdības strukturālās bilances aprēķināšanai ir svarīgi noteikt, kādi pasākumi ir uzskatāmi par vienreizējiem pasākumiem (*one-off measures*) un netiek iekļauti strukturālās bilances aprēķinā. Kamēr bija spēkā vispārējā izņēmuma klauzula, jautājums par vienreizējiem pasākumiem nebija aktuāls, jo nepastāvēja ierobežojumi strukturālās bilances apmēram un izmaiņu trajektorijai. Līdz ar vispārējās izņēmuma klauzulas atcelšanu spēkā ir FDL noteikumi un līdz ar to jautājums par vienreizējiem pasākumiem ir aktuāls, jo tas tiešā veidā ietekmē strukturālās bilances vērtības noteikšanu. Jāatzīmē, ka jautājums par to, kādus pasākumus uzskatīt par vienreizējiem ir katras ES dalībvalsts ziņā attiecībā uz nacionālo fiskālo nosacījumu piemērošanu, tomēr tas nemaina nepieciešamību nodrošināt atbilstību ES noteikumiem, kur pasākumu klasificēšana par vienreizējiem pasākumiem var atšķirties. Tā kā strukturālās bilances rādītāju EK vairs neuzskata par galveno rādītāju un tā vietā fiskālās politikas rekomendācijās EK izmanto no Stabilitātes un izaugsmes pakta aizgūtu, bet modificētu,

izdevumu pieauguma noteikumu, būtiski nodrošināt, ka nacionālajā līmenī noteikti vienreizējie pasākumi nenovestu pie pretrunas ar ES izmantoto izdevumu pieauguma nosacījumu.

Covid-19

Fiskālās politikas stratēģija atzīst visus ar Covid-19 saistītos izdevumu un ieņēmumu pasākumus kā vienreizējos pasākumus. Tam ir stingrs pamats, jo šie pasākumi ir specifiski izstrādāti Covid-19 atbalstam un, līdz ar pandēmijas beigām, tie beidz pastāvēt. Tiem nav strukturālas ietekmes uz turpmāko gadu izdevumiem un ieņēmumiem. Jāatzīmē, ka arī EK, vērtējot izdevumu pieauguma nosacījuma izpildi, ar Covid-19 saistītos izdevumus izslēdz no izdevumu pieauguma nosacījuma. Sagaidāms, ka praktiski, šādi pasākumi beigs pastāvēt 2023. gadā, līdz ar to tie ietekmēs strukturālās deficīta līmeni 2022. gadā, bet nedos iespēju veikt papildus izdevumus 2023. gadā, ja vien neparādīsies jauns pandēmijas uzliesmojums.

Energija

Fiskālās politikas stratēģija atzīst 2021. gada beigās piedzīvoto enerģijas cenu pieauguma mazināšanas pasākumus kā vienreizējos pasākumus. Enerģijas cenu būtiskais kāpums, kas tika novērots pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā, visticamāk, saglabāsies ilgāk, kā bija plānots. Nav izslēgts, ka sankciju ietekme enerģijas cenas palielinās vēl vairāk un šādos apstākļos valstij būs nepieciešams veikt atbalsta pasākumus negatīvās ietekmes uz ekonomiku mazināšanai. Pašlaik nav zināms, vai EK pieņems lēmumu par šādu izdevumu izslēgšanu no izdevumu pieauguma noteikuma. Ja šāds lēmums netiks pieņemts, un šie izdevumi tiks iekļauti izdevumu pieauguma nosacījumā, potenciālais atbalsts 2023. gadā nevarēs pārsniegt apjomu, kas nodrošina izdevumu pieauguma nosacījuma izpildi. Sagaidāms, ka 2022. gada III ceturksnī būs vairāk informācijas par enerģijas cenām un nepieciešamību ES valstīm veikt atbalsta pasākumus. Balstoties uz šo informāciju fiskālās politikas stratēģija pirms 2023. gada valsts budžeta un vidēja termiņa budžeta ietvara likuma sagatavošanas var tikt precizēta.

Investīcijas aizsardzībā un iekšējā drošībā

Krievijas iebrukums Ukrainā izgaismoja nepieciešamību ES valstīm būtiski kāpināt izdevumus aizsardzībai. Tā kā pašlaik nav pieņemts lēmums par aizsardzības izdevumu izslēgšanu no deficīta ierobežojumiem, potenciālais aizsardzības izdevumu palielinājums ir skatāms spēkā esošā nacionālā un ES fiskālā regulējuma ietvaros, tai skaitā EK šī gada 2. marta fiskālās rekomendācijas ietvaros.

No minētā regulējuma izriet, ka aizsardzības kārtējie izdevumi un to potenciālais palielinājums ir īstenojams vispārējā kārtībā pieejamās fiskālās telpas ietvaros, tos atzīstot par prioritāriem starp citiem izdevumu politikas pasākumiem.

EK šī gada 2. marta fiskālās rekomendācijas ļauj valstīm ar zemu valsts parādu 2023. gadā palielināt publiskās investīcijas. Lai arī attiecīgā rekomendācija šai kontekstā norāda uz zaļajām un digitālajām investīcijām, netiek izslēgtas arī citas investīcijas:

Visām dalībvalstīm būtu jāsiglabā kopējās investīcijas un nepieciešamības gadījumā jāpalielina valsts finansētās investīcijas, jo īpaši zaļā, digitālā un noturīgā transformācijā. Uzsvars būtu jāliek uz augstu investīciju kvalitāti saskaņā ar investīcijām, ko finansē no RRF. Fiskālā politika būtu jāpārorientē, lai atbalstītu dubulto pārkārtošanos nolūkā panākt ilgtspējīgu un noturīgu izaugsmi. Vajadzības gadījumā, piemēram, reaģējot uz RRF iemaksu samazināšanos, dalībvalstīm būtu jāpaplašina valsts finansētās investīcijas, jo īpaši attiecībā uz dubulto pārkārtošanos.

Dalībvalstīm ar zemu/vidēju parādu ir jāprioritizē investīcijas attiecībā uz dubulto pārkārtošanos. Dalībvalstīm ar zemu/vidēju parādu parasti ir raksturīgs stabils budžeta stāvoklis. Vajadzības gadījumā (piemēram, reaģējot uz RRF iemaksu samazināšanos) par prioritāti jānosaka valsts investīciju palielināšana dubultās pārkārtošanās vajadzībām, valsts finansētām investīcijām pieaugot ātrāk nekā vidēja termiņa potenciālajai izlaidi. Kārtējo izdevumu pieaugumam ir jāatbilst vispārējās neitrālas fiskālās pozīcijas saglabāšanai, tādējādi neveicot fiskālo korekciju 2023. gadā, ja vien pārmērīga pieprasījuma ietekmē nav nepieciešams īstenot elastīgu fiskālo politiku, lai kontrolētu pieprasījuma pieaugumu, vai, gluži pretēji, ja pesimistisku ekonomikas prognožu dēļ ir nepieciešams veikt papildu izdevumus. Tas veicinās atbilstošas fiskālās nostājas saglabāšanu visā euro zonā, jo priekšlaicīga fiskālo atbalsta pasākumu izbeigšana dalībvalstīs ar zemu/vidēju parādu var radīt negatīvas sekas, nepamatoti samazinot kopējo pieprasījumu euro zonā un apgrūtinot iespējas dalībvalstīm ar augstu parāda līmeni īstenot fiskālo korekciju.

Ņemot vērā minēto, fiskālās politikas stratēģija investīcijas aizsardzībā, kas pārsniedz 2022. gada līmeni 2023.-2025. gada periodā atzīst par vienreizējiem pasākumiem ar sekojošu amortizāciju fiskālajā telpā:

$$\Delta_t = AI_t - AI_{t-1}$$

Kur: AI_t ir aizsardzības investīciju apjoms t gadā % no IKP; Δ_t ir aizsardzības investīciju pieaugums t gadā pret iepriekšējo gadu, pieaugumu mērot % no IKP.

Aizsardzības finansējuma pieaugums tiek atzīts par vienreizēju pasākumu apjomā, kas līdz ar laiku lineāri samazinās līdz nullei 5. gadā pēc palielinājuma (amortizācija fiskālajā telpā) pēc šāda algoritma:

3.2. tabula. Investīciju amortizācija fiskālajā telpā

gads	Izdevumi, kas atzīstami kā vienreizēji	Izdevumi, kas finansējumi fiskālās telpas ietvaros
gads t , kurā veikts palielinājums Δ_t	100% no Δ_t	0% Δ_t
$t+1$	80% no Δ_t	20% Δ_t
$t+2$	60% no Δ_t	40% Δ_t
$t+3$	40% no Δ_t	60% Δ_t
$t+4$	20% no Δ_t	80% Δ_t
$t+5$	0% no Δ_t	100% Δ_t

Šāda fiskālās politikas stratēģija dod iespēju strauji kāpināt aizsardzības investīciju apjomu un pakāpeniski šo palielinājumu amortizēt fiskālajos nosacījumos, tādā veidā novēršot publisko finanšu ilgtspējas risku. Ja aizsardzības finansējuma palielinājums notiek vairākos etapos, katrs atsevišķs palielinājuma solis tiek amortizēts saskaņā ar minēto algoritmu.

Augstāk minētā amortizācija fiskālajā telpā attiecas uz aizsardzības investīciju apjomu % no IKP, kas tiek palielināts un turpmāk saglabājas palielinātā līmenī. Papildus minētajam, ja tiek pieņemts lēmums par vienreizējām aizsardzības vai iekšējās drošības investīcijām, kas īslaicīgi pārsniedz minēto līmeni, šādas investīcijas tiek atzītas par vienreizējiem pasākumiem, taču amortizācija fiskālajā telpā uz šādu gadījumu nav attiecināma.

3.3. tabula. Vienreizējie pasākumi (one-off), milj euro

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<i>One-off</i> un citi īslaicīgie pasākumi, tai skaitā	-1014,08	-2057,44	-1016,56	-150,23	-140,75	-114,16
Covid-19 pandēmijas mazināšanas pasākumi	-958,8	-2104,4	-659,75	-92,26	-38,04	
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		-3,0	-356,81			
aizsardzības investīcijas			0,00	-57,97	-102,71	-114,16
citi	-55,30	49,94	0,00			

EK 2022. gada 2. marta komunikācijas ietekme uz Stabilitātes programmas fiskālo stratēģiju

EK 2022. gada 2. marta komunikācijā “Fiskālās politikas vadlīnijas 2023. gadam” tiek izvirzīti pieci politikas pamatprincipi:

- (1) **ES līmenī ir jāpanāk pāreja no atbalstošās fiskālās pozīcijas, kas tika īstenota 2020.-2022. gada periodā uz neitrālu kopējo fiskālo pozīciju 2023. gadā;**
- (2) 2023. gadā ir pamatoti sākt **pakāpenisku fiskālo korekciju**, lai samazinātu augsto valsts parādu līmeni;
- (3) publiski finansētās augstas kvalitātes investīcijas ir jāveicina un jāaizsargā vidēja termiņa fiskālajos plānos;
- (4) veicināt fiskālās stratēģijas, kas atbilst **vidēja termiņa pieejai** fiskālās korekcijas nodrošināšanai;
- (5) ir nepieciešams noteikt atšķirīgas fiskālās stratēģijas, atkarībā no valsts specifiskajiem fiskālās politikas izaicinājumiem. Valstīm ar augstu valsts parādu nepieciešams no 2023. gada nodrošināt, ka nacionāli finansētie kārtējie izdevumi aug lēnāk kā vidēja termiņa potenciālā IKP izaugsme, bet valstīm ar zemu valsts parāda līmeni ir jānodrošina, ka nacionāli finansētie kārtējie izdevumi aug tādā apmērā, lai kopumā ar ES fondu atbalstu nodrošinātu neitrālu fiskālo pozīciju.

Jāatzīmē, ka vadlīnijas definē vispārējus 2023. gadam atbilstošus fiskālās politikas virzienus, tomēr nenosaka skaitlisku fiskālo nosacījumu tādā detalizācijas pakāpē, lai to varētu izmantot fiskālās telpas aprēķināšanā.

Līdz ar to Latvijas fiskālās politikas stratēģija balstās uz augstāk aprakstīto vispārējās valdības strukturālās bilances samazināšanas trajektoriju kontekstā ar vienreizējiem pasākumiem. Šīs stratēģijas ietekme uz nacionāli finansēto izdevumu pieaugumu tiks novērtēta atbilstoši EK fiskālajām vadlīnijām, lai konstatētu, vai nav vērojama būtiska neatbilstība (angļu val. - *gross error*).

3.1.2 Fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā

Vispārējā gadījumā FDL paredz, ka strukturālās bilances mērķu definēšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode un tai ir vienlaicīgi jānodrošina atbilstība nacionālā līmeņa fiskālajiem nosacījumiem (bilances nosacījums, izdevumu pieauguma nosacījums un izdevumu pārņemamības nosacījums), gan arī Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem. Līdz ar to būtu pamats šo pieeju izmantot arī Stabilitātes programmas sagatavošanā.

Tomēr ņemot vērā vispārējo izņēmuma klauzulu 2022. gadā un EK komunikāciju par fiskālo politiku 2023. gadā, citu (izņemot strukturālo bilanci pēc nacionālās metodoloģijas) skaitlisko fiskālo nosacījumu piemērošana 2023. gadā ir apgrūtināta.

Strukturālās bilances nosacījuma piemērošana, izmantojot ES metodoloģiju nav piemērojama, jo EK nav izvirzījusi 2023. gadam strukturālā deficīta samazināšanas nosacījumu.

Izdevumi pieauguma nosacījums, kas aprēķinām pēc ES metodoloģijas nav piemērojams, jo Stabilitātes un izaugsmes pakta izdevumu pieauguma nosacījums netiek piemērots un tā vietā ir daļēji kvalitatīvs nacionāli finansēto kārtējo izdevumu pieauguma nosacījums.

Izdevumu pieauguma nosacījums, kas aprēķināts saskaņā ar FDL 13. pantu nav piemērojams, jo šajā pantā ir noteikta atsauce uz ES atbilstošām tiesību normām attiecībā uz izdevumu pieauguma nosacījumu, kas 2023. gadā netiek piemērotas.

FDL 5. pantā noteiktais izdevumu pārmantojamības nosacījums faktiski nav piemērojams, jo vidēja termiņa budžeta ietvara likumā 2022-2024. gadam koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi ir noteikti pēc citas fiskālās politikas stratēģijas un tāpēc var droši prognozēt, ka pārmantotie koriģētie maksimālie pieļaujamie valsts budžeta izdevumi atšķirsies vairāk, kā par 0,1% no IKP no koriģētajiem maksimāli pieļaujamajiem valsts budžeta izdevumiem, kas aprēķināti saskaņā ar bilances nosacījumu. Jebkurā gadījumā pārmantojamības nosacījuma piemērošana vai nepiemērošana var izsaukt strukturālās bilance mērķa atšķirību ne vairāk kā par 0,1% no IKP, kas pašlaik, ņemot augsto ekonomiskās attīstības nenoteiktību, ir relatīvi neliela atšķirība. Tāpēc Stabilitātes programmas sagatavošanā pārmantojamības nosacījums netiek piemērots.

3.1.3. 2023., 2024. un 2025. gada vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi

Saskaņā ar fiskālās politikas stratēģiju, strukturālās bilances mērķis 2023. gadā tiek noteikts par pamatu ņemot 2022. gada strukturālās bilances prognozi un to palielinot par 1% no IKP. Katru turpmāko gadu strukturālās bilances mērķis tiek noteikts par 0,5% no IKP lielāks, kā iepriekšējā gada strukturālās bilances mērķis. Aprēķinā tiek ņemta vērā augstāk izklāstītā atsevišķu izdevumu atzīšana par vienreizējiem izdevumiem.

3.4. tabula. Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi (februāra scenārijs)

		2022	2023	2024	2025
IKP prognoze	(1)	36484			
2022. gada vispārējās valdības budžeta bilance milj. euro	(2)	-2159,9			
2022. gada vispārējās valdības budžeta bilance % IKP	(3)=(2)/(1)*100	-5,9			
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(4)	-0,628			
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(5)=0,378*(4)	-0,237			
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(6)	-2,79			
COVID -19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		-1,808			
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		-0,98			
vispārējās valdības strukturālās bilances prognoze un mērķi	(7)=(3)-(5)-(6)	-2,90	-1,90	-1,40	-0,90

3.5. tabula. Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi (marta scenārijs)

		2022	2023	2024	2025
IKP prognoze	(1)	36520			
2022. gada vispārējās valdības budžeta bilance milj. euro	(2)	-2369,54			
2022. gada vispārējās valdības budžeta bilance % IKP	(3)=(2)/(1)*100	-6,49			
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(4)	-0,628			
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(5)=0,378*(4)	-0,237			
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(6)	-2,78			
Covid-19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		-1,81			
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		-0,98			
vispārējās valdības strukturālās bilances prognoze un mērķi	(7)=(3)-(5)-(6)	-3,47	-2,47	-1,97	-1,47

3.1.4. Diskrecionārie pasākumi

Starplaikā starp Stabilitātes programmu 2021.-2024. gadam un šo Stabilitātes programmu ir pieņemti fiskālās politikas lēmumi. Tie iekļauj:

- (i) pasākumus, kas ietverti likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024. gadam" un likumā "Par valsts budžetu 2022. gadam", kā arī
- (ii) valdības un Saeimas līdz šī gada 20. martam apstiprinātos (tai skaitā konceptuāli) atbalsta pasākumus Covid-19 krīzes seku mazināšanai un valdības un Saeimas līdz šī gada 28. janvārim apstiprinātos (tai skaitā konceptuāli) atbalsta pasākumus enerģijas resursu cenu kāpuma kompensēšanas pasākumus⁴.

Pirmais pasākumu kopums šajā Stabilitātes programmā netiek atsevišķi izklāstīts un ar to var iepazīties Latvijas Vispārējās valdības budžeta plāna projektā 2021. gadam. Savukārt otrais pasākumu kopums ir detalizēti aprakstīts Stabilitātes programmas 3.3. nodaļā.

3.2. Pašreizējā fiskālā situācija

Atbilstoši FM novērtējumam vispārējās valdības budžetā 2021. gadā bija deficīts 2378,4 milj. euro apmērā jeb 7,2% no IKP, kas ir būtiski augstāks kā likumā "Par valsts budžetu 2021. gadam", taču zemāks, nekā Latvijas Stabilitātes programmā 2021.-2024. gadam noteiktais vispārējās valdības budžeta deficīts 9,3% no IKP. 2020. gada beigās, sagatavojot valsts budžeta likumu, pastāvēja liela nenoteiktība par Covid-19 pandēmijas ietekmi gan uz ekonomisko attīstību, gan uz vispārējās valdības budžeta deficītu, kas arī atspoguļojas starpībā starp 2021. gada vispārējās valdības budžeta deficīta novērtējumu un plānoto valsts budžeta likumā.

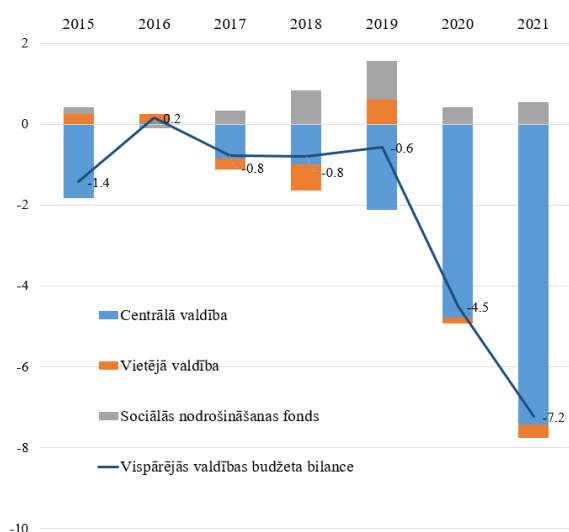
Oficiālie dati par vispārējās valdības budžeta deficītu 2021. gadā būs pieejami šā gada aprīļa beigās, kad būs pabeigti aprēķini par visiem vispārējās valdības sektora darījumiem, tai skaitā par vispārējās valdības kapitālsabiedrību darbības rezultātiem un Eurostat būs noslēdzis valdības budžeta deficīta un parāda notifikācijas sagatavošanas klarifikācijas procesu.

Vispārējās valdības budžeta deficītu pagājušajā gadā ietekmēja valdības pieņemtie lēmumi tautsaimniecības atbalstam Covid-19 pandēmijas laikā. Kopumā, atbilstoši FM aplēsēm, valdības lēmumi 2021. gadā nodrošināja tautsaimniecībai atbalstu 6,9% apmērā no IKP, savukārt šo pasākumu ietekme uz vispārējās valdības budžeta deficītu bija negatīva, 6,4%

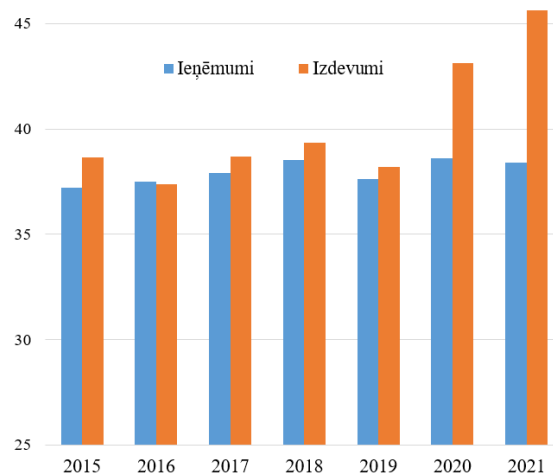
⁴ <https://likumi.lv/ta/id/329532-energoresursu-cenu-arkarteja-pieauguma-samazinajuma-pasakumu-likums>

no IKP. Atbalsts tautsaimniecībai tika sniegts šādos virzienos – atbalsts nodokļu, pabalstu, aizdevumu un garantiju jomā, nozarēm, kā arī ES finansējuma atbalsts. Detalizētāku aprakstu par valdības sniegto atbalstu Covid-19 pandēmijas laikā skatīt Stabilitātes programmas 3.3. sadaļā.

Analizējot vispārējās valdības apakšsektoru ieguldījumu kopējā fiskālajā bilancē (skat. 3.2. att.), jāsecina, ka lielākais deficīts veidojās centrālajā valdībā un 2021. gadā tas bija 7,4% no IKP, ko galvenokārt ietekmēja valdības lēmumi tautsaimniecības atbalstam. Vietējās valdības budžetā arī veidojās deficīts 0,3% no IKP, kur izdevumi atalgojumam, tostarp pedagogiem, nodrošināja straujāku izdevumu pieaugumu. Savukārt sociālās nodrošināšanas fondā, neskatoties uz slimības pabalstu pieaugumu, saglabājās budžeta pārpalikums 0,5% no IKP.

3.2. att. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

3.3. att. Vispārējās valdības ieņēmumi un izdevumi, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, vispārējās valdības budžeta ieņēmumi pieauguši par 1246,1 milj. *euro* jeb 10,9%, sasniedzot 12,6 mljrd. *euro* jeb 38,4% no IKP (skat. 3.3. att.). Vispārējās valdības budžeta ieņēmumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā 2021. gadā samazinājās par 0,2 procentpunktiem. Ja nomināli vispārējās valdības ieņēmumi pieauga, tad to īpatsvars IKP samazinājās, kas ir skaidrojams straujāku IKP pieauguma tempu faktiskajās cenās kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumu pieaugumu.

Nodokļu ieņēmumi⁵ veido lielāko ieņēmumu daļu, un 2021. gadā tie sasniedza 31,1% no IKP, kas ir par 0,8 procentpunktiem mazāk kā 2020. gadā, ņemot vērā straujo IKP pieaugumu. Nomināli nodokļu ieņēmumi pieauga par 819,1 milj. *euro* jeb 8,7%. Ražošanas un importa nodokļi (D.2) pieauga par 306,7 milj. *euro* jeb 7,4%. Pievienotās vērtības nodokļa (PVN) ieņēmumi, palielinoties iedzīvotāju ekonomiskai aktivitātei un pirktspējai, veidoja 2,8 mljrd. *euro*, kas bija par 210,4 milj. *euro* jeb 8,3% vairāk kā 2020. gadā. PVN ieņēmumu pieaugums pamatā pērn izveidojies 2. ceturksnī, kad ieņēmumi pret 2020. gada 2.ceturksni kāpuši par 178,7 milj. *euro*. To pamatā nodrošināja augstāki PVN maksājumi tirdzniecības nozarē.

⁵ Nodokļu slogs (D.2 (iesk.ES daļu)+D.5+D.61+D91).

Akcīzes nodokļa ieņēmumi palielinājušies par 70,3 milj. *euro* jeb 6,6%, tiem sasniedzot 1,1 mljrd. *euro*, ko noteica ieņēmumu pieaugums naftas produktiem par 18,2 milj. *euro* un tabakas izstrādājumiem par 17,7 milj. *euro*.

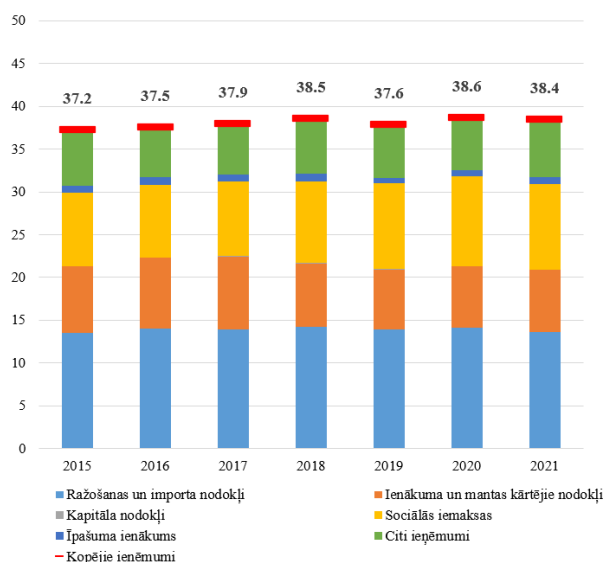
Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi (D.5) pieauga par 289,8 milj. *euro* jeb 13,8%, salīdzinot ar 2020. gadu. Uzņēmuma ienākuma nodoklis (UIN) 2021. gadā pieauga par 73,7 milj. *euro* jeb 35,5%. Straujais UIN pieauguma temps ir saistīts ar 2018. gada nodokļu reformas ieviešanu, kuras rezultātā tika būtiski pārskatīta gan UIN likme, gan maksāšanas kārtība. 2019. gads bija uzskatāms par pārejas periodu, kurā UIN ieņēmumi valsts budžetā bija tikai 44,8 milj. *euro* apmērā, savukārt 2020. gadā UIN ieņēmumi pieauga par 162,7 milj. *euro* sasniedzot 207,5 milj. *euro*.

Uzlabojoties ekonomiskai situācijai, tautsaimniecībā nodarbināto vidējā bruto darba samaksa 2021. gadā turpināja pieaugt un sasniedza 1277 *euro*, un bezdarbam samazinoties līdz 7,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, IIN ieņēmumi pieauga par 169,3 milj. *euro* jeb 9,5%. Pozitīvās vēsmas darba tirgū ietekmēja arī sociālo iemaksu ieņēmumus (D.61), kas, salīdzinot ar 2020. gadu, pieauga par 223,8 milj. *euro* jeb 1,2%, neskatoties uz sociālo apdrošināšanas iemaksu likmes samazinājumu par 1 procentpunktu.

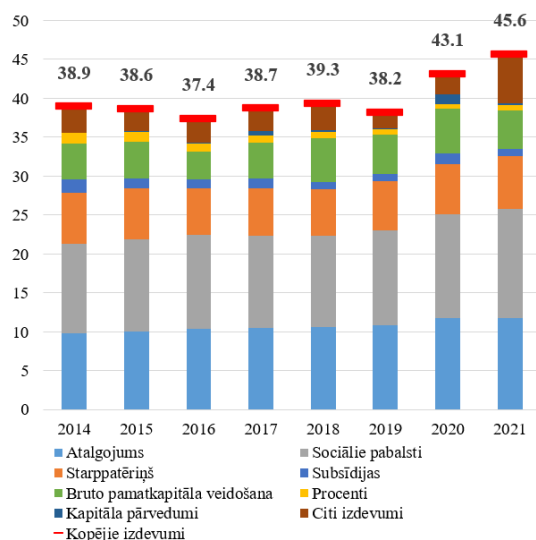
Atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta datiem lielākais nodokļu ieņēmumu pieaugums pret 2020. gadu bijis vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības nozarēs, tāpat arī veselības nozarē, apstrādes rūpniecībā un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs. Savukārt krīzes vismagāk skartajās nozarēs - izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi, māksla, izklaide un atpūta, nodokļu ieņēmumi pērn kopumā bija zemāki kā 2020. gadā un būtiski atpaliek no pirms pandēmijas apmēriem.

Papildus ieņēmumus nodrošināja arī ģeogrāfiskais ienākums (D.4), kas sasniedza 0,8% no IKP, kas ir par 0,1 procentpunktu augstāki kā 2020. gadā, un citi ieņēmumi, kas 2020. gadā sasniedza 6,7% no IKP, kas ir par 0,6 procentpunktiem augstāki kā 2020. gadā (skat. 3.3. att.). Ģeogrāfiskā ienākuma pieaugumu nodrošināja valsts budžetā saņemtās dividendes, savukārt citu ieņēmumu pieaugumu nodrošināja augstāki ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi un augstāki pieklasificēto komersantu ieņēmumi par sniegtajiem pakalpojumiem.

Šā gada pirmajos divos mēnešos konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija par 320,8 milj. *euro* jeb 15,5% augstāki kā pērn attiecīgajā periodā, veidojot 2,4 mljrd. *euro*. Kopbudžeta ieņēmumu pieaugums galvenokārt saistīts ar augstākiem nodokļu un nenodokļu ieņēmumiem. Nodokļu ieņēmumi kopbudžetā šogad janvārī-februārī bija 1,8 mljrd. *euro*, kas ir par 294,8 milj. *euro* jeb 19,4% vairāk kā pērn divos mēnešos. Ja pagājušā gada divos mēnešos ekonomiskā aktivitāte būtiski sabremzējās Covid-19 epidemioloģisko ierobežojumu ietekmē, tad jau kopš pērnā gada otrā ceturkšņa, mazinoties Covid-19 ierobežojumu apmēram, nodokļu ieņēmumos vērojams nozīmīgs pieaugums, kas turpinās arī šogad. Kopbudžetā būtiski palielinājušies ieņēmumi gan no darbaspēka nodokļiem, gan no patēriņa nodokļiem.

3.4. att. Vispārējās valdības ieņēmumu struktūra, % no IKP
(Datu avots: Eurostat, FM)

3.5. att. Vispārējās valdības izdevumu struktūra, % no IKP
(Datu avots: Eurostat, FM)

Vispārējās valdības budžeta izdevumi pieauga par 2296,5 milj. *euro* jeb 18,0%, sasniedzot 15 mljrd. *euro* jeb 45,6% no IKP (skat. 3.4. att.). Lielāko pieaugumu nodrošināja citi izdevumi, kas pieauguši par 1291,9 milj. *euro* jeb 166,8%. Pamatā šīs pozīcijas pieaugumu nodrošināja Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai piešķirtais finansējums, tostarp, 101,3 milj. *euro* tika piešķirti, lai nodrošinātu Covid-19 testēšanas mērķu sasniegšanu. Atbilstoši EKS metodiskajiem norādījumiem kā citi izdevumi tika uzskaitīti arī granti apgrozāmiem līdzekļiem, dīkstāves pabalsti un algu subsīdijas, kas kopā veidoja 681,7 milj. *euro*, kā arī cits Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai piešķirtais atbalsts. Papildus 85,6 milj. *euro* pieaugumu nodrošināja iemaksu pieaugums ES budžetā un starptautiskā sadarbība. Pārējais citu izdevumu pieaugums attiecināms uz ārvalstu finanšu palīdzības izdevumiem un vispārējās valdības pieklasificēto komersantu izdevumiem.

Kopējie izdevumi atalgojumam (D.1) 2021.gadā pieauguši par 409,7 milj. *euro* jeb 11,8%, ko noteica atalgojuma pieaugums veselības nozarē strādājošajiem, kas saņēma piemaksas par darbu pandēmijas apstākļos, kā arī aizsardzības nozarē strādājošajiem un pedagogiem.

Izdevumi sociālajiem pabalstiem (D.632 un D.62) pieauguši par 662,4 milj. *euro* jeb 16,7%, ko noteica vienreizējo pabalstu izmaksa 297,9 milj. *euro* apmērā ģimenēm ar bērniem, pensionāriem un personām ar invaliditāti Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai. Speciālajā budžetā pieauguši izdevumi pensijām un slimības pabalstiem. Izdevumu kāpumu pensijām par 120,3 milj. *euro* ietekmēja indeksācija, piemērojot lielākus indeksus 2020. un 2021. gada oktobrī, savukārt slimības pabalstu pieaugums 70 milj. *euro* apmērā saistāms ar vidējās apdrošināšanas iemaksu algas pieaugumu un Covid-19 ietekmi.

Vispārējās valdības izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai (P.51G) samazinājušies par 44,2 milj. *euro* jeb 2,6%. Bruto pamatkapitāla veidošanu ietekmēja vispārējās valdības pieklasificēto komersantu investīciju projektu pārceļšana uz turpmākajiem gadiem, ņemot vērā augsto nenoteiktību, kā arī sabiedriskā transporta vienību piegāžu aizkavēšanās. Jāatzīmē, ka pērn bija vērojama sabremzēšanās ES fondu investīciju apmēros, kas lielā mērā bija saistīts ar

ES fondu pārstrukturēšanu par labu investīcijām, mērķētām uz Covid-19 ietekmes mazināšanu un ekonomikas atlabšanas veicināšanu, kā rezultātā projekti tika uzsākti vēlāk.

Izdevumi starppatēriņam (P.2) pieauguši par 329,6 milj. *euro* jeb 17,5%, ko pamatā noteica izdevumi Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai, tostarp lai stiprinātu veselības nozares kapacitāti un noturību, iegādātos vakcīnas un nodrošinātu nepieciešamos loģistikas pakalpojumus.

Kapitālo pārvedumu (D.9) izdevumi 2021. gadā samazinājušies par 263,8 milj. *euro* jeb par 73,4%. 2020. gadā valdības sniedza atbalstu AS “*Air Baltic Corporation*” 250 milj. *euro* apmērā, savukārt 2021. gadā atbalsts tika piešķirts 45 milj. *euro* apmērā. 2020. gadā atbalsts tika sniegts arī citiem komersantiem, piemēram, AS “*Latvijas dzelzceļš*” saņēma atbalstu 32,4 milj. *euro* apmērā.

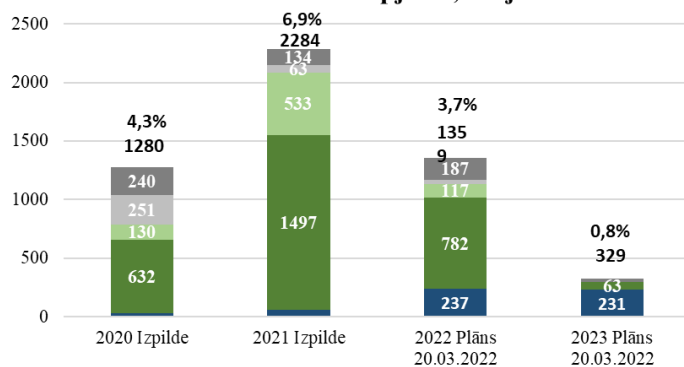
3.3. Atbalsta pasākumi krīžu seku mazināšanai

Pēdējo divu gadu laikā Latvijas tautsaimniecība saskārusies ne tikai ar Covid-19 pandēmijas sekām, bet arī stratēģiski svarīgu resursu cenu kāpumu un ekonomiskām sekām, ko atstāj Krievijas uzsāktais karš Ukrainā. Energoresursu iegāde no jauniem piegādātājiem, vispārējs cenu kāpums un eksporta tirgus pārorientācija būs būtiski izaicinājumi nākamajiem gadiem. Vienlaikus valdība meklē instrumentus kā atbalstīt neaizsargātāko sabiedrības slāni un stimulētu uzņēmējdarbību.

Covid-19 atbalsts

Lai nodrošinātu atbalstu iedzīvotājiem un uzņēmumiem Covid-19 krīzē, kopš 2020. gada valdība ir apstiprinājusi un realizē nozīmīgu atbalsta paketi. Līdz šā gada 20. martam kopējais apstiprinātais atbalsta apjoms tautsaimniecībai (skat. 3.5. att.) atbilstoši FM novērtējumam, ņemot vērā Valsts ieņēmuma dienesta, ALTUM u.c. institūciju sniegto informāciju, sasniedzis 5,4 miljardus *euro*, no kā 1,3 miljardi *euro* jeb 4,3% no IKP bija faktiskais atbalsts 2020. gadā, 2,3 mljrd. *euro* jeb 6,9% no IKP ir sniegtais atbalsts 2021. gadā, savukārt 2022. gadā atbalsts līdz šim (ņemot vērā valdības apstiprināto līdz 20. martam) plānots 1,4 mljrd. *euro* apmērā jeb 3,7% no IKP. 2023. gadā plānots finansējums 0,3 mljrd. *euro* jeb 0,8% no IKP apmērā, 2024. gadā 0,1 mljrd. *euro* jeb 0,3% apmērā no IKP. Aktualizējot vispārējās valdības budžeta bilances vidējam termiņam, tika ņemta vērā līdz šā gada 20. martam apstiprinātā atbalsta ietekme uz budžeta bilanci (skat. 3.6. att.).

3.6. att. COVID-19 atbalsta apjoms, milj.euro un % no IKP

- Atbalsts aizdevumu un garantiju jomā; kredītu garantijas; portfeļgarantijas; aizdevumi apgrozāmiem līdzekļiem, t.sk. piesaistītais līdzfinansējums; kapitāla fonds lielajiem komersantiem (AL TUM atbalsts no valsts budžeta finansējuma); aizdevumi ar kapitāla

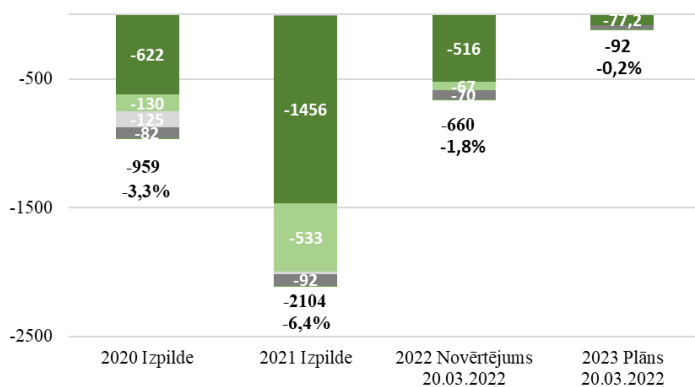
- Atbalsts nodokļu jomā; nodokļu samaksas termiņa pagarinājumi; ātrāka PVN pārmaksas atmaksa; iespēja nemaksāt IIN avansus

- Atbalsts pabalstu jomā; dīkstāves pabalsti; algu subsīdijas; slimības palīdzības pabalsts un piemaksa pie tā par bērnu; bezdarbnieku palīdzības pabalsts; slimības pabalsts 1.-10. diena no valsts budžeta dēļ Covid-19; vienreizējs pabalsts (500 euro) ģimenēm

- Atbalsts nozarēm; veselības nozarei; satiksmes nozarei (t.sk. avio nozarei); granti apgrozāmajiem līdzekļiem; zemkopības nozarei; kultūras nozarei; izglītības un zinātnes nozarei (t.sk. sportam un attālinātajām mācībām); augstas gatavības projekti

- ES fondu finansējuma atbalsts; ES fondu pārdales; ES fondu virsaisiības

3.7. att. Ietekme uz budžeta bilanci, milj.euro un % no IKP

Atbalsta pasākumu apjoms veido būtisku ietekmi uz vispārējās valdības deficītu, 2021. gadā negatīvi ietekmējot budžeta bilanci par 2,1 mljrd. *euro* jeb 6,4% no IKP, bet 2022. gadā sagaidāms, ka ietekme samazināsies līdz 0,7 mljrd. *euro* jeb 1,8% no IKP. 2023. un 2024. gadam ietekme uz bilanci tiek vērtēta būtiski zemākā apmērā, attiecīgi 0,2% un 0,1% no IKP, galvenokārt turpinot realizēt augstas gatavības investīciju projektus, kas tika uzsākti 2021. gadā.

Pasākumus Covid-19 krīzes pārvarēšanai var sadalīt piecās kategorijās – atbalsts nodokļu jomā, atbalsts pabalstu jomā, atbalsts aizdevumu un garantiju jomā, atbalsts nozarēm, kā arī ES finansējuma atbalsts.

Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā tika noteikti vairāki **nodokļu atbalsta pasākumi**, lai mazinātu krīzes sekas uzņēmējiem un iedzīvotājiem. 2022. gadā nodokļu atbalsta jomā ietilpst tādi pasākumi kā nodokļu samaksas termiņa pagarinājumi un IIN avansa maksājumu atcelšana.

2020. gadā tika pieņemti normatīvie akti, kas nosaka papildus atbalstu iedzīvotājiem **pabalstu izmaksai**, mazinot Covid-19 izraisītās krīzes sekas. 2021. gadā algu subsīdijās izmaksāti 32,7 milj. *euro*, savukārt dīkstāves pabalstos izmaksāti 135,9 milj. *euro*. Atbilstoši VID informācijai visvairāk dīkstāves pabalsti izmaksāti tādu nozaru pārstāvjiem kā tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana. 2021. gadā izsniegtais atbalsts iedzīvotājiem četrkārti pārsniedz 2020. gadā izlietoto, ņemot vērā, ka papildus nodarbinātības atbalsta programmām tika izmaksāti arī vienreizēji pabalsti ģimenēm (500 *euro* par katru bērnu), kā arī 200 *euro* pensionāriem un cilvēkiem ar invaliditāti, kas kopumā budžetam maksāja 298 miljonus *euro*. Lai veicinātu senioru vakcināciju, kopš 2021. gada decembra vakcinātiem senioriem virs 60 gadiem, tiek izmaksāts ikmēneša 20 *euro* pabalsts par laiku no šī gada 1. novembra līdz nākamā gada 31. martam – par pieciem mēnešiem.

Atbalsta pasākumi aizdevumu un garantiju jomā tiek nodrošināti galvenokārt ar finanšu institūcijas ALTUM starpniecību un atbalsta veids pamatā ir paredzēts uzņēmumu likviditātes uzlabošanai, lai pārvarētu Covid-19 krīzi. Daļa no ALTUM programmām noslēdzās 2021. gadā. 2022. gada plānā ietverti tādi pasākumi kā aizdevumi apgrozāmiem līdzekļiem (30 milj. *euro*), kapitāla fonds lielajiem komersantiem (18 milj. *euro*), aizdevumi ar kapitāla atlaidi investīciju projektiem komersantiem konkurētspējas veicināšanai finansējums lielo komersantu atbalstam (70 milj. *euro*). Šī atbalsta pasākumu grupa ietver arī pašvaldību aizņēmumu limita palielināšanu, ko 2022. gadā plānots izmantot 50,2 milj. *euro* apmērā.

Atbalsts nozarēm tiek sniegts nozaru finansiālo grūtību mazināšanai, kā arī medicīnas līdzekļu, aprīkojuma, vakcīnu un attālinātā mācību procesa nodrošināšanai. Nozares ar lielāko atbalsta apmēru ir veselības nozare, satiksmes nozare un atbalsts apgrozāmajiem līdzekļiem grantu veidā. Atbalsts nozarēm veido gandrīz pusi no kopējā atbalsta apjoma, bet, salīdzinot ar 2021. gadu (1,5 mljrd. *euro*), 2022. gadā plānotais apjoms ir uz pusi mazāks (782 milj. *euro*), jo nozares jau ir spējušas demonstrēt pielāgošanos jaunajiem apstākļiem. 2022. gada pirmo ceturksni noslēdzot, ik dienas ir redzama infekcijas izplatības samazināšanās, tostarp pateicoties augstākai vakcinācijas aptverei. No 1. aprīļa ir atcelta lielākā daļa ierobežojumu, kas paaugstinās iedzīvotāju sociālo aktivitāti, ko jutīs gan tūrisms un kultūra, gan tirdzniecības un veselības aprūpes sektoros.

ES finansējuma atbalsts paredzēts ar mērķi nodrošināt iespēju vieglāk un ātrāk reaģēt, mazinot Covid-19 izraisītās sekas dalībvalstu visvairāk skartajām teritorijām un to iedzīvotājiem, pieļaujot dalībvalstu ES fondu darbības programmu grozījumus. Tāpat ietver atbalstu valsts budžeta “virssaistību” veidā novirzīt ES fondu projektu investīciju palielināšanai vidējā termiņā un papildus “virssaistības” zemkopības nozares atbalstam, ļaujot uzņemties papildus saistības projektu īstenošanai, tostarp nodrošinot kopējās ES fondu finansējuma ieguldīšanu. Pamatā projekti ir saistīti ar izglītības un medicīnas iestāžu atjaunošanu vai paplašināšanu. Dati par izpildi 2021. gadā tiek norādīti, ņemot vērā faktiskos maksājumus.

3.6. tabula. Valdības apstiprinātā atbalsta apjoms Covid-19 seku mazināšanai, milj. euro

Pasākumi	2020		2021		2022			2023	
	Izpilde		Izpilde		Aktualizētais plāns (līdz 20.03.2022)	Novērtējums 20.03.2022	Operatīvā izpilde (līdz 20.03.2022)	Novērtējums 20.03.2022	
	Atbalsta apjoms	Ietekme uz bilanci	Atbalsta apjoms	Ietekme uz bilanci	Atbalsta apjoms	Ietekme uz bilanci	Atbalsta apjoms	Atbalsta apjoms	Ietekme uz bilanci
ATBALSTA APJOMS	1 280	-959	2 284	-2 104	1 359	-660	164	329	-92
% no attiecīgā gada IKP	4,3%	-3,3%	6,9%	-6,4%	3,7%	-1,8%	0,4%	0,8%	-0,2%
I Atbalsts nodokļu jomā, tajā skaitā	251	-125	63	-15	36	0	1	6	26
Nodokļu samaksas termiņa pagarinājumi	162,0	-36,1	62,6	-14,8	0,0	0,6	1,1	0,0	1,3
Iespēja nemaksāt IIN avansus	29,0	-29,0	0,0	0,0	30,0	5,0	0,0	0,0	30,0
II Atbalsts pabalstu jomā, tajā skaitā	129,6	-129,6	533,5	-533,5	117,5	-67,4	44,5	0,0	0,0
Dīkstāves pabalsti	60,5	-60,5	135,9	-135,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Algu subsīdijas	47,3	-47,3	32,7	-32,7	57,0	-7,0	6,8	0,0	0,0
Slimības palīdzības pabalsts un piemaksa pie tā par bērnu	0,1	-0,1	2,9	-2,9	0,3	-0,3	0,1	0,0	0,0
Bezdarbnieku palīdzības pabalsts	5,2	-5,2	10,8	-10,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Slimības pabalsts 1.-10.diena no valsts budžeta dēļ Covid-19	2,9	-2,9	32,7	-32,7	13,3	-13,3	13,3	0,0	0,0
Vienreizējs pabalsts (500 EUR) ģimenēm par katru bērnu	0,0	0,0	187,9	-187,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vienreizējs pabalsts (200 EUR) senioriem un cilvēkiem ar invaliditāti	0,0	0,0	110,0	-110,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pabalsts vakcinētām personām virs 60 gadiem (20 EUR piecu mēnešu periodā)	0,0	0,0	15,0	0,0	30,1	-30,1	23,5	0,0	0,0
III Atbalsts aizdevumu un garantiju jomā, tajā skaitā	240,0	-81,7	133,7	-91,7	187,1	-70,1	3,9	29,6	-37,7
Kreditu garantijas, t.sk. piesaistītais līdzfinansējums	91,8	-17,7	14,8	-2,9	5,0	-1,0	0,0	0,0	0,0
Portfelgarantijas, t.sk. piesaistītais līdzfinansējums	3,0	-0,5	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aizdevumi apgrozāmiem līdzekļiem, t.sk. piesaistītais līdzfinansējums	92,5	-13,1	13,3	-1,9	30,0	-4,3	1,3	0,0	0,0
Kapitāla fonds lielajiem komersantiem (ALTUM atbalsts no valsts budžeta finansējuma)	0,0	0,0	16,1	0,0	18,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Aizdevumi ar kapitāla atlaidi investīciju projektiem komersantiem konkurētspējas veicināšanai	0,0	0,0	0,0	0,0	70,0	-10,8	0,0	29,6	-37,7
Pašvaldību aizņēmumu limita palielināšana	50,1	-50,1	83,7	-83,7	50,2	-50,2	2,6	0,0	0,0
IV Atbalsts nozarēm, tajā skaitā	631,8	-622,4	1 497,1	-1 455,8	782,3	-515,5	110,3	63,4	-77,2
Veselības nozarei	133,1	-123,6	578,4	-537,8	430,1	-326,5	26,1	63,4	-63,7
Satiksmes nozarei (t.sk. avio nozarei)	408,4	-408,4	227,9	-227,9	23,8	-23,8	0,0	0,0	0,0
Granti apgrozāmajiem līdzekļiem	0,1	-0,1	513,1	-513,1	160,0	-60,0	56,4	0,0	0,0
Zemkopības nozarei	37,5	-37,5	24,1	-24,1	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0
Kultūras nozarei	21,1	-21,1	19,8	-19,8	1,8	-1,8	1,0	0,0	0,0
Izglītības un zinātnes nozarei (t.sk. sportam un attālinātajām mācībām)	22,1	-22,1	36,9	-36,9	16,1	-7,3	2,5	0,0	0,0
Augstas gatavības projekti (bez autoceļiem)	0,0	0,0	52,4	-51,7	93,1	-80,3	16,4	0,0	-13,5
V ES fondu finansējuma atbalsts	27,3	0,0	57,2	-8,6	236,5	-6,9	3,8	230,8	-3,1

Atbalsts energoresursu cenu pieauguma mazināšanai

Valsts atbalsts energoresursu cenu pieauguma apstākļos paredz pasākumu kopumu, kas ietverts Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likumā. Četrus mēnešus – no 2022. gada 1. janvāra līdz 30. aprīlim tiek nodrošināti dažāda veida atbalsta pasākumi juridiskām un fiziskām personām, lai daļēji kompensētu pieaugošās energoresursu izmaksas. Atbalsta pasākumu mērķis ir mazināt negatīvo sociālekonomisko ietekmi uz iedzīvotāju labklājību un tautsaimniecības izaugsmi, kas saistīta ar iepriekš nepieredzētu energoresursu strauju cenu kāpumu, tai skaitā:

- valsts 100% apmērā segs elektroenerģijas OIK maksājumu;
- valsts 100% apmērā segs elektroenerģijas sistēmas pakalpojumu izmaksas;
- centralizētās siltumapgādes klientiem, kuriem vērojams ekstremāls cenu pieaugums, valsts 100% apmērā segs starpību līdz Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas apstiprinātajam tarifam, 68 euro par vienu megavatstundu;

- mājsaimniecībām, kas dabasgāzi izmanto apkurē, valsts segs izmaksas virs 34 EUR/MWh;
- ģimenēm par katru bērnu tiek izmaksāti 50 *euro* mēnesī, savukārt visiem senioriem, kā arī personām ar invaliditāti – 20 *euro* apmērā mēnesī;
- Energoietilpīgiem uzņēmumiem OIK samazinājums 85%, kā vienreizējs maksājums;
- zemu ienākumu mājsaimniecībām, par laikposmu no 2022. gada 1. janvāra līdz 2022. gada 31. decembrim, tiek piešķirts 50 % līdzfinansējums pašvaldībām mājokļa pabalstam.

Energoatbalsta pakete 2021.-2023.gadam veido 432,1 milj. *euro* (skat. 3.7. tabulu), no tiem 407,5 milj. *euro* plānots izlietot 2022. gadā, taču, ja neņem vērā ar Covid-19 seku mazināšanu saistītus pasākumus, kas jau ir uzskaitīti pie Covid atbalsta (pabalsts vakcinētiem senioriem un izdevumi mājokļa pabalstam), energoatbalsts 2022. gadā kopumā veido 342,6 milj. *euro*.

3.7. tabula. Apstiprinātais finansējums energoatbalsta pasākumiem, milj. *euro*

Pasākumi	2021	2022	2023	Kopā
	Plāns	Plāns	Plāns	Plāns
KOPĀ	21,5	407,5	3,1	432,1
Izdevumu kāpuma bremsējošs pasākums gala lietotājiem	3,0	232,9	0,0	235,9
Elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma maksas kompensācija pilnā apmērā visiem galalietotājiem no 2021.gada 1.decembra līdz 2022.gada 30.aprīlim		141,4		141,4
Atbalsta aizsargātājiem lietotājiem paaugstināšana par 10 <i>euro</i> laika posmā no 2021.gada 1.novembra līdz 2022.gada 31.decembrim	3,0	17,5		20,5
Obligātā iepirkuma komponentes samazinājums 2022.gadā līdz 7,55 <i>euro</i> par megavatstundu ¹		18,4		18,4
Centralizētās siltumapgādes pakalpojuma maksas kompensācija no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim		7,0		7,0
Dabasgāzes tirdzniecības pakalpojuma maksas kompensācija no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim		27,4		27,4
Obligātā iepirkuma komponentes maksas kompensācija par periodu no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim		21,2		21,2
Sociālo pabalstu izmaksa	18,5	174,5	3,1	196,2
Pabalsta izmaksa 20 <i>euro</i> mēnesī senioriem laikposmā no 2021.gada 1.novembra līdz 2022.gada 31.martam, lai Covid-19 izplatības laikā valstī veicinātu personu vakcinēšanos pret Covid-19 un kompensētu izdevumu pieaugumu saistībā ar energoresursu cenu sadārdzinājumu ²	18,5	30,1		48,6
Valsts budžeta mērķdotācija pašvaldībām mājokļa pabalsta nodrošināšanai - 50 procentu apmērā no faktiskajiem izdevumiem mājokļa pabalstam, kas radušies laikposmā no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 31.decembrim ³		20,6	3,14	23,7
Atbalsta izmaksa 20 <i>euro</i> mēnesī senioriem un personām ar invaliditāti laikposmā no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim		44,3		44,3
Atbalsta izmaksa 50 <i>euro</i> mēnesī ģimenēm ar bērniem laikposmā no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim		79,6		79,6
Atbalsta izmaksa 20 <i>euro</i> mēnesī Aizsardzības ministrijas izdienas pensijas saņēmējiem, kuri nav sasnieguši vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu un kuriem ir noteikta invaliditāte, laikposmā no 2022.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 30.aprīlim		0,0		0,0

¹ Norādītais finansējums ir ietekme uz vispārējās valdības budžeta deficītu

² Finansējums paredzēts arī kā Covid-19 ietekmes mazināšanas atbalsts

³ Finansējums 16,7 milj. *euro* apmērā 2022.gadā paredzēts arī kā Covid-19 ietekmes mazināšanas atbalsts

Atbalsts Ukrainas civiliedzīvotājiem

Šā gada 24. februārī Krievijas Federācijas militārie spēki uzsāka iebrukumu Ukrainā, kā rezultātā miljoniem ukraiņu ir spiesti pamest savas mājas un emigrēt uz citām valstīm. Atbilstoši Iekšlietu ministrijas informācijai Latvijā kopš kara sākuma Ukrainā jau 11 254 Ukrainas civiliedzīvotājiem ir izsniegti uzturēšanās dokumenti ar tiesībām uz nodarbinātību. Ukrainas iedzīvotājiem, kuri ieceļojuši Latvijā, tiek sniegta sociālā palīdzība un nodrošināti sociālie

pakalpojumi. Šā gada 12. martā valdība pieņēma regulējumu par izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojuma nodrošināšanu Ukrainas bēgļiem. Sākotnēji tika aprēķināts, ka kopumā plānots izmitināt līdz 10 000 personām trīs mēnešus, tomēr reālā situācija uz marta beigām rāda, ka plānotais personu skaits jau ir ieceļojis Latvijā un IeM strādā pie jauna plāna, kas paredz uzņemt vēl 30 000 bēgļu tuvāko mēnešu laikā. Indikatīvais nepieciešamais finansējums varētu sasniegt 27 milj. *euro*. Ņemot vērā, ka patlaban nav zināms precīzs atbalstāmo Ukrainas civiliedzīvotāju skaits un atbalsta ilgums, patlaban noteiktajā kārtībā līdzekļi pieprasīti 50% apmērā no kopējā plānotā finansējuma jeb 13,5 milj. *euro*. Tāpat arī veiktas iemaksas starptautiskajās organizācijās. Latvija iemaksāja 1,2 milj. *euro* Eiropas miera mehānismā, palīdzot nodrošināt Ukrainas bruņotajiem spēkiem ieročus un ekipējumu. Papildus 1,2 milj. *euro* piešķirti operatīvās palīdzības sniegšanai Ukrainai, atbildot Ukrainas valdības palīdzības lūgumiem. Šī summa tiks izmantota, lai Latvija varētu nekavējoties lemt par iemaksām starptautiskajās organizācijās humānās palīdzības sniegšanai Ukrainai, nodrošināt Ukrainas karavīru un viņu ģimeņu rehabilitāciju Latvijā, palīdzēt ārkārtas situācijās nonākušiem Ukrainas institūciju pārstāvjiem, sniegt nepieciešamo atbalstu Ukrainas neatkarīgajiem medijiem un žurnālistiem. Visbeidzot, pieci milj. *euro* iemaksāti Pasaules Bankas atbalsta mehānismā Ukrainai, kur savāktie līdzekļi Ukrainai būs pieejami neatliekamai valdības budžeta vajadzību segšanai, tajā skaitā izmaksāt pensijas, algas mediķiem un skolotājiem, kā arī segt citus neatliekamus izdevumus.

3.8. tabula Apstiprinātais finansējums Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam, milj. *euro*

Plāns 2022*	
Iemaksas starptautiskajās organizācijās	6,7
Pašvaldībām bēgļu izmitināšanai un ēdināšanai	13,5
Citi pasākumi	0,8
Kopā	21,0

* līdz šā gada 12. martam MK apstiprinātais finansējums

3.4. Fiskālās attīstības scenāriji

3.4.1. Sākotnējais jeb februāra scenārijs pie nemainīgas politikas

Sākotnēji vispārējās valdības budžeta prognozes pie nemainīgas politikas vidējam termiņam tika sagatavotas, ņemot vērā makroekonomiskās attīstības scenāriju, kas tika sagatavots 2022. gada februārī un apstiprināts Fiskālās disciplīnas padomē pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā. Februāra makrosceņārijs paredz IKP pieaugumu salīdzināmās cenās 4,0% 2022. gadā, 3,9% 2023. gadā. Prognozēs tika iekļauti ieņēmumi atbilstoši februāra makroekonomiskās attīstības scenārijam, apstiprinātie valsts pamatbudžeta bāzes izdevumi 2023.–2024. gadam un prognoze 2025. gadam, kā arī sagaidāmā attīstība vietējās valdības budžetā un sociālās nodrošināšanas fondos, ņemot vērā aktuālās tendences. Bilancēs ir iekļauta sagaidāmā ietekme no valdības atbalsta Covid-19 ietekmes mazināšanai (ar apstiprinātajiem lēmumiem līdz šā gada 20. martam) un atbalsta energoresursu cenu pieauguma mazināšanai. Covid-19 atbalsta pasākumi būtiski ietekmēja 2020. un 2021. gada budžeta izdevumus un, lai gan mazākā, tomēr nozīmīgā apmērā turpinās arī 2022. gadā. Papildus, valdība apstiprinājusi atbalstu iedzīvotājiem, lai mazinātu energoresursu cenu pieaugumu, kam 2022. gadā arī paredzēta nozīmīga fiskāla ietekme uz vispārējās valdības budžetu.

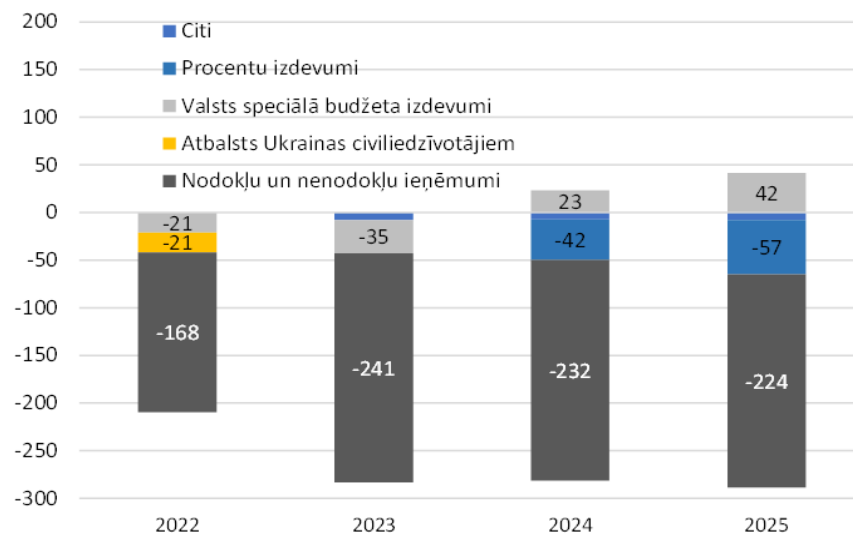
2022. gadā, ņemot vērā plašas atbalsta programmas, vispārējās valdības budžeta deficīts tiek novērtēts 5,9% no IKP apmērā. Savukārt vidējā termiņā līdz ar atbalsta programmu izbeigšanu un turpinoties ekonomiskai izaugsmei, kas palielinās nodokļu ieņēmumus, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības budžeta deficīts samazināsies un 2023. gadā būs 1,6% no IKP, 2024. gadā 1,2% no IKP un 2025. gadā 0,4% no IKP.

Atbilstoši prognozēm vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars IKP 2022. gadā būs 36,4% no IKP, kas ir par 2,1 procentpunktu zemāks nekā 2021. gadā. Lai gan mērens ieņēmumu īpatsvara pret IKP samazinājums gaidāms visās ieņēmumu grupās, nominālā izteiksmē vidējā termiņā turpinās pieaugt nodokļu ieņēmumi, bet nenodokļu ieņēmumi samazināsies. Tas skaidrojams ar to, ka atsevišķu valsts kapitālsabiedrību sagaidāmie dividendžu maksājumi 2023.-2025. gados budžetā vēl nav ielānoti. Savukārt nodokļu ieņēmumu pieaugums ir sagaidāms ar zemāku kāpumu kā ekonomikai kopumā. Ieņēmumu īpatsvara samazināšanās prognozēta arī vidējā termiņā. 2022. gada 1. janvārī ar IIN neapliekamais minimums pensionāriem tika celts no 330 *euro* līdz 350 *euro*, bet ar 2022. gada 1. jūliju tas tiek paaugstināts līdz 500 *euro*, tādējādi samazinot ar IIN apliekamo bāzi ienākumu un pensiju saņēmējiem.

Atbilstoši februāra scenārijam vispārējās valdības izdevumu īpatsvars IKP pēc augstā līmeņa 2021. gadā, kad sniegts plašs valdības atbalsts tautsaimniecībai Covid-19 seku mazināšanai, vidējā termiņā attiecībā pret IKP ik gadu samazināsies. Izdevumu īpatsvara samazināšanās vidējā termiņā lielā mērā skaidrojama ar to, scenārijs ir izstrādāts pie nemainīgas politikas pieņēmuma un ka lēmumi par papildus izdevumu iniciatīvām tiek pieņemti, tuvojoties kārtējā gada budžeta apstiprināšanai. Jāatzīmē, ka sākotnējā scenārijā vispārējās valdības budžeta izdevumos tika ņemts vērā papildus finansējums aizsardzībai atbilstoši valdības š.g. 22. marta lēmumam, pakāpeniski palielinot to līdz 2,5% no IKP 2025. gadā.

3.4.2. Atjaunotais jeb marta scenārijs pie nemainīgas politikas

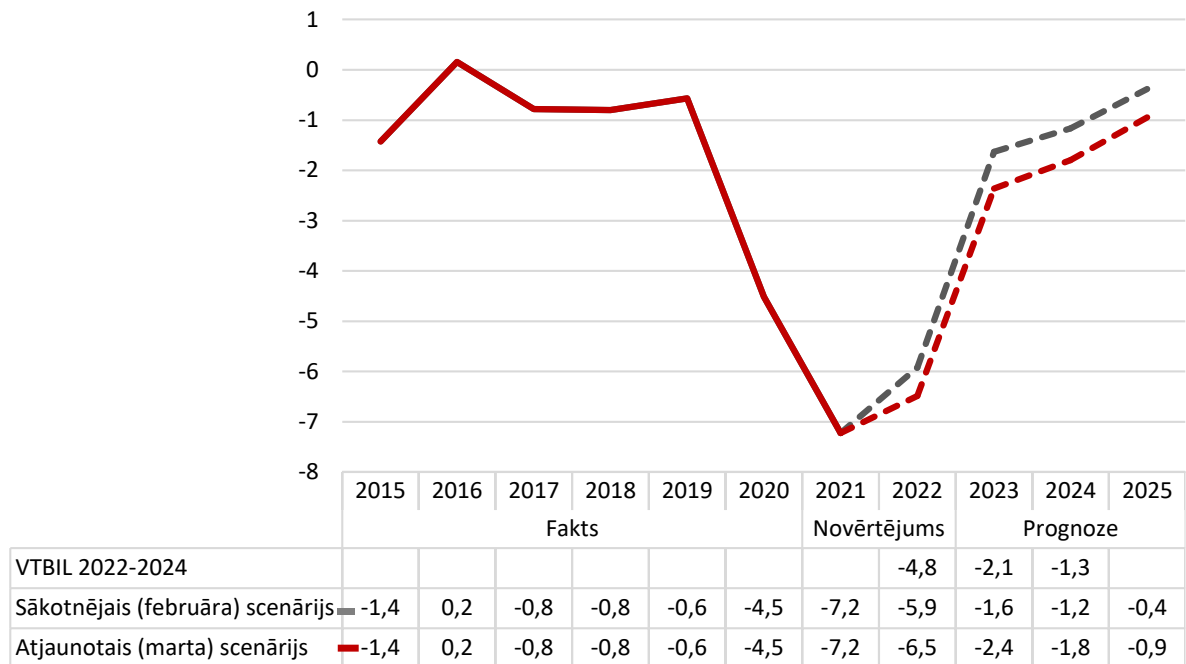
Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā un sankciju pret Krieviju ieviešanas tika aktualizēts makroekonomiskās attīstības scenārijs, kas ir par pamatu vispārējās valdības budžeta atjaunotajam jeb marta scenārijam. Atbilstoši marta scenārijam, kas paredz IKP pieaugumu salīdzināmās cenās 2022. gadā 2,1% un 2023. gadā 2,5%, tika aktualizēti nodokļu un nenodokļu ieņēmumi, tika aktualizēti valsts speciālā budžeta izdevumi, ņemot vērā izmaiņas darba samaksas, nodarbinātības un inflācijas rādītājos, kā arī palielināti procentu izdevumi, ņemot vērā lielāku deficīta finansēšanas nepieciešamību un augstākas procentu likmes. Atjaunotajā scenārijā ņemts vērā finansējums Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam.

3.8. att. Atjaunotā (marta) scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci salīdzinājumā ar sākotnējo (februāra) scenāriju, milj. euro (Datu avots: FM)

Izmaiņu ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, salīdzinot atjaunoto (marta) scenāriju ar sākotnējo (februāra) scenāriju, 2022. gadā tā veido -209,7 milj. *euro*, 2023. gadā -283,3 milj. *euro*, 2024. gadā -258,3 milj. *euro* un 2025. gadā -247,2 milj. *euro*, tā attēlota 3.8. att.

Atjaunotajā scenārijā salīdzinājumā ar sākotnējo scenāriju tiek prognozēts, ka vispārējās valdības budžeta deficīts pie nemainīgas politikas palielināsies – no 5,9% līdz 6,5% no IKP 2022. gadā, no 1,6% līdz 2,4% no IKP 2023. gadā, no 1,2% līdz 1,8% no IKP 2024. gadā un no 0,4% līdz 0,9% no IKP 2025. gadā. (skat. 3.9. att.).

3.9. att. Vispārējās valdības budžeta bilance februāra un marta scenārijā, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

Atjaunotais (marta) scenārijs paredz, ka visos budžeta līmeņos zemāki kā sākotnējā (februāra) scenārijā būs nodokļu ieņēmumi, bet augstāku izdevumu līmeni kopumā noteiks lielāka pensiju indeksācija (2022. un 2023. gadā) un procentu izdevumi valsts parāda apkalpošanai (2024. un 2025. gadā). Tāpat kā sākotnējā scenārijā arī marta scenārijs paredz pakāpenisku izdevumu pieaugumu aizsardzības nozarei, sasniedzot 2,5% no IKP 2025. gadā.

**3.9. tabula. Atjaunotais (marta) fiskālās attīstības scenārijs
pie nemainīgas politikas**

		2021	2022	2023	2024	2025
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-7,2	-6,5	-2,4	-1,8	-0,9
t.sk. komersanti ⁶		-0,1	-0,5	-0,1	0,0	0,0
Centrālā valdība	S.1311	-7,4	-6,1	-1,9	-1,5	-0,5
t.sk. komersanti		0,0	-0,4	-0,1	0,0	-0,1
Vietējā valdība	S.1313	-0,3	-0,5	-0,3	-0,3	-0,4
t.sk. komersanti		-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,5	0,2	-0,1	0,0	0,0
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	38,4	35,9	36,0	35,1	34,4
Kopējie izdevumi	TE	45,6	42,4	38,3	36,9	35,4
Procentu izdevumi	D.41	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente ⁷		-0,7	-0,2	0,0	0,0	0,1
Vienreizējie pasākumi ⁸		-6,3	-2,8	-0,4	-0,3	-0,3
Cikliski koriģētā bilance		-6,6	-6,3	-2,4	-1,8	-1,0
Cikliski koriģētā primārā bilance		-6,0	-5,7	-1,8	-1,2	-0,4
Strukturālā bilance		-0,3	-3,5	-2,0	-1,5	-0,8

Centrālās valdības budžets

- 2022. gadā turpinās atbalsta tautsaimniecībai Covid-19 seku mazināšanai izmaksa, tādējādi saglabājoties arī augstam deficīta līmenim. Nozīmīgu atbalstu periodam līdz 2022. gada 30. aprīlim valdība apstiprinājusi arī saistībā ar augošajām energoresursu cenām (skat. 3.3. sadaļu), kā arī finansējums Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam tiek piešķirts no līdzekļiem neparedzētajiem gadījumiem, no kā tiks finansēti arī pašvaldību izdevumi par izmitināšanu un ēdināšanu.
- Centrālās valdības budžetā tiek plānots, ka izdevumu īpatsvars samazināsies no 29,9% no IKP 2022. gadā līdz 27,2% no IKP 2023. gadā un tas būs vēl zemāks, t.i., 23,3% 2024. gadā, kas skaidrojams gan ar augsto izdevumu līmeni 2022. gadā Covid-19 seku mazināšanai, gan to, ka šobrīd nav pieņemti lēmumi par papildus resursu piešķiršanu vidējā termiņā. Ieņēmumu apmērs, līdz ar augstākiem nodokļu ieņēmumiem un ārvalstu finanšu palīdzības investīciju kāpumu ik gadu pieaugs. Attiecībā pret IKP 2022. gadā gan sagaidāms zemāks ieņēmumu līmenis (21,1% no IKP) nekā 2021. gadā, ņemot vērā samazinājumu nenodokļu ieņēmumos. 2023. gadā ieņēmumu apmērs pret IKP būs 21,4% no IKP, bet vidējā turpmākajos gados saruks. To noteiks īpašuma ieņēmumu (D.4) samazināšanās dēļ zemākiem plānotajiem dividenžu maksājumiem, tāpat arī samazinoties kārtējiem transfertiem (D.7). Vidējā termiņā kopumā prognozēts visu lielāko nodokļu ikgadējs pieaugums, ko veicinās patēriņa pieaugums un augošais darba samaksas fonds.
- Izdevumi atlīdzībai (D.1) pēc pieauguma 2022. gadā turpmākajos gados prognozēti nedaudz zemākā līmenī, ko noteiks zemāki pieklasificēto uzņēmumu izdevumi atalgojumam. 2022. gadā kā prioritātes bijušas darba samaksas celšana veselības nozarē

⁶ Valsts un pašvaldību struktūru kontrolētās un finansētās komercsabiedrības (FM izlases aptaujas rezultāts). Pilns komersantu saraksts ir pieejams CSP mājas lapā <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/klasifikacijas/institucionalo-sektoru-klasifikacija/kodi>.

⁷ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,378 (Datu avots: G.Mourre ao. European Commission. The Semi-Elasticities Underlying the Cyclically-Adjusted Budget Balance: An Update & Further Analysis. May 2019).

⁸ 2021.-2022. gadā kā *one-off* iekļauts īstenotais atbalsts Covid-19 pandēmijas mazināšanai (turpinās kā *one-off* līdz 2024. gadam) un izdevumi enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumiem. 2023.-2025. gados kā *one-off* tiek norādīti investīciju izdevumi aizsardzības nozarei, ņemot vērā valdības š.g. 22.marta lēmumu par finansējuma palielināšanu līdz 2,5% no IKP līdz 2025. gadam.

(medicīnas personālam, rezidenti) nodarbinātajiem, aprūpētājiem sociālās aprūpes institūcijās, izglītības nozarē (pedagogiem, pirmsskolu pedagogiem), iekšlietu nozarē un kultūras jomā strādājošajiem. Izdevumi starppatēriņam (P.2) ik gadu plānoti ar mērenu palielinājumu.

- Procentu izdevumu (D.41) īpatsvaram IKP ilgāku laika periodu ir bijusi tendence gadu no gada samazināties - no 1,5% no IKP centrālās valdības budžetā 2012. gadā līdz 0,6% no IKP 2021. gadā. 2022. gadā prognozēts, ka šī tendence turpinās saglabāties, jo aizņemšanās nosacījumi ir bijuši ļoti labvēlīgi, īpatsvaram sasniedzot 0,5% no IKP. Savukārt vidējā termiņā šis īpatsvars pieaugs līdz 0,6% no IKP, jo palielināsies gan aizņemšanās nepieciešamība, gan sagaidāms procentu likmju pieaugums.
- Sociālo pabalstu izdevumi (D.62, D.632) 2021. un 2022. gadā dēļ papildus atbalsta piešķiršanas bija būtiski augstāki kā iepriekšējos gados, bet jau ar 2023. gadu to apmērs nozīmīgi samazināsies, jo tiks izbeigtas līdz šim īstenotās atbalsta programmas. Jāatzīmē, ka no 2022. gada 1. janvāra tika palielināts ģimenes valsts pabalsts, kas veicinās izdevumu pieaugumu vidējā termiņā. Pabalsts par apgādībā esošu vienu bērnu no gada līdz 20 gadu vecumam ir 25 *euro* mēnesī, par diviem bērniem – 100 *euro* (50 *euro* par katru bērnu), par trijiem bērniem – 225 *euro* (75 *euro* par katru bērnu). Par četriem un vairāk bērniem līdz 20 gadu vecumam pabalsts ir 100 *euro* mēnesī par katru bērnu.
- Pamatlīdzekļu veidošanas izdevumi (P.51g), palielinoties ES fondu investīciju plūsmām, 2022. gadā būtiski kāps, bet 2024.-2025. gadā sasniegs vēl augstāku līmeni, jo tiks noslēgta 2014.-2020. gada plānošanas perioda projektu īstenošana, gan aktīvā fāzē būs 2021.-2027. gada plānošanas perioda projektu īstenošana, gan arī Atveseļošanas un noturības mehānisma projektu, kā arī Rail Baltica projekta īstenošana.

Sociālās nodrošināšanas fonds

- Sociālās nodrošināšanas fondā jau kopš 2017. gada ik gadu bijis pārpalikums un arī 2022. gadā sagaidāms neliels (0,2% no IKP) pārpalikums. 2023. gadā tiek prognozēts, ka ieņēmumi sociālās nodrošināšanas fondā augs par 4,8%, bet izdevumi par 8,1%, attiecīgi veidojot nelielu deficītu 0,1% no IKP apmērā. Ņemot vērā augsto sagaidāmās inflācijas līmeni 2022. gadā ar augstākiem indeksiem tiks indeksētas pensijas 2022. un 2023. gada oktobrī, tādējādi pensiju izdevumiem 2023. gadā sagaidāms 10,7% pieaugums pret 2022. gadu, attiecīgi nosakot deficīta veidošanos. Līdz ar ekonomikas tālāku atkopšanos 2024. un 2025. gadā sociālās nodrošināšanas fondā tiek prognozēts sabalansēts budžets.
- 2022. gadā sagaidāms izdevumu pieaugums pensijām, ņemot vērā gan vidējās iemaksu algas kāpumu, gan lielākus indeksus cenu pieauguma ietekmē. Ik gadu 1. oktobrī tiek veikta pensiju indeksācija, kas galvenokārt nosaka pensiju vidējo apmēru un pieaugumu turpmāko gadu izdevumos vecuma pensijām. 2021. gada 1. oktobrī tika pārskatītas (indeksētas) vecuma, invaliditātes, izdienas, apgādnieka zaudējuma pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kuras piešķirtas (pārrēķinātas) līdz 2021. gada 30. septembrim un kuru apmērs nepārsniedz 470 *euro*, bet pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kuru apmērs pārsniedz 470 *euro*, pārskata tikai tās daļas apmēru – 470 *euro*. Izdevumi pensijām pieaugtu vēl straujāk, ja netiktu īstenota pensionēšanās vecuma reforma, kas ir ieviesta 2014. gadā un paredz ik gadu par trim mēnešiem līdz 2025. gadam celt pensionēšanās vecumu līdz 65 gadiem, kā rezultātā pensiju saņēmēju skaits sarūk un šobrīd tiek prognozēts, ka turpinās samazināties arī vidējā termiņā. Tiesības uz valsts vecuma pensiju 2022. gadā būs personām, kuras sasniegušas 64 gadu un 3 mēnešu vecumu. Personām, kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem, ir tiesības pensionēties priekšlaicīgi – divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanas, tātad 2022. gadā priekšlaicīgi pensionēties var personas, kuras sasniegušas 62 gadu un 3 mēnešu vecumu.
- Situācija darba tirgū kopumā ir vērtējama kā apmierinoša un stabila, un darba samaksas kāpums nodrošina augstu nodokļu ieņēmumu pieauguma tempu. Tomēr bilances

pasliktināšanos salīdzinājumā ar 2021. gadu noteikts straujāks pieaugums bezdarbnieku pabalsta izdevumos, gan ņemot vērā vidējā apmēra palielināšanos par 18% (no 318 *euro* līdz 375 *euro*), gan arī saņēmēju skaita palielināšanos par 15,2% (no 31,7 tūkst. līdz 36,5 tūkst. vidēji mēnesī). Vidējā termiņā izdevumu samazināšanos noteiks saņēmēju skaita samazināšanās līdz 28,8 tūkst. 2025. gadā.

- Nozīmīgs pieaugums Covid-19 pandēmijas ietekmē 2022. gadā sagaidāms arī izdevumos slimības pabalstiem (+9,8%), t.sk. ņemot vērā izmaiņas likumdošanā, ka Covid-19 saslimšanu gadījumā slimības pabalstu valsts apmaksā jau no pirmās saslimšanas dienas. No 2022. gada 1. aprīļa par vienu dienu tiks saīsināts periods, par kuru darba devējs apmaksās slimības lapu no saviem līdzekļiem. Izmaiņas paredz, ka sākot no darba nespējas 10. dienas (līdz 2021. gada beigām 11. dienas) līdz darbspēju atgūšanas dienai personai ir tiesības uz slimības pabalstu, ko piešķir un izmaksā Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra. 2023. gadā izdevumi saglabāsies 2022. gada līmenī, jo par 6% zemāks plānots pabalsta saņēmēju skaits, ko vēl 2022. gadā būtiski nosaka Covid-19 izplatība.

Vietējās valdības budžets

- 2022. gadā vietējās valdības budžetā deficīts būs augstāks kā 2021. gadā, sasniedzot 0,5% no IKP. Lielāks budžeta deficīts galvenokārt skaidrojams ar zemāku IIN ieņēmumu pieauguma tempu (+1,5%) salīdzinājumā ar 2021. gadu, ņemot vērā atjaunoto makrosceņāriju, kas paredz zemāku nodarbinātības un darba samaksas pieaugumu salīdzinājumā ar 2021. gadu, un neapliekamā minimuma celšanu. Prognozēts, ka 2023.-2024. gadā deficīts vietējās valdības budžetā samazināsies līdz 0,3% no IKP, paredzot IIN ieņēmumu ikgadēju pieaugumu. 2025. gadā deficīta apmērs pieaugs līdz 0,4% no IKP, ko noteiks ieņēmumu pieauguma tempa bremsēšanās, pamatā dēļ ietekmes no ārvalstu finanšu palīdzības investīciju plūsmām.
- Savukārt izdevumu kāpumu 2022. gadā sekmēs darba samaksas pieaugums pašvaldībās un energoresursu cenu kāpums, palielinot izdevumus precēm un pakalpojumiem. Tādējādi, vietējās valdības budžeta izdevumos 2022. gadā sagaidāms pieaugums gan atlīdzībai (D.1), gan starppatēriņam (P.2). Prognozēs ir ņemts vērā arī sociālais atbalsts Ukrainas civiliedzīvotājiem.
- Attiecībā uz kapitālajiem jeb pamatlīdzekļu veidošanas izdevumiem (P.51g) tiek prognozēts, ka šogad tie pieaugs salīdzinājumā ar 2021. gadu, pamatā dēļ kapitālo izdevumu pieauguma pamatfunkcijās, turpinot realizēt Covid-19 investīciju projektus, tai skaitā izmantojot pašvaldību aizņēmumu palielinājumu. Atbilstoši likumam “Par valsts budžetu 2022. gadam” pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums ir noteikts 188 milj. *euro*, no tā 70 milj. *euro* var tikt izmantots pašvaldību investīciju projektu, tajā skaitā izglītības iestādēs, īstenošanai un Covid-19 ietekmes mazināšanai. Vidējā termiņā izdevumus pamatlīdzekļu veidošanai lielā mērā noteiks ES fondu investīciju cikli.

3.4.3. No fiskālās stratēģijas izrietošie fiskālie rādītāji un fiskālā telpa marta scenārijā

Saskaņā ar fiskālo stratēģiju vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi ir -2,47 % no IKP 2023. gadā, -1,97 % no IKP 2024. gadā un -1,47 % no IKP 2025. gadā. No šiem mērķiem izrietošā vispārējās valdības nominālā bilance ir aprēķināta 3.10. tabulā.

3.10. tabula. No strukturālās bilances mērķa izrietošā vispārējās valdības budžeta nominālā bilance

		2023	2024	2025
vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi	(1)	-2,47	-1,97	-1,47
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(2)	0,03	0,12	0,19
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(3)=0,378*(2)	0,01	0,05	0,07
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, % no IKP, tai skaitā	(4)	-0,39	-0,34	-0,26
Covid-19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		-0,24	-0,09	0,00
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,00		
aizsardzības investīcijas		-0,15	-0,25	-0,26
citi				
vispārējās valdības bilance	(5)=(1)+(3)+(4)	-2,84	-2,26	-1,66

3.11. tabula. Fiskālā telpa

		2023	2024	2025
vispārējās valdības nominālās bilances prognoze pie nemainīgas politikas	(1)	-2,36	-1,80	-0,95
Izlaižu starpība, % no potenciālā IKP	(2)	0,03	0,12	0,19
Bilances cikliskā komponente, % no IKP	(3)=0,378*(2)	0,01	0,05	0,07
One-off un citi īslaicīgie pasākumi, kas iekļauti nemainīgas politikas scenārijā % no IKP, tai skaitā	(4)	-0,39	-0,34	-0,26
Covid-19 pandēmijas mazināšanas pasākumi		-0,24	-0,09	0,00
enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi		0,00		
aizsardzības investīcijas		-0,15	-0,25	-0,26
citi				
vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances prognozes nemainīgas politikas scenārijā	(5)=(1)-(3)-(4)	-1,99	-1,50	-0,76
vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi	(6)	-2,47	-1,97	-1,47
fiskālā nodrošinājuma rezerve	(7)	0,10	0,10	0,10
fiskālā telpa	(8)=(5)-(6)-(7)	0,38	0,37	0,61

Stabilitātes programmas fiskālās attīstības marta scenārijs 2023. gadā prognozē pozitīvi fiskālo telpu 0,38 % no IKP apmērā, 2024. gadā 0,37% no IKP un 2025. gadā 0,61% no IKP neskaitot iespējamo papildus finansējumu vienreizējo pasākumu izdevumiem.

3.12. tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs, % no IKP

		2021	2022	2023	2024	2025
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-7,2	-6,5	-2,8	-2,3	-1,7
Centrālā valdība	S.1311	-7,4	-6,1	-2,4	-2,0	-1,3
Vietējā valdība	S.1313	-0,3	-0,5	-0,3	-0,3	-0,4
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,5	0,2	-0,2	0,0	0,1
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	38,4	35,9	36,0	35,1	34,4
Kopējie izdevumi	TE	45,6	42,4	38,8	37,3	36,1
Procentu izdevumi	D.41	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente ⁹		-0,7	-0,2	0,0	0,0	0,1
Vienreizējie pasākumi ¹⁰		-6,3	-2,8	-0,4	-0,3	-0,3
Cikliski koriģētā bilance		-6,6	-6,3	-2,9	-2,3	-1,7
Cikliski koriģētā primārā bilance		-6,0	-5,7	-2,2	-1,7	-1,1
Strukturālā bilance		-0,3	-3,5	-2,5	-2,0	-1,5

Fiskālās attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka 2023., 2024. un 2025. gada fiskālā telpa tiek proporcionāli sadalīta starp centrālo valdību un sociālās nodrošināšanas fondu papildus izdevumiem jaunām politikas prioritātēm. Tiek pieņemts, ka fiskālā nodrošinājuma rezerve tiek izlietota – t.i., iestājas fiskālie riski 0,1% no IKP apmērā. Tā kā lēmumi par budžeta attīstības sadaļu tiek pieņemti budžeta veidošanas procesā un pašlaik tie nav zināmi, izdevumu palielinājums tiek veikts proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgti procentu izdevumi. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka budžeta attīstības daļas lēmumi uz šo izdevumu kategoriju neskar.

3.5. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar stratēģiju valsts parāda un naudas līdzekļu vadības mērķis ir savlaicīgi nodrošināt finanšu resursu pieejamību finansēšanas nepieciešamības segšanai ar zemām valsts parāda apkalpošanas izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un vienlaikus sekmējot iekšējā finanšu tirgus attīstību. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, instruments, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

Covid-19 uzliesmojums izraisīja nepieciešamību 2020.-2021. gadā ievērojamā apjomā nodrošināt finansējumu tā ietekmes mazināšanai un ekonomikas atbalstam ārkārtas situācijā,

⁹ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,378 (Datu avots: G.Mourre ao. European Commission. The Semi-Elasticities Underlying the Cyclically-Adjusted Budget Balance: An Update & Further Analysis. May 2019).

¹⁰ 2021.-2022. gadā kā *one-off* iekļauts īstenotais atbalsts Covid-19 pandēmijas mazināšanai (turpinās kā *one-off* līdz 2024. gadam) un izdevumi enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumiem. 2023.-2025. gados kā *one-off* tiek norādīti investīciju izdevumi aizsardzības nozarei, ņemot vērā valdības š.g. 22.marta lēmumu par finansējuma palielināšanu līdz 2,5% no IKP līdz 2025. gadam.

veicot aizņemšanos gan finanšu tirgos, gan no Ziemeļu investīciju bankas un EK (*SURE*¹¹), kā rezultātā ievērojami pieauga vispārējās valdības parāds. Saskaņā ar operatīvajiem datiem 2021. gada beigās vispārējās valdības parāds pēc EKS metodoloģijas sasniedza 14,7 mljrd. *euro* jeb 45% no IKP.

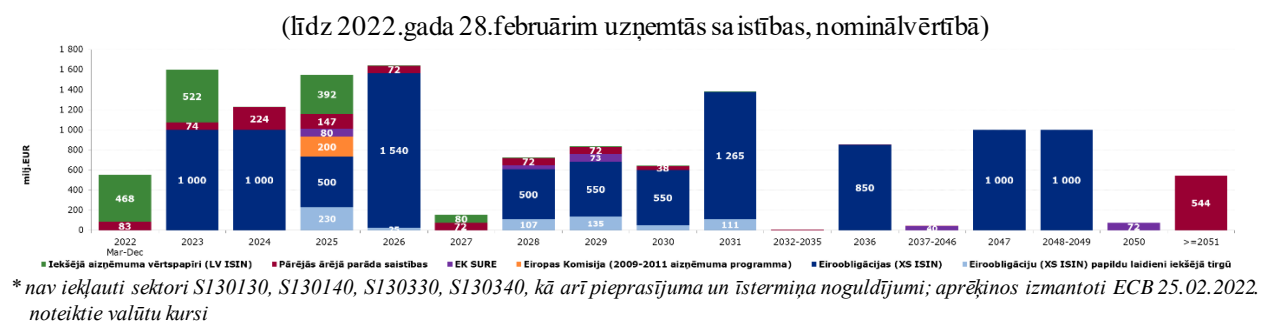
2021. gadā nodrošināts finansiāls segums kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai, t.sk. Covid-19 uzliesmojuma ietekmes mazināšanai un ekonomikas atbalstam ārkārtējā situācijā, aizņemoties resursus iekšējā un starptautiskajos finanšu tirgos 2,972 mljrd. *euro* apmērā.

Starptautiskajos finanšu tirgos 2021. gadā piesaistīti resursi 2,350 mljrd. *euro* apmērā, veicot jaunu 10 gadu eiroobligāciju emisiju 1,250 mljrd. *euro* apmērā un jaunu 7 gadu eiroobligāciju 0,5 mljrd. *euro* apmērā. Abās emisijās tika fiksēta procentu (kupona) likme 0,000% gadā, kas ir vēsturiski zemākais Latvijas parāda vērtspapīru emisijās starptautiskajos tirgos jebkad sasniegtais tik gara termiņa vērtspapīru kupona līmenis. 2021. gada decembrī VK pirmo reizi Latvijas vēsturē emitēja valsts ilgtermiņa obligācijas 600 milj. *euro* apmērā ar dzēšanas termiņu astoņi gadi, un fiksējot kupona likmi 0,250%. Obligācijas emitētas Latvijas ilgtermiņa attīstības atbalstam un finansējuma piesaistei pasākumiem un prioritātēm, kuras vērstas uz klimata pārmaiņu negatīvās ietekmes mazināšanu, virzību uz klimatneitralitāti un labklājības celšanu. Latvija pirmā no Baltijas un Skandināvijas valstīm ir emitējusi ilgtermiņa obligācijas.

Iekšējā finanšu tirgū 2021. gadā veiktas apgrozībā esošo eiroobligāciju papildu emisijas 622,25 milj. *euro* apmērā ar dzēšanu 2025., 2026., 2028., 2029. un 2031. gadā, vērtspapīru izsolēs fiksējot zemu, t.sk. negatīvu, ienesīguma līmeņus robežās no -0,422% līdz 0,243% (atkarībā no termiņa).

Papildus finanšu tirgos veiktajiem aizņēmumiem 2021. gadā ar finansiāli izdevīgiem nosacījumiem veikta aizņemšanās no starptautiskajām finanšu institūcijām spēkā esošo līgumu ietvaros: no Ziemeļu Investīciju bankas 250 milj. *euro* apmērā un EK finansēšanas instrumenta *SURE* 185 milj. *euro* apmērā.

Nemot vērā līdz 2022. gada 28. februārim uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2022. gada martā – 2025. gada decembrī jāpārfinansē valsts parāda saistības ~4,9 mljrd. *euro* apmērā (sk. 1.att.). Lielāko daļu no minētajā periodā pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas, kuru kopējā likviditāte palielināta ar regulārām papildu laidieni izsolēm iekšējā tirgū un kurām pienāks dzēšanas termiņš (skat. 3.10. att.).

3.10. att. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks

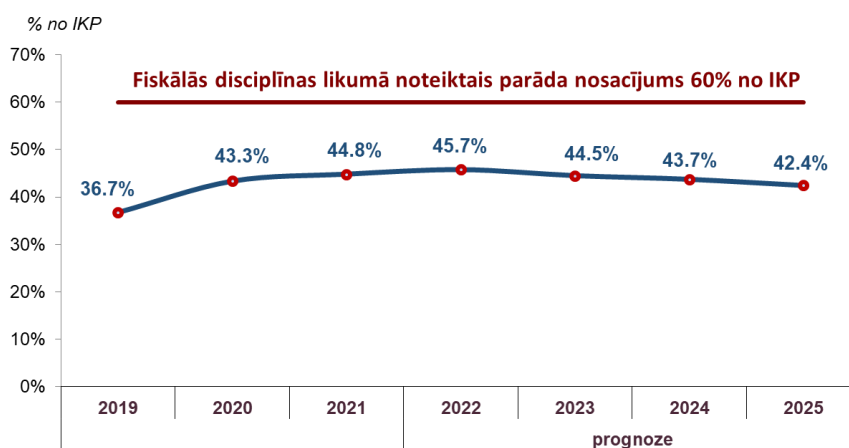
3.5.1. Vispārējās valdības parāda prognoze vidējā termiņā februāra scenārijā

Februāra scenārijs 2022.-2025. gadam paredz, ka resursi kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai tiks nodrošināti, galvenokārt izmantojot aizņemšanās iespējas iekšējā un starptautiskajos finanšu tirgos. Iekšējā finanšu tirgū resursu piesaiste tiks nodrošināta ar apgrozībā

¹¹ SURE - *The temporary Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency*/ pagaidu atbalsta instruments bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā

esošo eiroobligāciju papildu laidieniem, izmantojot iekšējā finanšu tirgus potenciālu. Aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos plānots nodrošināt ar publiskām ilgtermiņa etalona apjoma eiroobligāciju emisijām, uzturot iespējami elastīgas finansiāli izdevīgu aizņemšanās instrumentu izvēles iespējas.

Februāra scenārijs paredz, ka nepieciešamība nodrošināt finanšu resursus valsts atbalsta pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību un energoresursu cenu strauju pieaugumu, izraisīs vispārējās valdības parāda pieaugumu 2022. gadā līdz ~46% no IKP (skat. 3.11. att.). Pēc 2023.-2024. gadā plānotās valsts parāda atmaksas, kā arī mazinoties Covid-19 uzliesmojuma ietekmei uz valsts budžeta fiskālajiem rādītājiem, sagaidāms, ka vispārējās valdības parāda apjoms, sākot ar 2023. gadu nedaudz samazināsies un stabilizēsies attiecībā pret IKP vidējā termiņā (skat. 3.11. att.).

3.11. att. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences februāra scenārijā

Neskatoties uz vispārējās valdības parāda līmeņa pieaugumu, ko ir ietekmējusi galvenokārt ar Covid-19 pandēmijas ietekmes ierobežošanu saistīto pasākumu finansēšanas nepieciešamība, sagaidāms, ka vidējā termiņā un ilgtermiņā FDL noteiktais parāda nosacījums tiks ievērots, nodrošinot vispārējās valdības parāda ilgtspēju.

3.5.2. Vispārējās valdības parāda prognoze vidējā termiņā marta scenārijā

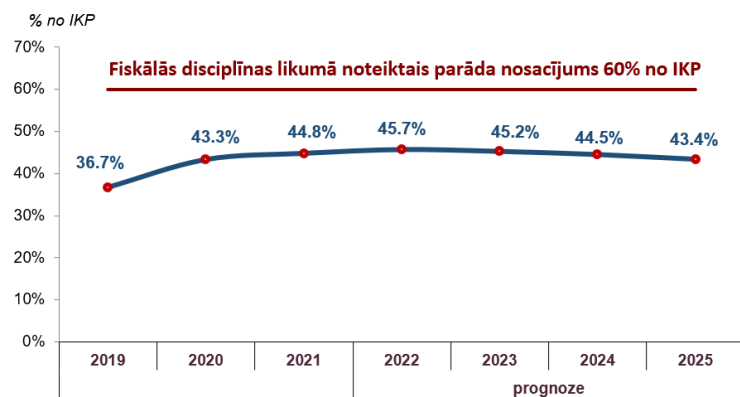
Negatīva ģeopolitiskās situācijas attīstība, Krievijas iebrukums Ukrainā un ekonomiskās sadarbības krasa samazināšanās ar Krieviju un tās sabiedroto Baltkrieviju sankciju ietekmē, kā arī straujais cenu pieaugums būtiski pasliktinās situāciju ekonomikā un pastāv augsta varbūtība sagaidīt strauju pieprasījumu pēc valsts atbalsta pasākumiem, aizsardzības izdevumu kāpināšanu, kas palielinās slodzi uz fiskālajiem rādītājiem, tomēr šīs ietekmes apmēru un ilgumu pašreiz nav iespējams ticami novērtēt, kā arī nav iespējams precīzi prognozēt pilnu fiskālo ietekmi 2022. gadā un vidējā termiņā.

Pateicoties 2021. gadā veiktajiem aizņēmumiem starptautiskajos finanšu tirgos ar finansiāli izdevīgiem nosacījumiem, valstij jau šobrīd ir ievērojamā apjomā pieejams finansējums sankciju ietekmes mazināšanai un ekonomikas atbalstam.

Ņemot vērā Krievijas militāro agresiju Ukrainā, Latvijai, līdzīgi kā citām ES valstīm, šobrīd aizņemšanās iespējas starptautiskajos finanšu tirgos ir ierobežotas, līdz ar to šobrīd aizņemšanās pasākumi tiek veikti iekšējā finanšu tirgū (2022. gada pirmajā ceturksnī izolēs emitēti apgrozībā esošo eiroobligāciju ar dzēšanu 2024., 2025., 2029. un 2031. gadā papildu laidieni 490 milj. euro apmērā). Pēc situācijas stabilizēšanās finanšu tirgos tiks turpināta resursu piesaiste finansēšanas nepieciešamības segšanai, t.sk. plānoto valsts parāda saistību izpildei, pieaugoša valsts budžeta deficīta finansēšanai un aizdevumu izsniegšanai, arī ar citiem vērtspapīru termiņiem, apjomiem un to izvietošanas metodēm. Paralēli aizņēmumiem publisku valsts parāda

vērtspapīru emisiju veidā, tiek saglabātas aizņemšanās iespējas arī no starptautiskajām finanšu institūcijām un uzturētas iespējas piesaistīt resursus arī citos finanšu tirgos.

Ņemot vērā aizņemšanās apjomu pieaugumu, ko ietekmē pret Krieviju un Baltkrieviju ieviesto sankciju, ko papildina energoresursu cenu strauja pieauguma negatīvais efekts uz valsts budžeta deficītu, atbilstoši šī brīža prognozei, kura ir sagatavota izteikti lielas nenoteiktības apstākļos, indikatīvi sagaidāms, ka vispārējās valdības parāda līmenis varētu pieaugt līdz 46% no IKP 2022. gadā (skat. 3.12. att.). Vispārējās valdības parāda prognozes tika izstrādātas, ņemot vērā aktualizētas FM valsts budžeta deficīta un IKP prognozes marta scenārijā, un tajās nav ņemti vērā iespējamie papildu valsts atbalsta pasākumi, kas potenciāli varētu tikt īstenoti, lai mazinātu Krievijas militārās agresijas Ukrainā negatīvo ekonomisko ietekmi uz Latvijas iedzīvotāju un uzņēmumu maksātspēju.

3.12. att. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences marta scenārijā

Neskatoties uz prognozēto parāda pieaugumu vidējā termiņā, sagaidāms, ka, līdzīgi kā februāra scenārijā, FDL noteiktais parāda nosacījums tiks ievērots, nodrošinot vispārējās valdības parāda ilgtspēju.

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. Makroekonomiskā scenārija riski

Parasti makroekonomiskās attīstības vidējā termiņa scenārija pamatā ir konservatīvi pieņēmumi par ekonomisko attīstību vidējā periodā un scenārija riski ir sabalansēti. Tomēr jāatzīmē, ka šogad makroekonomisko rādītāju prognozes ir aktualizētas ārkārtīgi augstas nenoteiktības apstākļos, un balstās uz situāciju, kāda tā bija šā gada marta pirmajā nedēļā, kā arī pieņēmumu, ka nenotiek krasa situācijas tālāka eskalācija.

Tas nosaka to, ka atjaunotā, marta scenārija prognožu riski pašlaik ir lejupvērsti un negatīvie riski ir saistīti ar vēl plašāku tirdzniecības un biznesa sakaru pārtraukšanu, ietverot arī Krievijas energoresursu importa apturēšanu, kā arī plašākiem piegāžu traucējumiem, kas var radīt energoresursu un citu pirmās nepieciešamības preču deficītu un būtiski palielināt to cenas. Straujāka cenu pieauguma ietekmē ekonomikas izaugsmes tempi var izrādīties būtiski zemāki, sarūkot privātā patēriņa un privāto investīciju apjomus. Papildus tam patērētāju un uzņēmēju konfidenci var pasliktināt tālāka ģeopolitiskās situācijas pasliktināšanās un karadarbības paplašināšanās, liekot atteikties no investīcijām reģionā. Negatīvie riski ietver arī eksportējošo uzņēmumu grūtības pārorientēt biznesu no Krievijas uz rietumu tirgiem, kas var izraisīt plašāku bankrotu vilni un darbinieku atlaišanas, paaugstinot bezdarba līmeni un radot sociālo spriedzi.

Vienlaikus pastāv arī pozitīvie riski, kas var dot stimulu ekonomikas izaugsmei, tajā skaitā izdevumu pieaugums aizsardzībai var nodrošināt rūpniecības un būvniecības nozaru straujāku attīstību, un papildus biznesa aktivitāti rada arī Ukrainas bēgļu uzņemšana, tostarp jau Covid-19 krīzē smagi cietušajā izmitināšanas un ēdināšanas nozarē. Palīdzība Ukrainai un tās iedzīvotājiem var veicināt arī straujāku privātā patēriņa pieaugumu, un iedzīvotāju patēriņa izdevumus var ietekmēt arī krājumu veidošana, pieaugot drošības riskiem. Savukārt atteikšanās no vakcinācijas sertifikātu prasības (vienlaikus ar Ukrainas iedzīvotāju uzņemšanu) var mazināt spriedzi darba tirgū, kur pēdējā pusgada laikā jau atkal bija vērojams darbaspēka trūkums atsevišķās nozarēs un profesijās, un straujāk palielināt tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaitu.

4.2. Jūtīguma analīze – pesimistiskais scenārijs

Ietekme uz ekonomiku

Atbilstoši pesimistiskajam scenārijam Latvijas ekonomika var piedzīvot straujāku izaugsmes tempu samazinājumu, nekā atjaunotajā marta scenārijā. Tā rezultātā 2022. gadā iekšzemes kopprodukts salīdzināmās cenās varētu nepieaugt un 2023. gadā palielināties tikai par 0,5%. Abos gados tā būtu aptuveni par 2 procentpunktiem lēnāka izaugsme nekā marta scenārijā.

Šāds iznākums sekotu pilnīgam preču un pakalpojumu plūsmas pārtrūkumam, t.sk., Krievijas energoresursiem, kas Latvijai nozīmēs eksporta samazinājumu par 4,7% 2022. gadā. Šāds šoks būtu jūtams arī 2023. gadā, kad eksporta apjoms varētu samazināties vēl par 2,7%.

Energoresursu piedāvājuma samazinājums veicinās izmaksu un inflācijas pieaugumu. Scenārijā pieņemts, ka energoresursu cenas saglabāsies marta līmenī, kas ir nedaudz augstāk, nekā paredzēts marta scenārijā. Patēriņa cenu inflācija 2022. gadā varētu sasniegt 11%, kas ir par 2,5 procentpunktiem vairāk, nekā marta scenārijā. Vidējā termiņā inflācija pamazām konverģēs uz cenu stabilitātes mērķi 2% apmērā.

4.1. tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no marta scenārija			
	2022	2023	2024	2025	2022	2023	2024	2025
IKP pieaugums faktiskajās cenās, %	11,2	5,6	6,8	5,8	0,3	-1,2	0,7	0,0
IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,0	0,5	3,3	3,4	-2,1	-2,0	0,0	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,0	1,6	4,0	4,0	-2,7	-2,8	0,0	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,8	2,0	0,5	0,5	0,0	1,4	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-3,1	1,0	4,8	3,0	-5,0	-3,7	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-4,7	-2,7	4,0	5,0	-1,7	-2,6	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	-4,2	-0,9	3,7	4,0	-2,2	-2,6	0,0	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā pieaugums faktiskajās cenās, %	5,0	4,0	5,3	5,0	-1,0	-1,7	0,0	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	1,0	0,0	0,0	0,0	-0,3	-0,4	0,0	0,0
Bezdarba līmenis, %	7,9	7,8	6,4	5,9	0,3	0,1	0,2	0,0

Šādos apstākļos privātā patēriņa izaugsme būs apgrūtināta, izdevumu pieaugumu lielā mērā noteiks inflācija. Tādējādi patēriņš salīdzināmajās cenās pieaugs tikai par 1,0% 2022. gadā un, cenu pieaugumam stabilizējoties, par 1,6% 2023. gadā.

Tikmēr investīcijas tik nenoteiktos apstākļos samazināsies, sarūkot par 3,1% 2022. gadā un par 2,7% 2023. gadā. To iespaidotu arī pieaugušās cenas, iepriekš noslēgto valsts projektu apturēšana no izpildītāju puses, kā arī ģeopolitiskā nenoteiktība, kas mazinās reģiona pievilcību investīcijām.

Ņemot vērā lejupvērstos prognožu riskus pēc karadarbības sākuma Ukrainā, par makroekonomiskās attīstības optimistisko scenāriju ir uzskatāms februāra scenārijs, kas aprakstīts sadaļā 2.3.

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu

Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumi būtiski samazinātos un vispārējās valdības budžeta bilance pasliktinātos. Salīdzinājumā ar atjaunoto (marta) scenāriju pesimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2022. gadā pieaugtu par 154,4 milj. *euro* jeb 0,4 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2023. gadā bilance pasliktinātos par 210,2 milj. *euro* jeb 0,6 procentpunktiem no IKP, bet 2024. un 2025. gadā par attiecīgi 157,4 milj. *euro* un 163,3 milj. *euro* salīdzinājumā ar marta scenāriju jeb 0,4 procentpunktiem no IKP. Vispārējās valdības deficīts pesimistiskajā scenārijā 2022. gadā pieaugtu līdz 6,9% no IKP, 2023. gadā līdz 2,9% no IKP, 2024. gadā līdz 2,2% no IKP, bet 2025. gadā līdz 1,3% no IKP.

4.2. tabula. Pesimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. euro

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no marta scenārija			
	2022	2023	2024	2025	2022	2023	2024	2025
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-6,9	-2,9	-2,2	-1,3	-0,4	-0,6	-0,4	-0,4
Vispārējās valdības budžeta bilance	-2 523,9	-1 132,6	-901,2	-577,9	-154,4	-210,2	-157,4	-163,3
Nodokļu ieņēmumi	10 356,6	10 810,3	11 392,6	11 993,5	-151,9	-206,1	-149,3	-148,6
<i>Iedzīvotāju ienākuma nodoklis</i>	1 936,0	1 984,0	2 070,0	2 192,0	-27,0	-42,0	-44,0	-46,0
<i>Uzņēmuma ienākuma nodoklis</i>	320,0	325,0	350,0	390,0	-10,0	-15,0	-15,0	-10,0
<i>PVN</i>	3 096,4	3 289,8	3 525,2	3 726,4	-53,4	-53,3	0,0	0,0
<i>Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas¹²</i>	3 371,2	3 526,4	3 692,7	3 874,4	-32,5	-64,0	-69,6	-73,3
<i>Akcīzes nodoklis</i>	1 120,9	1 149,0	1 197,0	1 233,6	-17,1	-15,8	-6,7	-6,5
Ne-nodokļu ieņēmumi	668,6	567,0	536,6	546,5	-2,5	-4,1	-5,9	-4,6
Procentu izdevumi	200,1	232,2	277,5	295,7	0,0	0,0	2,2	10,0
Vispārējās valdības parāds, % no IKP	45,6	45,9	45,1	44,4	-0,1	0,7	0,6	1,1

Istenojoties ekonomiskās attīstības pesimistiskākajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu samazināšanās ietekmē pieaugtu valsts budžeta deficīts, kā rezultātā turpmākajos gados palielinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar atjaunoto marta scenāriju. Papildus aizņemšanās izraisītu procentu izdevumu pieaugumu. Pesimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2022. un 2023. gadā nemainītos, bet 2024. gadā būtu par 2,2 milj. euro lielāki un 2025. gadā par 10 milj. euro lielāki nekā marta scenārijā.

4.3. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2021.-2024. gadam

Atbilstoši FM novērtējumam vispārējās valdības budžeta deficīts 2021. gadā bija 7,2% no IKP, kas ir zemāks nekā prognozēts Latvijas Stabilitātes programmā 2021.-2024. gadam, kad, ņemot vērā augsto nenoteiktību saistībā ar Covid-19 pandēmijas attīstību, deficīts 2021. gadam tika prognozēts 9,3% no IKP.

Turpinoties straujai Covid-19 izplatībai, straujajam energoresursu cenu kāpumam un karadarbībai Ukrainā, lielāku ietekmi nekā prognozēts 2022. gadā veido plaši atbalsta pasākumi, kā rezultātā vispārējās valdības budžeta deficīts 2022. gadā atjaunotajā marta scenārijā tiek prognozēts augstāks, t.i., 6,5% no IKP iepriekš prognozēto 2,7% no IKP vietā. Savukārt vidējā termiņā līdz ar atbalsta programmu izbeigšanu un turpinoties ekonomiskai izaugsmei, kas palielinās nodokļu ieņēmumus, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības budžeta deficīts samazināsies, taču, ņemot vērā 2021. gada rudenī pieņemtos lēmumus par papildus izdevumiem atalgojumam un investīcijām, kā arī valdības neseno lēmumu par lielāku finansējumu aizsardzībai, deficīts pie nemainīgas politikas tiek prognozēts augstāks nekā iezīmēts iepriekšējā Latvijas Stabilitātes programmā.

Vispārējās valdības parāda prognoze marta scenārijā ir samazināta 2022.-2024. gadā, salīdzinot ar 2021.-2024. gada Stabilitātes programmas Covid-19 ietekmes scenārija prognozēm (skat. 4.3. tabulu).

Izmaiņas noteica galvenokārt straujākā ekonomikas izaugsme 2021. gadā nekā tika prognozēts, kas rezultējies lielākā IKP nominālvērtībā, kas savukārt samazināja vispārējās

¹² Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3.pensiju līmenī

valdības parāda līmeni attiecībā pret IKP. Arī nākamajos gados, neskatoties uz prognozēto aizņemšanās apjomu pieaugumu, aktualizētās IKP prognozes nodrošina zemākus parāda līmeņus attiecībā pret IKP, salīdzinot ar 2021.–2024. gada Stabilitātes programmas Covid-19 ietekmes scenārija prognozēm.

Vidējā termiņa vispārējās valdības parāda prognoze sagatavota joprojām lielas nenoteiktības apstākļos, ņemot vērā sagaidāmo pret Krieviju un Baltkrieviju noteikto sankciju un strauju energoresursu cenu pieauguma ietekmi uz makroekonomiskajiem un valsts budžeta fiskālajiem radītajiem atbilstoši FM novērtējumam. Vispārējās valdības parāda prognozēs nav ņemti vērā iespējamie papildu valsts atbalsta pasākumi, kas potenciāli varētu tikt īstenoti, lai mazinātu Krievijas militārās agresijas Ukrainā negatīvo ekonomisko ietekmi uz Latvijas iedzīvotāju un uzņēmumu maksātspēju.

4.3. tabula. Atjaunotā marta scenārija salīdzinājums ar 2021.-2024. gada Stabilitātes programmas prognozēm

	EKS kods	2021	2022	2023	2024	2025
IKP pieaugums (%)	B1g					
2021.gads		3,0	4,5	3,2	2,8	-
2022.gads		4,8	2,1	2,5	3,3	3,4
Izmaiņas		1,8	-2,4	-0,7	0,5	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2021.gads		-9,3	-2,7	-1,3	-0,3	-
2022.gads		-7,2	-6,5	-2,4	-1,8	-0,9
Izmaiņas		2,1	-3,8	-1,0	-1,4	-
Vispārējās valdības parāds (% no IKP)						
2021.gads		48,9	50,3	48,8	48,5	-
2022.gads		44,8	45,7	45,2	44,5	43,4
Izmaiņas		-4,1	-4,6	-3,6	-4,0	-

5. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

5.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV. Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs nodrošina gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi, pamatojoties uz Ietvara likumu un budžeta pieprasījumiem. Finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumu atbilstību Ietvara likumā noteiktajiem budžeta mērķiem un prioritārajiem attīstības virzieniem, kā arī ekonomiskuma un efektivitātes principiem un, ja nepieciešams, pieprasa papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Finanšu ministrs arī ir atbildīgs par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību, kā arī VK darbības uzraudzību atbilstoši LBFV prasībām.

Finanšu ministrs gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī – par valsts budžeta izpildes gaitu.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

LBFV ir noteikta norma, kas paredz MK nodrošināt pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. MK ik gadu pieņem lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu vienlaikus ar budžeta sagatavošanas grafika apstiprināšanu. Savukārt finanšu ministrs atbilstoši minētajam grafikam iesniedz MK valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes procesā.

2022. gadā izdevumu pārskatīšana strukturēta **divos virzienos** – gadskārtējā valsts budžeta izdevumu pārskatīšana un vidēja termiņa valsts budžeta izdevumu analīze.

Gadskārtējās valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas ietvaros paredzēti trīs galvenie bloki – Nozaru ministriju pārraudzībā esošo finansēšanas politiku analīze, horizontālie pasākumi finanšu resursu pārdalei par labu aktuālajām prioritātēm, kā arī procesu un sistēmu pilnveidošana.

Vidēja termiņa valsts budžeta izdevumu analīzes ietvaros paredzēts nodrošināt informācijas un datu apstrādi un analīzi, lai veiktu atsevišķu nozaru ministriju pārraudzībā esošo politiku un jomu izpēti, veikt datu un informācijas analīzi, lai efektīvizētu izdevumus, kas saistīti ar nekustamo īpašumu nomu un uzturēšanu ņemot vērā pieaugošo attālinātā darba iespēju izmantošanu valsts pārvaldē, kā arī veikt finanšu vadības analīzi pašvaldībās, lai pilnveidotu finanšu izlīdzināšanu un radītu pašvaldībām līdzīgas iespējas ar likumu noteikto funkciju izpildei (skat. 5.1. att.).

Gadskārtējā valsts budžeta izdevumu pārskatīšana 	Vidēja termiņa valsts budžeta izdevumu analīze
 <p>Nozaru ministriju pārraudzībā esošo finansēšanas politiku analīze</p>	<p>Datu un informācijas analīze, lai efektīvāku izdevumus, kas saistīti ar nekustamo īpašumu nomu un uzturēšanu</p>
 <p>Horizontālie pasākumi finanšu resursu pārdalei aktuālajām prioritātēm</p>	<p>Finanšu vadības analīze pašvaldībās, piemēram, finanšu izlīdzināšanas pilnveidei</p>
 <p>Finanšu vadības sistēmas un procesu pilnveide</p>	<p>Informācijas un datu apstrāde, lai nodrošinātu atsevišķu nozaru ministriju pārraudzībā esošo politiku un jomu analīzi</p>

5.1. att. Izdevumu pārskatīšanas tvērumi 2022. gadam

Valsts budžetu veido budžeta programmas, kuru struktūru nosaka institūcijas darbības stratēģijā definētie darbības (rīcības) virzieni vai ministrijas vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktās funkcijas. Tādējādi tiek veidota sasaiste budžeta izstrādei ar politikas plānošanu, jo viens no institūciju darbības stratēģijas uzdevumiem vidējā termiņā ir panākt, ka budžeta programmas nodrošina attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes katru gadu iekļauj budžeta pieprasījumos valsts budžeta programmu darbības rezultātus, kurus pēc iespējas veido attīstības plānošanas dokumentos plānotie darbības rezultāti un to rezultatīvie rādītāji. Pilnveidojot budžeta paskaidrojumu saturu ar mērķi sniegt informāciju par valsts budžetu kā politikas realizācijas instrumentu un palielināt budžeta paskaidrojumos esošās informācijas uztveramību – tika ieviestas Politikas un resursu vadības kartes, kuras sniedz padziļinātu priekšstatu par nozaru politiku rezultātu sasniegšanā ieguldītajiem resursiem (finanšu un cilvēkresursiem) un par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai.

Papildus pilnveidotais budžeta formāts ir devis iespēju interaktīvā un uzskatāmā veidā informēt Latvijas iedzīvotājus par to, kādās jomās un kādā apmērā tiek ieguldīta nodokļu maksātāju nauda un kādi rezultāti sagaidāmi. Ikvienam interesentam FM tīmekļvietnē ir pieejama:

- interaktīvā budžeta infografika, kas ļauj lietotājam iepazīties ar deviņām budžeta ieguldījuma jomām (piemēram, veselība, izglītība, sociālā aizsardzība u.c.) un tām novirzīto finansējumu, kā arī uzzināt detalizētu informāciju par ieguldījuma virzieniem katrā no nozarēm un finansējuma avotiem. Papildus tiek sniegta informācija par rezultātiem, kuri sagaidāmi no valsts budžeta finansējuma ieguldīšanas attiecīgajā jomā;
- strukturēti ministriju un citu centrālo valsts iestāžu budžeti gan kopsavilkumā, gan detalizēti. Lietotājs var iepazīties ar ministriju un citu centrālo valsts iestāžu darbības jomām un tām novirzīto finansējumu, kā arī gūt priekšstatu par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai. Tas tiek atspoguļots politikas un resursu vadības kartēs, kurās vienkopus ir sniegta iespējami aptveroša un raksturojoša informācija par nozares darbu attiecīgajā jomā – mērķis, tā sasniegšanā ieguldāmie resursi (angļu val. – *inputs*), sagaidāmie darbības rezultāti (angļu val. – *outputs*) un augstākā līmeņa sasniedzamie nozaru politikas un kvalitātes rādītāji (angļu val. – *outcomes*).

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina gan Politikas un resursu vadības kartēs norādīto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju, gan valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

LBFV nosaka sekojošus valsts budžeta izpildes organizatoriskos aspektus:

- valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem saskaņā ar gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem;
- budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus;
- valsts budžeta iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK. Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības, no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas un kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK naudas līdzekļiem, kuri nav saņemti no valsts budžeta;
- ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK ceturkšņa pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK aizkavēt vai samazināt asignējumu noteiktam periodam, ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par vismaz viena šāda nosacījuma iestāšanos:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5% no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes vai faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5% no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes, vai VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības;
- ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par šīs daļas 1.punktā minētā nosacījuma iestāšanos.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma

naudu 0,1% apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;

- lai segtu budžetam radušos zaudējumus, VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja: nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību; ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem; ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi; ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmies saistības, pārsniedzot VK sniegto asignējumu;
- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asignēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asignējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK atbilstoši Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas likumam ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi.

No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas, VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

5.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte

5.2.1. Stabilitātes programmas februāra scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes

Nodokļu politikas stratēģisko virzienu skaidrība un stabilitāte ir būtiska gan uzņēmējdarbības, gan sabiedrisko pakalpojumu un investīciju efektīvai plānošanai. Svarīga ir arī to sasaiste ar valsts vispārējiem attīstības mērķiem. Tādējādi arī būtiskākie nodokļu pasākumi ir vērsti, lai ar nodokļu politiku uzlabotu darbaspēka nodokļu konkurētspēju un mazinātu ienākumu nevienlīdzību strādājošiem iedzīvotājiem.

Nodokļu ieņēmumu prognozes ir sagatavotas, pamatojoties uz makroekonomisko rādītāju prognozēm, kā arī, ņemot vērā 2021. gada faktisko izpildi, iepriekš pieņemtās izmaiņas likumdošanā un Covid-19 krīzes laikā pieņemtus nodokļu atbalsta pasākumus.

Likumprojekta “Par valsts budžetu 2022. gadam” izstrādes gaitā būtiskākās pieņemtās nodokļu politikas izmaiņas:

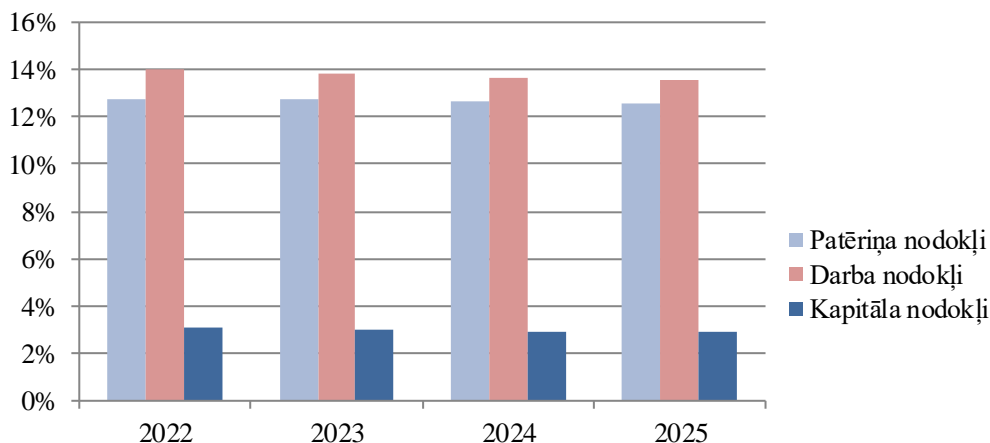
- DNM un pensionāru neapliekamā minimuma palielināšana no 2022. gada 1. janvāra, attiecīgi no 300 līdz 350 *euro* mēnesī un no 330 līdz 350 *euro* mēnesī, un abu neapliekamo minimumu palielināšana no 2022. gada 1. jūlija līdz 500 *euro* mēnesī;
- PVN likmes samazināšana no 12% līdz 5% grāmatu piegādēm un preses un citu masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādēm un to abonentmaksai. PVN likmes samazināšana e-grāmatām, laikrakstiem un periodiskiem e-izdevumi un mediju saturam digitālajā formātā no 21% uz 5%;
- VSAOI maksimālā objekta palielināšana no 62 800 līdz 78 100 *euro*.

5.1. tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. euro

	Kods (EKS)	2022	2023	2024	2025
Nodokļu ieņēmumi					
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	4 760,2	5 126,1	5 382,8	5 632,2
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 409,8	2 540,4	2 666,2	2 819,4
3. Kapitāla nodokļi	D.91	18,3	18,6	18,9	19,1
4. Sociālās iemaksas	D.61	3 552,8	3 768,5	3 961,2	4 152,2
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	3 425,2	3 641,0	3 833,7	4 024,7

Tiek prognozēts, ka darbaspēka nodokļu īpatsvars samazināsies no 47,0% 2022. gadā līdz 46,8% 2025. gadā, līdz ar to patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielināsies no 53,0% 2022. gadā līdz 53,2% 2025. gadā.

Darbaspēka nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP 2025. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, samazināsies par 0,4 procentpunktiem, kā arī patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumi no IKP samazināsies par 0,4 procentpunktiem.

5.1. att. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Turpinoties Covid-19 infekcijas izraisītajai krīzei arī 2022. gadā, tiek turpināti likumā “Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums” ietvertie atbalsta un saimnieciskās darbības ierobežojošie pasākumi:

- nodokļu maksātājs, kurš no 2021. gada 11. oktobra nevar veikt to saimniecisko darbību, kura ir tā pamatdarbības veids, valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas noteikto aizliegumu dēļ, var pieteikties nodokļu samaksas termiņa pagarinājumam, to sadalot termiņos vai atliekot uz laiku līdz 2023. gada 30. jūnijam, skaitot no iesnieguma iesniegšanas dienas;
- IIN avansa maksājumu atcelšana 2022. gadā;

- azartspēļu un izložu organizēšanas aizliegšana (izņemot interaktīvās azartspēles, skaitļu izlozes un momentloterijas) un azartspēļu organizēšanas licenču apturēšana, kad valstī izsludināta ārkārtējā situācija un noteikts aizliegums organizēt azartspēles azartspēļu organizēšanas vietās. Nodokli aprēķina proporcionāli tām mēneša kalendāra dienām, kurās azartspēļu organizēšana ir atļauta.

Pievienotās vērtības nodoklis

Februāra scenārijā PVN ieņēmumu dinamika atspoguļo prognozējamo valsts ekonomikas attīstību, kuru veicinās Latvijas un pasaules ekonomikas atkopšanās no Covid-19 krīzes un Eiropas Atveseļošanas un noturības mehānisma īstenošana.

PVN ieņēmumus 2022. gadā ietekmēs 2021. gadā pieņemtie grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā: ar 2022. gada 1. janvāri bija ieviesta PVN samazinātā 5% likme grāmatām un periodikas izdevumiem iespieddarba formā un visos elektroniska izdevuma formātos – datu nesējos, lejupielādējot un tiešsaistes režīmā (arī e-grāmatām, periodikas e-izdevumiem, ziņu portāliem un to publikācijām). Tāpat PVN samazinātā 5% likme no 2022. gada sākuma tiek piemērota abonētājiem. Turklāt saskaņā ar Latvijas Republikas Senāta 2021. gada 22. marta spriedumu, medicīnisko ierīču (arī to komplektējošo daļu, rezerves daļu un piederumu) piegādēm precizēta PVN piemērošanas norma. Rezultātā lielākai minēto preču daļai tagad piemēro PVN pamatlīkmi, nevis PVN samazināto likmi.

Papildus minētajām izmaiņām PVN ieņēmumus ietekmē arī citi pasākumi, kas nav tieši saistīti ar Pievienotās vērtības nodokļa likuma izmaiņām, bet ietekmēs ieņēmumu apmērus (sk. 5.2. tabulu, kurā atspoguļoti visi PVN ieņēmumus ietekmējošie nodokļu politikas pasākumi).

5.2. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme¹³ uz PVN ieņēmumiem, milj. euro

	2022	2023	2024	2025
PVN samazinātās 5% likmes ieviešana grāmatām un periodikas izdevumiem iespieddarba formā un visos elektroniska izdevuma formātos – datu nesējos, lejupielādējot un tiešsaistes režīmā (arī e-grāmatām, periodikas e-izdevumiem, ziņu portāliem un to publikācijām), kā arī to abonēšanai.	-6,2			
Saskaņā ar Latvijas Republikas Senāta 2021. gada 22. marta spriedumu, medicīnisko ierīču piegādēm precizēta norma.	+10,4			
DNM un pensionāru neapliekamā minimuma palielināšana no 2022. gada 1. janvāra, attiecīgi no 300 līdz 350 euro mēnesī un no 330 līdz 350 euro mēnesī, un abu neapliekamo minimumu palielināšana no 2022. gada 1. jūlija līdz 500 euro mēnesī.	+12,4	+7,8	+0,1	
Piešķirtie Covid-19 termiņpagarinājumi laika posmā no 2021. gada 11. oktobra	-0,02			
Izmaiņu ietekme kopā:	+16,5	+7,8	+0,1	

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

Ar 2018. gadu ieviests konceptuāli jauns UIN maksāšanas režīms. Minētais modelis paredz nodokļa maksāšanas brīdi atlikt līdz brīdim, kad peļņa tiek sadalīta vai citādā veidā novirzīta tādiem izdevumiem, kuri nenodrošina uzņēmuma turpmāku attīstību.

UIN ieņēmumus vidējā termiņā ietekmēs Covid-19 krīzes laikā apstiprinātie nodokļu atbalsta pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā.

¹³ Šeit un turpmākajās nodokļu politikas izmaiņu ietekmes tabulās atspoguļota ieviešanas gada ietekme

5.3. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz UIN ieņēmumiem, milj. euro

	2022	2023	2024	2025
Procentu maksājumu neiekļaušana ar UIN apliekamajā bāzē 2021. un 2022. gadā	-5,5		+5,5	
Izmaiņu ietekme kopā:	-5,5		+5,5	

Akcīzes nodoklis

Akcīzes nodokļa ieņēmumus 2022. gadā ietekmēs iepriekšējos gados pieņemtie grozījumi likumā “Par akcīzes nodokli”, galvenokārt likmju paaugstināšana tabakas izstrādājumiem.

No 2021. gada janvāra līdz 2025. gada beigām ir samazināta akcīzes nodokļa likme dabasgāzei, ko izmanto kā degvielu, kas neatstās būtisku negatīvu ietekmi uz valsts budžeta ieņēmumiem.

Saskaņā ar 2020. gada 24. novembrī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā “Par akcīzes nodokli”, arī 2022. gadā paredzētas akcīzes nodokļa izmaiņas tabakas izstrādājumiem. 5.4. tabulā apkopotas akcīzes nodokļa tabakas izstrādājumiem likmes.

5.4. tabula. Akcīzes nodokļa likmes tabakas izstrādājumiem 2021.–2023. gadā

Tabakas izstrādājuma veids	Likmes spēkā stāšanās datums		
	01.03.2021.	01.01.2022.	01.01.2023.
Cigaretēs			
Nodokļa likme par 1 000 cigaretēm., <i>euro</i>	92,50	98,00	104,00
Nodokļa minimālais līmenis par 1000 cigaretēm, <i>euro</i>	121,40	128,40	135,90
Ad valorem, %	15,0%	15,0%	15,0%
Cigāri, cigarillas	01.01.2021.	01.01.2022.	01.01.2023.
Nodokļa likme par 1 000 gab., <i>euro</i>	104,7	115,20	126,70
Smēķējamā tabaka, tabakas lapas	01.01.2021.	01.01.2022.	01.01.2023.
Nodokļa likme par 1 000 g., <i>euro</i>	80,25	85,90	91,90
Karsējamā tabaka	01.01.2021.	01.01.2022.	01.01.2023.
Nodokļa likme par 1 000 g., <i>euro</i>	160,00	207,00	218,00

Šie grozījumi paredz izmaiņas pārējo akcīzes preču likmēs ar 2022. gada 1. janvāri:

- elektroniskajās cigaretēs izmantojamo šķidrumu un to sagatavošanas sastāvdaļu akcīzes nodokļa likme ir 0,16 *euro* par 1 ml šķidruma, ar 2023. gada 1. janvāri 0,20 *euro* par 1 ml šķidruma;
- tabakas aizstājējproduktu akcīzes nodokļa likme ir 100,00 *euro* par 1000 gramiem, ar 2023. gada 1. janvāri 120,00 *euro* par 1000 gramiem;

Atbilstoši 2020. gada 6. februārī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā “Par akcīzes nodokli”, paredzēts bezalkoholiskajiem dzērieniem ar cukura saturu no 8 gramiem uz 100 mililitriem piemērot paaugstinātu akcīzes nodokļa likmi 14,00 *euro* par 100 litriem ar 2022. gada 1. janvāri.

Papildus iepriekš minētajām akcīzes nodokļa likmju izmaiņām, no 2022. gada 1. janvāra akcīzes nodokli piemēro uztura bagātinātājiem, kas satur etilspirtu, ja iepakojuma vienība pārsniedz 150 mililitrus.

No 2022. gada 1. jūlija paredzētas samazinātas akcīzes nodokļa likmes vīnam, raudzētiem dzērieniem un starpproduktiem, ja šos izstrādājumus ražo vidējais vīna, vidējais raudzēto dzērienu vai patstāvīgais vidējais starpproduktu ražotājs. Kā arī papildus akcīzes nodokļa likmju samazinājumi pienākas mazajām alkoholisko dzērienu darītavām.

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

IIN ieņēmumus galvenokārt ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto skaits, nodarbināto ienākumi, ar IIN neapliekamā minimuma un atvieglojumu apmērs, minimālā darba alga, kā arī ieviestās likumdošanas izmaiņas.

Pieņemtās normatīvo aktu izmaiņas, kas ietekmē IIN ieņēmumus:

- VSAOI maksimālā objekta palielināšana no 62 800 līdz 78 100 *euro*;
- darba devēja veselības pakalpojuma limita paaugstināšana.
- DNM un pensionāru neapliekamā minimuma palielināšana no 2022. gada 1. janvāra, attiecīgi no 300 līdz 350 *euro* mēnesī un no 330 līdz 350 *euro* mēnesī, un abu neapliekamo minimumu palielināšana no 2022. gada 1. jūlija līdz 500 *euro* mēnesī.

Papildus minētajam IIN ieņēmumus vidējā termiņā ietekmēs iepriekš apstiprinātās likumdošanas izmaiņas, Covid-19 krīzes laikā apstiprinātie nodokļu atbalsta pasākumi, kā arī Satversmes tiesas 2022. gada 7. janvāra spriedums par saimnieciskās darbības izdevumu ierobežojumu 80 procentu apmērā atcelšanu.

5.5. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz IIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2022	2023	2024	2025
IIN atbrīvojuma par atbalsta summām saglabāšana līdz 2023. gadam				+2,2
DNM un pensionāru neapliekamā minimuma palielināšana no 2022. gada 1. janvāra, attiecīgi no 300 līdz 350 <i>euro</i> mēnesī un no 330 līdz 350 <i>euro</i> mēnesī, un abu neapliekamo minimumu palielināšana no 2022. gada 1. jūlija līdz 500 <i>euro</i> mēnesī	-106,2	-66,9		
Avansa maksājumu atcelšana saimnieciskās darbības veicējiem 2022. taksācijas gadā	-30,0	+60,0	-30,0	
Darba devēja veselības pakalpojuma limita paaugstināšana	-0,5			
VSAOI maksimālā objekta palielināšana no 62 800 līdz 78 100 <i>euro</i>	-6,8			
Satversmes tiesas lēmums par saimnieciskās darbības izdevumu ierobežojumu 80 procentu apmērā atcelšanu		-3,6		
Piešķirtie Covid-19 termiņpagarinājumi laika posmā no 2021. gada 11. oktobra	-0,1			
Izmaiņu ietekme kopā:	-143,5	-10,5	-30,0	+2,2

Sociālās apdrošināšanas iemaksas¹⁴

Vidējā termiņa sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu dinamiku noteiks ne tikai prognozētais darba samaksas fonda pieaugums, bet arī veiktās izmaiņas normatīvajos aktos.

Ar 2022. gada 1. janvāri stājās spēkā grozījumi, kas paredz, ka solidaritātes nodokli piemēro ienākumiem, kas pārsniedz 78 100 *euro* gadā. Solidaritātes nodokļa maksāšanas kārtība un nodokļa sadalīšanas secība nav mainīta. Nodokļa sadalīšanas secība, prioritāti piešķirot ar solidaritāti saistītām sadaļām:

- 1 procentpunkta apmērā veselības aprūpes pakalpojumu finansēšanai;
- 14 procentpunktu apmērā valsts pensiju speciālajā budžetā (no 2021. gada tos novirza valsts pensiju speciālajā budžetā nepersonalizēti);
- 10 procentpunktu apmērā iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontā.

Iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā saglabājas nemainīga, sastādot 6 procentpunktus no kopējās valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmes.¹⁵

¹⁴ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

¹⁵ Saskaņā ar EKS metodoloģiju sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas tiek novirzītas valsts fondēto pensiju shēmā, netiek uzskaitītas kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi.

Pieņemtās normatīvo aktu izmaiņas, kas ietekmē sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus 2022. gadā:

- VSAOI maksimālā objekta palielināšana no 62 800 līdz 78 100 *euro*;
- darba devēja veselības pakalpojuma limita paaugstināšana.

Papildus minētajam iemaksas vidējā termiņā ietekmēs iepriekš apstiprinātie Covid-19 krīzes laikā apstiprinātie nodokļu atbalsta pasākumi.

5.6. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem¹⁶, milj. euro

	2022	2023	2024	2025
Darba devēja veselības pakalpojuma limita paaugstināšana	-0,8			
VSAOI maksimālā objekta palielināšana no 62 800 līdz 78 100 <i>euro</i>	+9,6			
Piešķirtie Covid-19 termiņpagarinājumi laika posmā no 2021. gada 11. oktobra	-0,1			
Izmaiņu ietekme kopā:	+8,7			

Iepriekš pieņemtie pasākumi ietekmē arī valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas pamatbudžetā veselības finansēšanai.

5.7. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām pamatbudžetā veselības finansēšanai, milj. euro

	2022	2023	2024	2025
Darba devēja veselības pakalpojuma limita paaugstināšana	-0,03			
VSAOI maksimālā objekta palielināšana no 62 800 līdz 78 100 <i>euro</i>	+0,1			
Piešķirtie Covid-19 termiņpagarinājumi laika posmā no 2021. gada 11. oktobra	-0,01	+0,01		
Izmaiņu ietekme kopā:	+0,01	+0,001		

5.2.2. Marta scenārija nodokļu ieņēmumu prognozes

Izstrādājot marta scenārija ieņēmumu prognozes, ņemtas vērā aktualizētās makroekonomiskās prognozes, kas ietver ieviestās sankcijas pret Krieviju un Baltkrieviju. Šajā scenārijā nav papildus pasākumu, kas ir uzskaitītas 5.2.1. nodaļā. Tiek prognozēts, ka IKP 2022. gadā salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu palielināsies par 10,9% (vidēja termiņa budžeta ietvarā prognozētais pieaugums bija +10,8%). Rezultātā kopbudžeta nodokļu ieņēmumi pēc naudas plūsmas tiek prognozēti ar 317,9 milj. *euro* pieaugumu salīdzinājumā ar vidēja termiņa budžeta ietvara prognozi 2022. gadam, savukārt salīdzinājumā ar Stabilitātes programmas februāra scenāriju tiek prognozēts 147,2 milj. *euro* samazinājums.

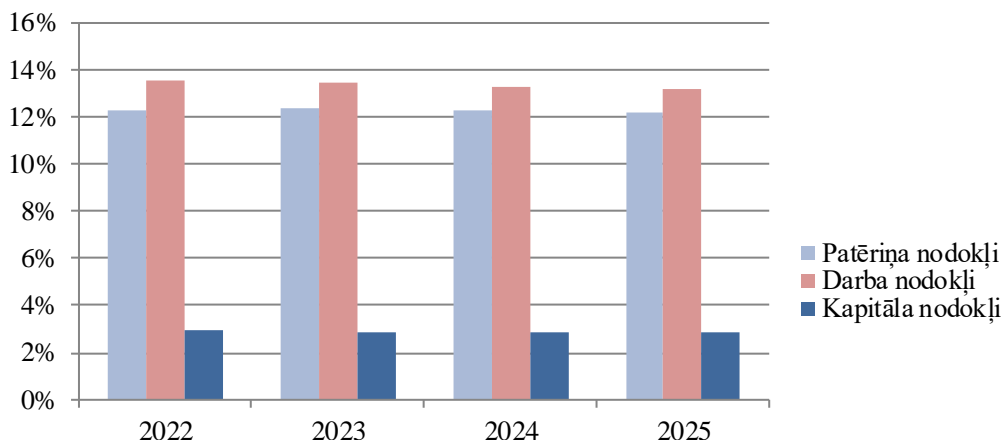
5.11. tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. euro

	Kods (EKS)	2022	2023	2024	2025
Nodokļu ieņēmumi					
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	4 710,7	5 028,3	5 282,4	5 532,9
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 362,7	2 484,1	2 610,1	2 772,9
3. Kapitāla nodokļi	D.91	18,3	18,6	18,9	19,1
4. Sociālās iemaksas	D.61	3 498,0	3 703,9	3 894,6	4 082,2
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	3 370,5	3 576,4	3 767,1	3 954,7

¹⁶ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un maksājumu pamatbudžetā veselības aprūpes finansēšanai

Marta scenārijā, darbaspēka nodokļu īpatsvars samazināsies no 47,0% 2022. gadā līdz 46,9% 2025. gadā, bet patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielināsies no 53,0% 2022. gadā līdz 53,1% 2025. gadā.

Darbaspēka nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP 2025. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, samazināsies par 0,3 procentpunktiem, kā arī patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumi no IKP samazināsies par 0,3 procentpunktiem.

5.2. att. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Pievienotās vērtības nodoklis

PVN prognozēs ņemtas vērā aktualizētās makroekonomiskās prognozes, kas paredz, ka Latvijas tautsaimniecība ar 2022. gada 2. ceturksni sāks arvien vairāk izjust pret Krieviju ieviesto sankciju negatīvas sekas. Ekonomikas reālā izaugsme šim gadam samazināta par 1,9 procentu punktiem (no iepriekš prognozētajiem 4,0% līdz 2,1%), kas negatīvi ietekmēs PVN ieņēmumus. Savukārt cenu faktors, kas pastiprināsies sankciju ietekmē, nodrošinās straujāku nekā bija prognozēts Latvijas tautsaimniecības nominālo izaugsmi un līdz ar to pozitīvi ietekmēs PVN ieņēmumu apmērus: tiek prognozēts, ka patērētāju cenu indekss 2022. gadā palielināsies vidēji par 8,5% (cenu kāpuma prognoze bija paaugstināta par 2,3 procentu punktiem).

Muitas nodoklis

Muitas nodokļa prognozēs tiek prognozēts būtisks samazinājums, saistībā ar dažādu importa sankciju ieviešanu pret Krieviju un Baltkrieviju. Būs jāpārstrukturizē importa tirgus un iespējams, daļa no precēm turpmāk tiks importētas no ES valstīm, kur netiek piemērots ievadmuitas nodoklis.

Akcīzes nodoklis

Akcīzes nodokļa prognozēs ņemts vērā samazinājums ieņēmumos no naftas produktiem, saistībā ar straujo degvielas cenu kāpumu, kā rezultātā samazināsies degvielas patēriņš. Sankciju dēļ varētu samazināties akcīzes nodokļa ieņēmumi no dabasgāzes, jo pastāv nenoteiktība par dabasgāzes piegādēm no Krievijas un dabasgāzes piegādes alternatīvas. Tāpat ņemts vērā pieņēmums, ka dabasgāzes cenu kāpuma dēļ, iedzīvotāji arvien vairāk varētu izskatīt citus apkures veida risinājumus. Tiek paredzēts, ka samazināsies pārējo akcīzes preču patēriņš, piemēram, kafijai un bezalkoholiskajiem dzērieniem. Tā vietā tiks iegādātas vairāk primārās nepieciešamības preces.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas¹⁷ un iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Sociālās apdrošināšanas iemaksu un IIN prognozēs ņemtas vērā aktualizētās makroekonomiskās prognozes, kas paredz, ka darba samaksa fonda rādītāji, salīdzinot ar plānoto *Vidēja termiņa budžeta ietvars 2022., 2023. un 2024. gadam*, 2022. gadā samazināsies par 1,9 procentpunktiem, 2023. gadā samazināsies par 1,8 procentpunktiem, 2024. gadā pieauguma temps būs plānotajā apmērā.

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

UIN prognozēs tiek prognozēts zemāks sadalāmās peļņas apmēra pieaugums, jo uzņēmumu peļņu ietekmēs iespējamie piegādes ķēžu pārrāvumi (īpaši tiem, kam bija sadarbība ar Krieviju saistītiem uzņēmumiem), kā arī pieaugot energoresursu cenām palielināsies produkcijas pašizmaksa (daļa cenu pieauguma tiks kompensēta no peļņas, lai nezaudētu konkurētspēju).

Izložu un azartspēļu nodoklis

Izložu un azartspēļu nodokļa prognozēs saistībā ar inflācijas pieaugumu un iespējamo iedzīvotāju ienākumu samazinājumu, 2022. un 2023. gadā spēļu zāles tiek prognozēts mazāks spēļu automātu skaits.

5.12. tabula. Marta scenārija nodokļu ieņēmumu prognožu izmaiņas pēc naudas plūsmas, salīdzinot ar februāra scenārija prognozēm, %

	Marta scenārija prognoze / februāra scenārija prognozes, %			
	2022	2023	2024	2025
Pievienotās vērtības nodoklis	-0,62%	-1,95%	-2,25%	-2,30%
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	-4,62%	-6,08%	-5,19%	-2,44%
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	-1,46%	-1,65%	-1,67%	-1,63%
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts speciālajā budžetā	-1,45%	-1,75%	-1,74%	-1,74%
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas pamatbudžetā veselības finansēšanai	-1,41%	-1,71%	-1,71%	-1,72%
Muitas nodoklis	-15,00%	-10,00%	-7,00%	-5,00%
Akcīzes nodoklis	-1,60%	-2,34%	-1,41%	-0,76%
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Uzņēmumu transportlīdzekļu nodoklis	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Elektroenerģijas nodoklis	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Dabas resursu nodoklis	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Izložu un azartspēļu nodoklis	-5,41%	-2,77%	0,00%	0,00%
Nekustamā īpašuma nodoklis	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Kopbudžets	-1,38%	-1,99%	-1,93%	-1,77%

¹⁷ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

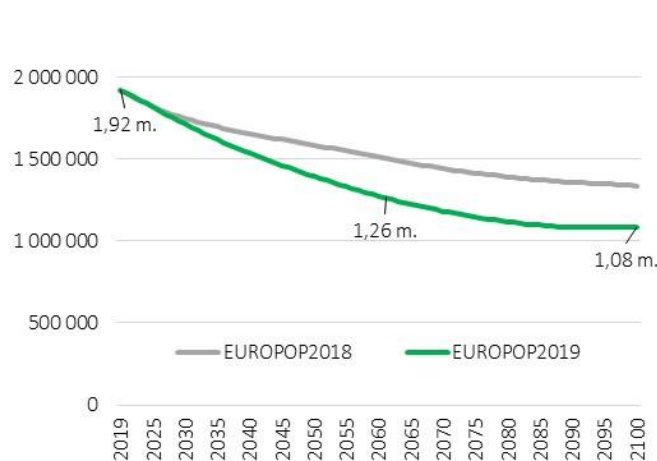
6. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

6.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs

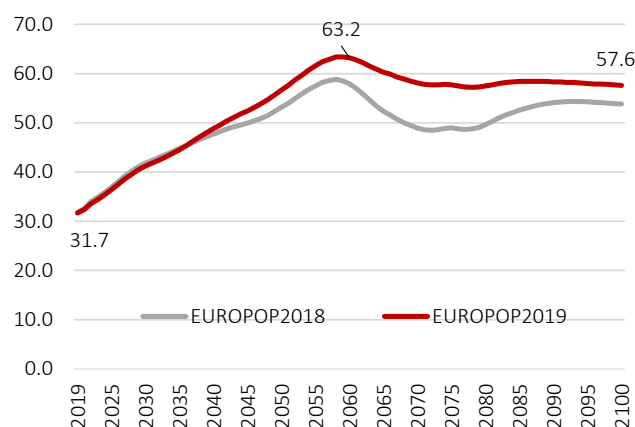
Reizi trijos gados EK sadarbībā ar dalībvalstīm Ekonomiskās politikas komitejas Iedzīvotāju novecošanās darba grupas (EPC AWG) ietvaros izstrādā ilgtermiņa ar novecošanos saistītu budžeta izdevumu prognozes. Aktuālākās budžeta izdevumu prognozes, kuras darba grupa izstrādāja 2020. gada otrā pusē, tika publicētas Novecošanās ziņojumā 2021 (*Ageing Report 2021*).

Atjaunojot publisko izdevumu prognozes līdz 2070. gadam, tika ņemtas vērā Eurostat sagatavotās demogrāfiskās prognozes EUROPOP2019, kā arī Eiropas Komisijas sagatavotās makroekonomisko rādītāju prognozes ilgam termiņam. Prognozēšanas metodoloģija, kas ir vienota visām dalībvalstīm, ir izdiskutēta un apstiprināta AWG darba grupā, kā arī publicēta *Ageing Report 2021: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*.

EUROPOP2019 prognozēs bāzes gads ir 2019. gads, un Latvijā 2019. gada sākumā iedzīvotāju skaits bija 1,92 milj. cilvēku, kas ir, piemēram, par 200 tūkst. mazāk nekā 2010. gadā. Aktuālie statistikas dati liecina, ka 2021. gada sākumā Latvijas iedzīvotāju skaits bija jau 1,89 milj. cilvēku. Atbilstoši demogrāfisko prognožu bāzes scenārijam tiek prognozēts, ka Latvijā iedzīvotāju skaits samazināsies līdz 1,26 miljoniem 2060. gadā un tālāk līdz 1,08 miljoniem iedzīvotāju 2100. gadā.

6.1. att. Iedzīvotāju skaits
(Datu avots: Eurostat)

6.2. att. 65+ iedzīvotāju īpatsvars, 15-64 iedzīvotāju skaitā, % (Datu avots: Eurostat)

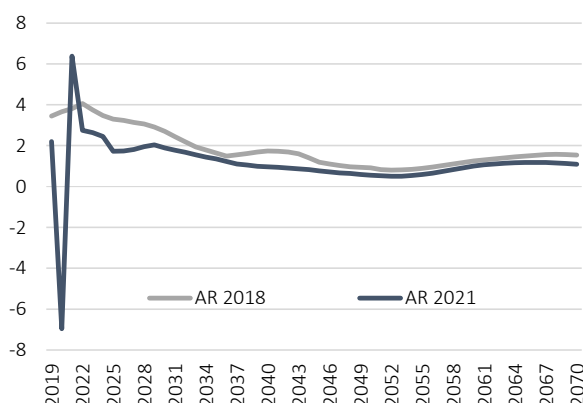
Jāatzīmē, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo prognozi (skat. 6.1. att.), aktualizētā iedzīvotāju skaita prognoze ir pesimistiskāka, un to nosaka:

- Zemāka dzimstība nekā prognozēts iepriekš. Lai gan summārais dzimstības koeficients tiek prognozēts zemāks, ilgtermiņā tas pieaugs no 1,58 2019. gadā līdz 1,73 2100. gadā. Aktuālie statistikas dati liecina, ka 2021. gadā dzimstība bija viena no zemākajām pēdējo 100 gadu laikā: 17,1 tūkst. jaundzimušie, kas ir par 437 jeb 2,5% mazāk nekā 2020. gadā.
- Lai gan mirstība tiek prognozēta nedaudz zemāka kā iepriekš, Eurostat prognozē, ka dabiskais pieaugums Latvijā ilgstoši saglabāsies negatīvs - līdz pat 2100. gadam. Aktuālie statistikas dati liecina, ka 2020. gadā, kad sākās COVID-19 pandēmija, mirušo skaits pieauga nedaudz, salīdzinot ar 2019. gadu tas palielinājās par 1,1 tūkst. jeb 4%. Savukārt 2021. gadā situācija mainījās, un mirušo skaits bija lielāks pēdējo 20 gadu laikā: salīdzinot ar 2020. gadu, tas pieauga par 5,4 tūkstošiem jeb 19%.

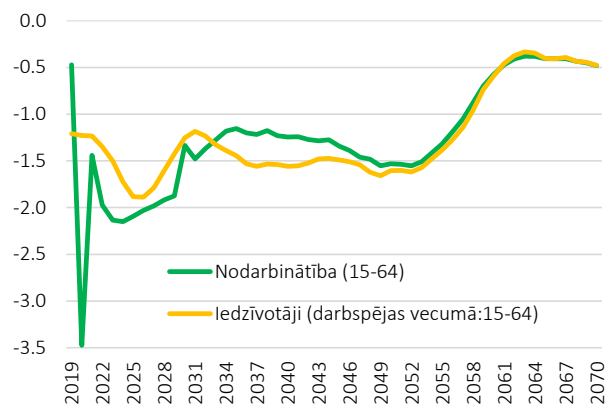
Atbilstoši *Eurostat* prognozēm Covid-19 ietekmei uz mirstību būs īstermiņa (1-2 gadu) efekts.

- Lielāks 65+ iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju skaitā darbspējas vecumā (15-64) (skat. 6.2. att.) nekā prognozēts iepriekš, augstāko īpatsvaru - 63,2% no darbspējas vecuma iedzīvotājiem sasniedzot 2060. gadā. Ilgtermiņā vecāka gadagājuma iedzīvotāju īpatsvara palielināšanos 15-64 iedzīvotāju skaitā ietekmēs mūža ilguma palielināšanās, kas saskaņā ar *Eurostat* prognozēm vīriešiem pieaugs no vidēji 70,6 gadiem 2019. gadā līdz 87,6 gadiem 2100. gadā, savukārt sievietēm palielināsies no vidēji 80,2 gadiem 2019. gadā līdz 92,1 gadam 2100. gadā. Tāpat arī 65+ attiecības palielināšanos pret 15-64 iedzīvotājiem ilgtermiņā ietekmēs iedzīvotāju darbspējas vecumā skaita samazināšanās atbilstoši *Eurostat* prognozēm.
- Izmaiņas migrācijas modelī. Piemērojot jaunu metodoloģiju migrācijai, visām daļībvalstīm ir negatīvs migrācijas saldo nekā prognozēts iepriekš. Latvijai līdz 2065. gadam *Eurostat* prognozē, ka no valsts izbrauks vairāk iedzīvotāju nekā iebrauks, taču laika periodā no 2065. gada līdz 2100. gadam migrācijas saldo tiek prognozēts pozitīvs.

Sagatavojot makroekonomisko rādītāju prognozes ilgam termiņam un izmantojot AWG darba grupā apstiprinātos pieņēmumus, EK prognozē, ka Latvijas iekšzemes kopprodukts turpinās augt vidēji par 1,2% laika periodā no 2019. līdz 2070. gadam. Salīdzinot ar iepriekšējām prognozēm, izaugsme tiek prognozēta nedaudz lēnāka (skat. 6.3. att.), galvenokārt ņemot vērā Covid-19 izraisītās ekonomiskās krīzes ietekmi, kā arī prognozēto ekonomikā kopējo nostrādāto stundu skaita samazināšanos vidēji par 1,1% 2019.-2070.gadā, straujāk sarūkot iedzīvotāju skaitam darbspējas vecumā nekā prognozēts iepriekš. Jāatzīmē, ka EK prognozē, ka nodarbinātības līmenis laika periodā no 2019. līdz 2032. gadam samazināsies no 72,5% līdz 68,2%, taču pēc tam pakāpeniski augs līdz sasniegs 71,3% 2070. gadā. Neskatoties uz nodarbinātības līmeņa pieaugumu, tiek prognozēts, ka kopumā nodarbināto skaits ilgtermiņā saruks līdz ar iedzīvotāju skaitu darbspējas vecumā (skat. 6.4. att.).

6.3. att. Reālā IKP pieaugums, %
(Datu avots: Ageing Report 2021)

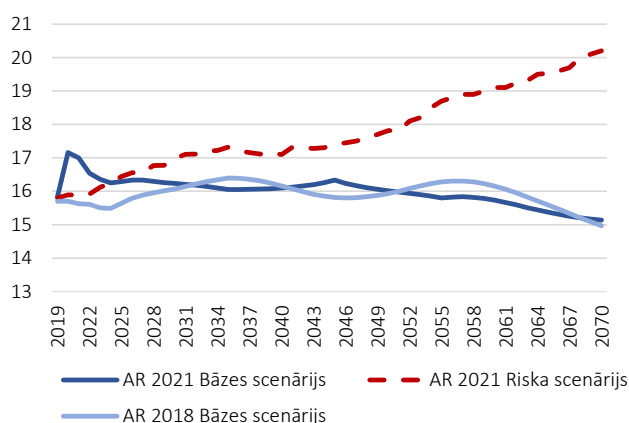

6.4. att. Darbspējīgo iedzīvotāju un nodarbinātības pieaugums, %
(Datu avots: Ageing Report 2021)

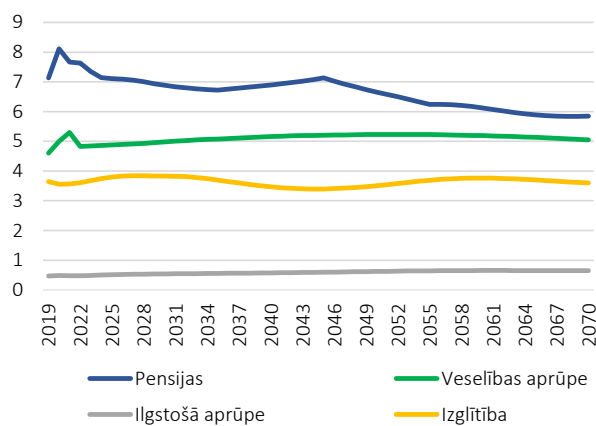
Demogrāfiskā un ekonomiskā, it īpaši darba tirgus situācija ilgtermiņā ietekmēs valsts finanšu ilgtspēju, radot ietekmi gan uz nodokļu ieņēmumiem, gan budžeta izdevumiem. Iekasēto nodokļu apjoms lielā mērā būs atkarīgs no nodarbināto skaita tendencēm ilgtermiņā, tāpat budžeta izdevumu pieaugumu ilgtermiņā ietekmēs jau iepriekš uzņemtas saistības pensiju un pabalstu izmaksai, parāda apkalpošanas izdevumi, kā arī ar iedzīvotāju novecošanos saistītu izdevumu pieaugums.

EPC AWG darba grupa, ņemot vērā aktualizētās ilgtermiņa demogrāfiskās un makroekonomiskās prognozes, ir aktualizējusi ar iedzīvotāju novecošanos saistīto izdevumu prognozes līdz 2070. gadam. Tās ir publicētas 2021. gada Novecošanās ziņojuma Otrajā daļā.

Atbilstoši bāzes scenārijam ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi 2070. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu samazināsies par 0,6 procentpunktiem un būs 15,2% no IKP (skat. 6.5. att.). Tendence izdevumiem ilgtermiņā samazināties kopumā saglabājas līdzīgi kā iepriekšējās prognozēs. Jāatzīmē, ka prognozes sagatavotas pie nemainīgas politikas scenārija, t.i., ņemot vērā tās likumdošanas izmaiņas, kas ir pieņemtas līdz 2020. gada oktobrim.

6.5. att. Ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi bāzes un riska scenārijā, % no IKP (Datu avots: Ageing Report 2021)

6.6. att. Ar novecošanos saistītie publiskie izdevumi pa pozīcijām, % no IKP (Datu avots: Ageing Report 2021)

Pensiju izdevumu prognožu pamatā (skat. 6.6. att.) ir Labklājības ministrijas sagatavotās prognozes, kas paredz pensiju izdevumu īpatsvara IKP samazināšanos no 7,1% no IKP 2019. gadā līdz 5,8% no IKP 2070. gadā. Izdevumu samazināšanos, it īpaši līdz 2025. gadam veicina pensionēšanās vecuma palielināšana, kā rezultātā samazinās pensiju saņēmēju skaits un pirmspensijas vecuma iedzīvotāji ilgāk atrodas darba tirgū.

Jāatzīmē, ka pensiju izdevumu īpatsvara IKP samazināšanās ilgtermiņā visticamāk uzlabos fiskālās ilgtspējas novērtējumu, ko EK vēl gatavos šā gada otrā pusē, taču vienlaicīgi paliek aktuāls jautājums par pensiju pietiekamību.

Sagatavojot prognozes, galvenokārt tika ņemtas vērā šādas likumdošanas izmaiņas:

- No 2014. gada pakāpeniski tiek palielināts pensionēšanās vecums – ik gadu par trim mēnešiem, līdz 2025. gadā tiks sasniegts 65 gadu vecums. Personām, kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem, ir tiesības pensionēties priekšlaicīgi – divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanas.
- No 2018. gada personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir mazāks par 15 gadiem un kurām nav tiesību uz valsts vecuma pensiju, saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likumu, sasniedzot noteikto pensionēšanās vecumu, tiek piešķirts un no valsts pamatbudžeta līdzekļiem izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. No 2025. gada nepieciešamais apdrošināšanas stāžs – 20 gadi.
- No 2019. gada 1. oktobra vecuma pensijām, kas aprēķinātas par 45 un vairāk gadu apdrošināšanas stāžu, pensiju indeksācijā piemēros faktisko patēriņa cenu indeksu un 80% (iepriekš 70%) no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem.
- No 2019. gada 1. oktobra piemaksas apmērs par vienu apdrošināšanas stāža gadu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim (1,50 euro pensijām, kas piešķirtas līdz 1996. gadam, un 1 euro pensijām, kas piešķirtas no 1997. gada), tiek pārskatīts,

ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem.

- Sākot ar 2020. gadu valsts fondētās pensijas kapitālu ir iespēja atstāt mantojumā vai pievienot norādītas personas pensijas kapitālam, gadījumā, ja cilvēks nomirst pirms pensijas vecuma.
- 2020. gada 1. oktobrī tika indeksētas pensijas un atlīdzības vai to daļu apmērs, kas nepārsniedz 454 *euro* mēnesī. Indeksētas tiek vecuma, invaliditātes, izdienas un apgādnieku zaudējuma pensijas un atlīdzības, kuras piešķirtas vai pārrēķinātas līdz 2020. gada 30. septembrim.

Tiek prognozēts, ka izdevumi veselības aprūpei ilgtermiņā palielināsies no 4,6% no IKP 2019. gadā līdz 5,1% no IKP 2070. gadā, pamatā ņemot vērā iedzīvotāju novecošanos, palielinoties mūža ilgumam un nepieciešamībai pēc veselības aprūpes pakalpojumiem. 2020.-2021. gadā veselības izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā, ņemot vērā gan IKP kritumu, gan papildus finansējumu cīņai ar Covid-19 – medicīnas aprīkojumam, individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, infrastruktūras uzlabošanai – īslaicīgi pieaugs līdz 5,0-5,3% no IKP.

Darba grupa papildus bāzes scenārijam izstrādāja arī vairākus alternatīvos scenārijus pie dažādiem pieņēmumiem, un riska scenārijā tiek prognozēts, ka publiskie izdevumi, kas ir saistīti ar iedzīvotāju novecošanos, pretēji bāzes scenārijam salīdzinājumā ar 2019. gadu varētu palielināties par 4,4 procentpunktiem un 2070. gadā sasniegt 20,2% no IKP. Riska scenārijā galvenokārt palielinātos izdevumi veselības aprūpei un ilgstošajai aprūpei, ņemot vērā gan iespējamo izmaksu sadārdzināšanos, attīstoties tehnoloģijām, gan izmaksām uz 1 saņēmēju konvergējot ar ES vidējiem rādītājiem.

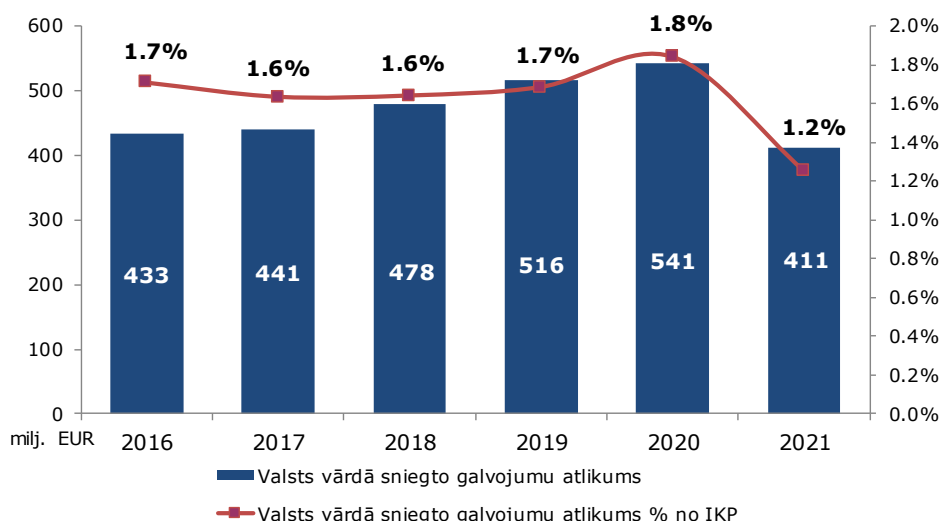
6.2. Valsts sniegtie galvojumi

Likums “Par valsts budžetu 2021. gadam” jaunus valsts vārdā sniedzamos galvojumus neparedzēja, taču noteica, ka saskaņā ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu un Attīstības finanšu institūcijas likumu valsts 270,0 milj. *euro* apmērā atbild par AS “Attīstības finanšu institūcija Altum” izsniegtajām garantijām.

Kā arī, lai Covid-19 izraisītajā ārkārtas situācijā nodrošinātu iedzīvotājiem iespējas saglabāt darbavietas un darba devējiem noturēt darbā profesionāļus, pamatojoties uz Likumu par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību, Latvijas Republikas vārdā tika izsniegts galvojums EK par dalību ES atbalsta instrumentā “Bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (SURE)” 57,1 milj. *euro* apmērā.

Valsts vārdā sniegto galvojumu apmērs 2021. gada beigās bija 578,9 milj. *euro*, ko veidoja izmaksātā, bet vēl neatmaksātā valsts vārdā sniegtā galvojuma daļa 411,1 milj. *euro* apmērā un neizmaksātā, bet vēl pieejamā valsts vārdā sniegtā galvojuma daļa 167,8 milj. *euro* apmērā.

Kopējais valsts vārdā sniegto galvojumu atlikums 2021. gada beigās bija 411,1 milj. *euro* jeb 1,2 % no IKP (sk. 6.7. att.), kas ir par 130,0 milj. *euro* mazāk nekā 2020. gada beigās un skaidrojams ar ārstniecības iestāžu pārņemto un valsts vārdā sniegto galvojumu 128,7 milj. *euro* apjomā izpildi pilnā apmērā.

6.7. att. Valsts vārdā izsniegto galvojumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. euro)

Valsts vārdā sniegto galvojumu portfeli lielāko apjomu veido galvojumi AS "Attīstības finanšu institūcijai Altum" par AS "Attīstības finanšu institūcijas Altum" izsniegtajām garantijām kredītiestādēm par lauksaimnieku aizņēmumiem (pārgalvojumi), galvojumi Eiropas Investīciju bankai par AS "Attīstības finanšu institūcijas Altum" izsniegtajiem aizdevumiem uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros un Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu attīstības kreditēšanas ietvaros (280,4 milj. euro), galvojumi studējošo un studiju kreditēšanai (57,7 milj. euro), kā arī pamatojoties uz Likumu par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību, galvojums EK 57,1 milj. euro apmērā par Latvijas dalību ES atbalsta instrumentā EK SURE. Turpmāk paredzams, ka arvien lielāks īpatsvars valsts vārdā sniegto galvojumu portfeli būs mazo un vidējo uzņēmumu atbalstam un citu valsts atbalsta programmu īstenošanai.

Neskatoties uz Covid-19 izraisīto ekonomikas kritumu, līdz šim tas neradīja būtisku ietekmi uz valsts vārdā sniegto galvojumu izpildi. Tomēr šobrīd, nav iespējams novērtēt, kādu ietekmi uz valsts vārdā izsniegtajiem galvojumiem atstās iespējamie Covid-19 uzliesmojumi, globālo energoresursu cenu kāpums un Krievijas iebrukums Ukrainā.

7. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

7.1. Vidējā termiņa budžeta plānošana

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Ar vidēju termiņu saprotams triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Kopš 2007. gada valstī tika sagatavots vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars (turpmāk – Ietvars) nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012. gada 1. janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007. gada apstiprināja MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Tādējādi Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā.

Ietvara likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam. Turklāt katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Vienlaikus Ietvara likums tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi Ietvara likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti gadskārtējā valsts budžeta likumā. Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un Nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), IKP prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar Ietvara likumu 2015. - 2017. gadam tika pirmo reizi izstrādāta Fiskālo risku deklarācija, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā. Lai gan LPBV nosaka, ka Ietvara likums tiek izstrādāts pavasarī un tiek iesniegts Saeimā līdz attiecīgā gada 15.maijam, faktiski, saskaņā ar pārejas noteikumiem, Ietvara likums tiek sagatavots rudenī un iesniegts Saeimā vienlaicīgi ar valsts budžeta likumu līdz attiecīgā gada 15.oktobrim.

Latvija kā ES dalībvalsts iesniedz EK Stabilitātes programmu. Latvija kā *euro* zonas dalībvalsts sagatavo arī Vispārējās valdības budžeta plāna projektu, kurā tiek norādītas galveno nākamā gada budžeta rādītāju prognozes – ieņēmumi, izdevumi, deficīts un valsts parāds, ietverot valsts budžetu, pašvaldību budžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetu un vispārējā valdības sektorā ieskaitītās komercsabiedrības. Minētā plāna mērķis ir iesniegt EK informāciju, kas ļautu tai novērtēt plānotā budžeta atbilstību ES

tiesību normām fiskālās disciplīnas jomā. Ja EK konstatē, ka budžeta plāns būtiski pārkāpj ES fiskālās disciplīnas noteikumus, tā var noraidīt budžeta plānu un pieprasīt dalībvalstij veikt izmaiņas un iesniegt to atkārtoti. Tāpat EK savā atzinumā var sniegt rekomendācijas plāna uzlabošanai. Procedūra paredz, ka nacionālie parlamenti ņem vērā EK atzinumu, pieņemot galīgajā lasījumā valsts budžetu.

7.2. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde

7.2.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti februāra izdevumi. Februāra izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 2012. gada 11. decembra noteikumi Nr. 867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Bāzes izdevumus apstiprina MK.

Kopš 2016. gada kā budžeta procesa sastāvdaļa ir ieviesta pastāvīga un sistemātiska valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, par kuru plašāka informācija ir sniegta 5.1. sadaļā.

Ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi prioritāro pasākumu finansēšanai, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem. Priekšlikumus pasākumiem gatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta izdevumiem prioritārajiem pasākumiem, FM pamatojas uz Ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus. Pamatojoties uz MK apstiprinātiem lēmumiem par bāzes izdevumiem un prioritāro pasākumu finansēšanu, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus. FM sagatavo un iesniedz Ietvara likuma projektu (ar paskaidrojumiem, fiskālo risku deklarāciju, Fiskālās disciplīnas padomes fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu) un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu (ar paskaidrojumiem) izskatīšanai MK.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par resursiem, kādi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā un ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam valsts budžeta likumā atspoguļoti šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem;

- valsts budžeta izdevumi sadalījumā budžeta resoriem, pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- valsts parāda maksimāli pieļaujama apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, ministriju izdevumu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes paskaidrojumos iekļauj Politikas un resursu vadības kartes, prioritāros pasākumus un to īstenošanas rezultātā sagaidāmos darbības rezultātus un to rezultātvos rādītājus, optimizācijas pasākumus, kā arī katrai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) norāda mērķi, galvenās aktivitātes un izpildītājus, darbības rezultātus un to rezultātvos rādītājus, finansiālos rādītājus un kopējo izdevumu izmaiņas.

Neatkarīgo iestāžu (tiesu, Valsts kontroles, Tiesībsarga biroja un citu) budžeta pieprasījumiem ir īpaša loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta un Ietvara likuma projekta izstrādes gaitā notiek Latvijas Pašvaldību savienības un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS protokola projekts, kas tiek iesniegts izskatīšanai MK sēdē. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumu, nenodokļu ieņēmumu un citu ieņēmumu prognozēm, valsts budžeta transferti pašvaldībām, pašvaldību aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistību apmēru un nosacījumiem, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokols tiek pievienots gadskārtējā valsts budžeta likuma projektam un Ietvara likuma projektam, MK to iesniedzot Saeimā.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina valsts darbībai nepieciešamos valsts budžeta izdevumus, aizdevumu un aizņēmumu limitus ar noteikumu, ka izdevumi nepārsniedz Ietvara likumā attiecīgajam gadam noteikto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei, veicot LBFV noteiktās korekcijas.

Atbilstoši LBFV, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais pašvaldības budžets, pašvaldības domes noteiktajā kārtībā apstiprina pašvaldības darbībai nepieciešamos budžeta izdevumus ar noteikumu, ka:

1) tie nepārsniedz pašvaldības iepriekšējā saimnieciskā gada faktiskos izdevumus, izdarot šādas korekcijas:

a) netiek apmaksāti pakalpojumi (maksājumu uzdevumi), kas nav sniegti iepriekšējā saimnieciskajā gadā, un netiek veiktas investīcijas, kas nav realizētas iepriekšējā saimnieciskajā gadā,

b) tiek turpināta iepriekšējā saimnieciskajā gadā uzsākto pasākumu finansēšana,

c) tiek nodrošināta spēkā esošo normatīvo aktu izpilde;

2) tiek nodrošināta iepriekšējā saimnieciskā gada pašvaldības budžetā noteikto budžeta politiku un nosacījumu izpilde nemainīgā līmenī, izņemot terminētus pasākumus;

3) tiek nodrošināta ES un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošana;

4) tiek ņemtas vērā saimnieciskajam gadam apstiprinātās valsts budžeta mērķdotācijas un dotācijas;

5) tiek paredzēts finansējums pašvaldības uzņemto saistību izpildei;

6) netiek uzņemtas jaunas aizņēmuma un galvojuma saistības, izņemot saistības 3.punktā minēto projektu īstenošanai.

Pašvaldībām likumā “Par pašvaldību budžetiem” ir noteikti stingri nosacījumi budžeta plānošanas un izpildes jomā – pašvaldību budžeta asignējumi nedrīkst pārsniegt budžetā plānotos apjomus.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

7.2.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valdības finanšu statistiku atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 21. maija Regulas (ES) Nr. 549/2013 par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā (turpmāk – EKS 2010) prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvaru Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai veido trīs apakšsektori: centrālās valdības apakšsektors (S.1311), pašvaldību apakšsektors (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektors (S.1314).

Atbilstoši MK 2013. gada 10. decembra noteikumu Nr. 1456 “Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju” 6. punktam, CSP sagatavo un uztur vispārējās valdības sektora sarakstu. Lai sagatavotu sarakstu un lemtu par tajā iekļaujamajām vienībām, CSP ievēro EKS 2010 prasības, kā arī ES Statistikas biroja *Eurostat* (turpmāk – *Eurostat*) Rokasgrāmatā par valdības deficītu un valsts parādu definētos principus, kas paredz uz vispārējās valdības sektoru attiecināt valsts un pašvaldību kontrolētas un pārsvarā finansētas kapitālsabiedrības.

Vispārējās valdības sektorā uz 2021. gada 31. decembrī bija 780 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā – 225 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 554 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam – 144 valsts un pašvaldību kontrolētas un finansētas kapitālsabiedrības, no tām valsts kontrolētas – 56 kapitālsabiedrības, pašvaldību kontrolētas – 88 kapitālsabiedrības.

CSP katru ceturksni aprēķina šādus vispārējās valdības sektora rādītājus – ieņēmumus, izdevumus, deficītu, parādu un sagatavo vispārējās valdības ceturkšņa finanšu kontus. Informācija tiek publicēta CSP mājaslapā un nosūtīta uz *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam CSP katru gadu noteiktajos termiņos līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim (gala dati) - sagatavo un iesniedz vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju (turpmāk – notifikācija) *Eurostat*.

Notifikācija tiek sagatavota atbilstoši MK 2015. gada 22. decembra noteikumu Nr. 756 “Kārtība kādā sagatavo vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju” prasībām. Par notifikācijas sagatavošanu un iesniegšanu *Eurostat* atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK, Centrālās finanšu un līgumu aģentūras, Aizsardzības ministrijas un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras. Vajadzības gadījumā tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrija, Rīgas Domes u.c).

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta fiskālo rādītāju atbilstība Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem ar mērķi īstenot ilgtspējīgas publiskās finanses un fiskālās politikas koordināciju starp dalībvalstīm.

Padomes Direktīva 2011/85/ES (2011. gada 8. novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām nosaka detalizētus noteikumus ES dalībvalstīm, lai stiprinātu ES fiskālo un ekonomikas pārvaldību, neveidotu pārmērīgu budžeta deficītu. FM mājaslapā tiek publicēti Direktīvas 2011/85/ES ietvaros atrunātie fiskālie dati. Turklāt mājas lapā pieejama detalizēta pārējas tabula budžeta datiem no naudas plūsmas pēc nacionālās klasifikācijas uz vispārējās valdības sektora datiem pēc EKS 2010 metodoloģijas. Regulāri tiek publicēti šāda informācija:

- fiskālie dati (mēneša un ceturkšņa dati);
- vispārējās valdības sektora galvojumi (gada dati);
- vispārējās valdības sektora ienākumus nenesošie kredīti (gada dati);
- ārpusbilances publisko un privāto partnerību koriģētā vērtība (gada dati);
- publisko kapitālsabiedrību saistības (gada dati);
- vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtība kapitālsabiedrību kapitālā (gada dati).

PIELIKUMI

1a. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori[†]

	EKS kods	2021 [†]	2021 [†]	2022	2023	2024	2025
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2015.gada cenās	B1*g	27 904	4,8	2,1	2,5	3,3	3,4
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	32 917	11,8	10,9	6,8	6,1	5,8
IKP pēc izlietojuma 2015.gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	15 601	4,8	3,7	4,4	4,0	4,0
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	5 377	4,4	0,8	0,6	0,5	0,5
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	6 774	3,0	1,9	4,7	4,8	3,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	2788	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	18 138	6,2	-3,0	-0,1	4,0	5,0
8. Imports	P7	20 773	13,5	-2,0	1,7	3,7	4,0
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			4,3	2,7	3,7	3,6	3,2
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		5,8	-0,1	0,0	0,0	0,0
11. Eksporta-importa bilance	B11		-5,3	-0,5	-1,3	-0,2	0,2

[†] 2021. gada statistika ir CSP uz 28.02.2022.

[‡] Prognozes 2022.gada marta scenārijs

1b.tabula. Cenu izmaiņas[‡]

	EKS kods	2021	2021 [†]	2022	2023	2024	2025
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			6,7	8,7	4,2	2,7	2,3
2. Privātā patēriņa deflators			3,4	8,5	3,5	2,5	2,0
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			3,3	8,5	3,5	2,5	2,0
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			3,2	-2,8	1,3	1,5	1,5
5. Investīciju deflators			4,4	7,8	4,4	3,5	3,0
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			11,4	15,1	5,0	3,0	3,0
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			9,7	13,0	4,0	4,0	3,5

[†] 2021. gada statistika ir CSP uz 28.02.2022.

[‡] Prognozes 2022.gada marta scenārijs

1c. tabula. Darba tirgus attīstība[‡]

	EKS kods	2021	2021	2022	2023	2024	2025
		līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst.		864	-3,2	1,3	0,4	0,0	0,0
2. Nodarbinātība, darba stundas uz vienu nodarbināto		1 473	5,1	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Bezdarba līmenis (%)			7,6	7,6	6,7	6,2	5,9
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			8,3	0,8	2,1	3,3	3,4
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			3,0	0,8	2,1	3,3	3,4
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	15 330	1,5	5,2	6,1	5,3	5,0
7. Bruto darba samaksa, euro		1277	11,7	6,0	5,7	5,3	5,0

[‡] Prognozes 2022. gada marta scenārijs

1d. tabula. Sektoru bilances[‡]

% no IKP	EKS kods	2021 [†]	2022	2023	2024	2025
1. Tekošais un kapitāla kods	B.9	-1,4	1,2	1,0	0,6	0,6
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		-2,1	-1,6	-2,0	-2,5	-2,3
- Ienākumu un pārvedumu bilance		-0,8	1,1	1,0	1,0	1,6
- Kapitāla kods		1,5	1,7	2,1	2,0	1,3
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	5,9	7,7	3,4	2,4	1,6
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-7,2	-6,5	-2,4	-1,8	-0,9
4. Statistiskā novirze		0	0	0	0	0

[†] 2021. gada statistika ir CSP uz 28.02.2022.

[‡] Prognozes 2022. gada marta scenārijs

2a. tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība pie mainīgas politikas (2022. gada marta prognozes)

	EKS kods	2021	2021	2022	2023	2024	2025
		milj. euro	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-2378,4	-7,2	-6,5	-2,8	-2,3	-1,7
2. Centrālā valdība	S.1311	-2443,4	-7,4	-6,1	-2,4	-2,0	-1,3
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	-113,8	-0,3	-0,5	-0,3	-0,3	-0,4
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	178,7	0,5	0,2	-0,2	0,0	0,1
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	12 644,5	38,4	35,9	36,0	35,1	34,4
7. Kopējie izdevumi	TE	15 023,0	45,6	42,4	38,8	37,3	36,1
8. Budžeta bilance	B.9	-2 378,4	-7,2	-6,5	-2,8	-2,3	-1,7
9. Procentu izdevumi	D.41	201,9	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
10. Primārā bilance		-2 176,6	-6,6	-5,9	-2,2	-1,6	-1,1
11. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi ¹⁸		-2 057,4	-6,3	-2,8	-0,4	-0,3	-0,3
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		6 876,6	20,9	19,4	19,3	19,1	19,0
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	4 476,8	13,6	12,9	12,9	12,8	12,6
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 396,6	7,3	6,5	6,4	6,3	6,3
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	3,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	3 312,5	10,1	9,6	9,5	9,4	9,3
14. Īpašuma ieņēmumi	D.4	265,9	0,8	0,6	0,4	0,2	0,2
15. Pārējie ieņēmumi		2 189,5	6,7	6,3	6,8	6,3	5,9
16. Kopējie ieņēmumi	TR	12 644,5	38,4	35,9	36,0	35,1	34,4
Nodokļu slogs (D.2 ¹⁹ +D.5+D.61+D.91-D.995)		10 252,2	31,1	29,2	29,0	28,7	28,5
Izdevumu sadaļas							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	6 084,8	18,5	16,9	15,9	15,1	14,6
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	3 869,5	11,8	10,9	10,1	9,7	9,3
17b. Starppatēriņš	P.2	2 215,3	6,7	6,0	5,8	5,4	5,3
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		4 621,4	14,0	12,9	12,4	12,0	11,8
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		120,9	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	554,6	1,7	0,7	0,7	0,6	0,6
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	4 066,8	12,4	12,2	11,7	11,4	11,2
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	201,9	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
20. Subsīdijas	D.3	314,1	1,0	0,8	0,8	0,7	0,7
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	1 638,7	5,0	5,9	5,5	5,7	5,6
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	95,6	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
23. Pārējie izdevumi		2 066,5	6,3	5,2	3,6	3,1	2,8
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	15 023,0	45,6	42,4	38,8	37,3	36,1
Valdības patēriņš	P.3	6 638,3	20,2	18,0	16,8	16,0	15,2

¹⁸ 2021.gadā: 0,15% no IKP ieņēmumi no noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas; -6,4% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -0,01% no IKP enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi.

2022.gadā: -1,8% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -1,0% no IKP enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi.

2023.gadā: -0,2% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -0,1% no IKP investīcijas aizsardzībai.

2024.gadā: -0,1% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -0,2% no IKP investīcijas aizsardzībai.

2025.gadā: -0,3% no IKP investīcijas aizsardzībai.

¹⁹ Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu.

2b. tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2021	2021	2022	2023	2024	2025
	milj. euro	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	12 644,5	38,4	35,9	36,0	35,1	34,4
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	15 023,0	45,6	42,4	38,3	36,9	35,4

2c. tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2021	2021	2022	2023	2024	2025
	milj. euro	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	680,1	2,1	2,4	3,1	2,9	2,6
1.a no kuriem kapitālie izdevumi (bruto pamatkapitāla veidošana), kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	234,8	0,7	1,4	1,5	1,5	1,3
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	9,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	232,0	0,7	0,1	-0,2	-0,3	0,0
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu						

3. tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā pie mainīgas politikas

% no IKP	COFOG kods	2020	2025
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi	1	4,0	3,3
2. Aizsardzība	2	2,5	2,5
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	2,3	1,9
4. Ekonomiskā darbība	4	7,0	6,6
5. Vides aizsardzība	5	0,6	0,2
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	1,2	0,6
7. Veselība	7	4,8	3,7
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,4	0,9
9. Izglītība	9	5,9	4,4
10. Sociālā aizsardzība	10	13,5	11,9
11. Kopējie izdevumi	TE	43,1	36,1

4. tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2021.-2025. gadā

Marta scenārijs						
% no IKP	EKS kods	2021	2022	2023	2024	2025
1. Bruto parāds		44,8%	45,7%	45,2%	44,5%	43,4%
2. Bruto parāda izmaiņas		6,0%	5,3%	2,5%	1,9%	1,3%
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori						
3. Primārā bilance		-6,6%	-5,9%	-1,8%	-1,2%	-0,4%
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%
5. Krājumu izmaiņas		-1,2%	-1,2%	0,1%	0,1%	0,4%
Valsts parāda netiešā procentu likme		1,6%	1,4%	1,4%	1,5%	1,4%
Citi mainīgie						
6. Likvidi finanšu aktīvi		11,1%				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		33,7%				
8. Parāda amortizācija		4,3%	1,7%	3,9%	2,4%	2,6%
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
10. Vidējā dzēšana		8,49 gadi				

5. tabula. Cikliskā attīstība pie mainīgās politikas

% no IKP	EKS kods	2021	2022	2023	2024	2025
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	4,8	2,1	2,5	3,3	3,4
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-7,2	-6,5	-2,8	-2,3	-1,7
3. Procentu izdevumi	D.41	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi ²⁰		-6,3	-2,8	-0,4	-0,3	-0,3
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		2,7	3,0	3,2	3,3	3,3
ieguldījums:						
- nodarbinātības		-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1
- kapitāla		1,0	1,1	1,1	1,1	1,1
- kopējās ražošanas faktoru produktivitātes		1,9	2,1	2,2	2,3	2,4
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		-1,7	-0,6	0,0	0,1	0,2
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,7	-0,2	0,0	0,0	0,1
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-6,6	-6,3	-2,9	-2,3	-1,7
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		-6,0	-5,7	-2,2	-1,7	-1,1
10. Strukturālā bilance (8-4)		-0,3	-3,5	-2,5	-2,0	-1,5

²⁰ 2021.gadā: 0,15% no IKP ieņēmumi no noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas; -6,4% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -0,01% no IKP enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi.
 2022.gadā: -1,8% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -1,0% no IKP enerģijas cenas pieauguma mazināšanas pasākumi.
 2023.gadā: -0,2% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -0,1% no IKP investīcijas aizsardzībai.
 2024.gadā: -0,1% no IKP atbalsts Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai; -0,2% no IKP investīcijas aizsardzībai.
 2025.gadā: -0,3% no IKP investīcijas aizsardzībai.

6. tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2021.-2024. gadam prognozēm (2022. gada marta prognozes pie mainīgās politikas)

	EKS kods	2021	2022	2023	2024	2025
IKP pieaugums (%)	B1 g					
2021.gads		3,0	4,5	3,2	2,8	-
2022.gads		4,8	2,1	2,5	3,3	3,4
Izmaiņas		1,8	-2,4	-0,7	0,5	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2021.gads		-9,3	-2,7	-1,3	-0,3	-
2022.gads		-7,2	-6,5	-2,8	-2,3	-1,7
Izmaiņas		2,1	-3,8	-1,5	-2,0	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2021.gads		48,9	50,3	48,8	48,5	-
2022.gads		44,8	45,7	45,2	44,5	43,4
Izmaiņas		-4,1	-4,6	-3,6	-4,0	-

7. tabula. Publisko finanšu ilgtspēja²¹

% no IKP	2019	2030	2040	2050	2060	2070
Ar vecumu saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi	15,8	16,3	15,8	15,7	15,8	15,2
Pensiju izdevumi (valsts pensijām)	7,1	6,9	6,6	6,3	6,2	5,9
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas - uz iemaksām balstītās	6,4	6,3	6,0	5,8	5,7	5,3
Citas pensijas (t.sk. invaliditātes, apgādnieka zaudējuma gadījumā)	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,6
Ne-sociālās apdrošināšanas pensijas (iesk. minimālās pensijas un minimālā ienākuma nodrošināšanu)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Veselības aprūpes izdevumi	4,6	4,2	4,4	4,5	4,4	4,3
Ilglaicīgās aprūpes izdevumi	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6
Izglītības izdevumi	3,6	3,8	3,5	3,5	3,8	3,6
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts pensiju speciālajā budžetā	8,4	7,3	7,0	6,7	6,6	6,8
Sistēmiskas pensiju reformas						
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	-	0,2	0,4	1	1,7	2,2
Pieņēmumi						
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	3,3	3,1	2,2	2,0	1,8	1,5
Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	2,7	1,9	1,0	0,6	1,0	1,1
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20-64)	85,6	84,3	84,2	84,0	85,1	84,7
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20-64)	80,4	79,7	79,8	80,3	81,9	81,2
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20-64)	82,9	82,0	82,0	82,2	83,6	83,0
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20-64)	6,4	8,9	7,9	6,9	6,8	6,8
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+), % no kopējā iedzīvotāju skaita	20,7	13,8	13,7	13,7	12,5	13,6

7.a. Netiešās saistības

% no IKP	2021
Valsts un pašvaldību garantijas	2,0%

²¹ Datu avots: *The 2021 Ageing Report*

8. tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi[‡]

	2021	2022	2023	2024	2025
Īstermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)	-0,5	-0,4	0,0	0,0	0,0
Ilgttermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)	-0,4	0,0	0,1	0,1	0,1
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,18	1,13	1,13	1,13	1,13
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	1,6	-1,2	0,0	0,0	0,0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	5,7	4,2	3,8	3,4	3,4
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	5,3	4,0	2,8	2,0	2,0
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	9,4	4,8	4,6	4,0	4,0
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	9,3	5,5	4,6	4,0	4,0
Naftas cena (<i>Brent</i> , USD par barelu)	70,8	98,6	91,5	84,4	84,4

[‡] Prognozes 2022. gada marta scenārijs

9. tabula. Garantiju apjoms

Pasākums		Apstiprināšanas datums	Netiešo saistību maksimālais apjoms (% no IKP) ²²	Faktiskais apjoms (% no IKP)
COVID-19	Kreditu garantijas	24.03.2020	0,25	0,24
	Portfelgarantijas	24.03.2020	0,01	0,01
	Garantijas saimnieciskās darbības veicējiem	16.06.2020	0,04	0,01
	Kopā		0,30	0,26
Citi				
	Kopā			
Kopā			0,30	0,26

²² Izmantots 2022. gada IKP.

10. tabula. ANM ietekme

Ieņēmumi no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
ANM ieņēmumi iekļauti vispārējās valdības prognozēs	0,0	0,0	0,4	1,0	1,2	1,0	0,7
ANM atmaksas (naudas plūsma) no ES	0,0	0,7	0,6	1,3	1,0	0,7	0,3
Izdevumi, kas tiek finansēti no ANM pārvedumiem (% no IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
KĀRTĒJIE IZDEVUMI	0,0	0,00	0,1	0,4	0,4	0,4	0,2
Bruto pamatkapitāla veidošana P.51g	0,0	0,00	0,2	0,7	0,8	0,7	0,5
Kapitāla pārvedumi D.9							
KAPITĀLIE IZDEVUMI	0,0	0,0	0,2	0,7	0,8	0,7	0,5
Citas izmaksas finansētas no ANM pārvedumiem (% of IKP)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Nodokļu ieņēmumu samazinājums							
Citas izmaksas, kas ietekmē ieņēmumus							
Finanšu transakcijas							

Finanšu ministrs

J. Reirs

Blaubergera 67083809
irena.blaubergera@fm.gov.lv